

Kurdish Readers

II. Kurdish Essays

**Edited with Notes
and Vocabularies by
Jamal Jalal Abdulla
and
Ernest N. McCarus**

**Ann Arbor
The University of Michigan Press**

Copyright © by The University of Michigan 1967
All rights reserved
Library of Congress Catalog Card No. 67-14742
Published in the United States of America by
The University of Michigan Press and simultaneously
in Rexdale, Canada, by Ambassador Books Limited
Manufactured in the United States of America

This work was developed pursuant to a contract between the United States Office of Education and The University of Michigan and is published with permission of the United States Office of Education.

PREFACE

In 1960, the Office of Education (Department of Health, Education, and Welfare) proposed that Ernest N. McCarus, Associate Professor of the Department of Near Eastern Languages and Literatures at The University of Michigan and a recognized authority in Kurdish, begin the preparation of a Basic Course and a series of graded Readers for the instruction of students in that language. In the subsequent contracts between the Office of Education and the University, Professor McCarus was designated "Principal Investigator."

With the hearty cooperation of the Ministry of Education of the Republic of Iraq, Professor McCarus obtained for two years (1960-1962) the services of a native Kurdish scholar, originally of Sulaimania, Iraq, Mr. Jamal J. Abdulla, then teaching (and currently Lecturer) in the Higher Institute of Languages of the University of Baghdad. Mr. Abdulla became Co-editor of the majority of the volumes produced under the contracts, selected most of the articles chosen for analysis, and under the supervision of Professor McCarus prepared for them the accompanying exercises and drills. The Department and the University hereby expresses its sincere gratitude to the Iraqi Ministry of Education and the University of Baghdad for making possible this advantageous collaboration.

The Department and the Editors give special recognition to Mrs. Jannat Sirous Balandgray, a Persian and herself a student of Kurdish, who typed all the Kurdish language texts and provided significant assistance in the editorial preparations and the overall format. A similar debt must be acknowledged to two others who participated in the preparation of the glossaries: to Miss Selma Khammash, who typed the Kurdish language materials, and to Miss Nancy Kubany, who typed the English and Kurdish transcriptions.

The Department of Near Eastern Languages and Literatures is proud that one of the permanent members of its instructional and research staff, Professor McCarus, has thus brought to successful completion a series of volumes devoted to the study of a language, Kurdish, which (though spoken by a substantial number of people in the Near East) has received comparatively little attention hitherto in the United States.

Ann Arbor, Michigan

May 31, 1966

George G. Cameron,

Chairman, Dept. of Near
Eastern Languages and Literatures

INTRODUCTION

This reader is one of a series of books prepared for the instruction of Iraqi Kurdish:

1. Jamal Jalal Abdulla and Ernest N. McCarus, Kurdish Basic Course. (Dialect of Sulaimania, Iraq), University of Michigan Press, 1967.
2. Jamal Jalal Abdulla and Ernest N. McCarus, Kurdish Readers. Vol. I, Newspaper Kurdish. University of Michigan Press, 1967.
3. Jamal Jalal Abdulla and Ernest N. McCarus, Kurdish Readers, Vol. II, Kurdish Essays, University of Michigan Press, 1967.
4. Jamal Jalal Abdulla and Ernest N. McCarus, Kurdish Readers. Vol. III, Kurdish Short Stories, University of Michigan Press, 1967.
5. Ernest N. McCarus, A Kurdish-English Dictionary (Dialect of Sulaimania, Iraq), University of Michigan Press, 1967.

The Basic Course follows the audio-lingual approach in teaching the phonology, basic structure, and useful vocabulary of the speech of the educated native of Sulaimania, Iraq. The writing system and an introduction to written Kurdish are also included. The Kurdish Readers assume mastery of the contents of the Basic Course and provide readings in three prose genres. Newspaper Kurdish contains twenty-eight selections on a variety of topics from the newspapers Zhîn and Khebat, as well as exercises for classroom use. Each selection in Essays and Short Stories is accompanied by a set of vocabulary and notes presented in order of occurrence in the text. The vocabulary of all these materials, together with additional items from other newspaper sources or recorded from the speech of natives of Sulaimania, is included in the Kurdish-English Dictionary.

* * *

The Kurds are an important minority occupying significant amounts of territory in Turkey, Iraq and Iran, and lesser amounts in Soviet Armenia and Syria. While they have maintained their linguistic and cultural integrity over several millennia, it is only in this century that they have developed what can be called a flourishing literary life. The beginning of this period can perhaps be placed at 1898, when Mihdet Bey Bedir-Xan founded in Istanbul the short-lived Kurdistan, the first Kurdish-language newspaper.

It was after World War I in Iraq and Soviet Armenia, however, that Kurdish literature found soil for rapid growth. In Iraqi Kurdistan Kurdish was made the exclusive language of instruction in the early grades, Arabic being introduced after the fourth year. Thus, there developed during the 1930's a literate body of Kurds large enough to support a newspaper as well as some monthly periodicals

and an occasional monograph. Kurdish was also taught in schools of the Armenian SSR, where the Kurds constituted a very small minority.

After the July 14 Revolution of 1958 Kurdish literature flourished in Iraq. Many new newspapers and magazines joined those already in existence, and large numbers of books and pamphlets were published in various parts of Iraq. There were anthologies of poetry, short stories, essays, translations, etc., on a variety of subjects and themes. The dominant theme however, is Kurdish nationalism, which includes the Kurdish language and traditional Kurdish values. For detailed and systematic treatments of this movement, see the Bibliography below.

In selecting the essays for this volume we have attempted to provide variety in terms of subject, style and vocabulary; various orthographic conventions are also represented. Thus, an editorial and a science news item are included among the essays. The dialect is, of course, that of Sulaimania, the dialect of official publications and of school texts in use in all of Iraqi Kurdistan.

Each selection is followed by vocabulary and notes in order of occurrence in the text. All but the most basic vocabulary items are glossed, usually only the first time it occurs in the text. An understanding of grammatical structures is assumed; however, difficult or ambiguous passages are often translated for the reader. Although the selections are graded by length, each article is glossed independently of the others, so that they may be read in any order desired.

Written Kurdish has not yet settled on a single orthographic convention. The texts in this reader are reproduced exactly like the original, except for obvious typographical errors. Words are listed in the glossaries in their dictionary forms -- singular nouns and adjectives, verbs in the infinitive form, with the present tense stem given in parenthesis. However, present stems are not normally given for the following very common verbs: *bún*, *bunəwé*, *kirdín*, *dán kəwtín*. The Kurdish listing and the phonemic transcription do not necessarily agree: the former gives the item as an independent word, i.e., as a Kurd might refer to it, while the latter gives the precise form and order of constituent elements as it occurs in the passage in question. For verbs, the Kurdish normally represents an infinitive, which can be used as any other noun, as *ʔagabún læ* 'consciousness of s.th.', while the transcription gives its structure as a verbal phrase *ʔaga læ... bún* 'to be conscious of s.th.'; or, it may be transcribed as an infinitive if it is so used in the passage in question. The transcription also differs in that it represents at times the spoken form, as opposed to the literary form, which is then presented in brackets, as *čəŋ [čənd]*. Parentheses denote optional omissions; thus *náw(d)a=náwda* or *náwa*. Three dots ... indicate the position of the object. The vocabulary of all the selections is included in the Kurdish-English Dictionary.

E.N.M.

Bibliography

- Thomas Bois, O.P. Connaissance des Kurdes, Beirut, Khayat's, 1965.
- _____ L'Ame des Kurdes à la lumière de leur Folklore, Beirut, 1946.
- _____ "Coup d'oeil sur la littérature kurde," Al-Machriq, 49: 201-239 (1955).
- _____ "Les Kurdes. Histoire, Sociologie, Littérature, Folklore," Al-Machriq, 53: 101-147, 266-299 (1959).
- _____ "Bulletin Raisonné d'Etudes Kurdes." Al-Machriq, July-October 1964, 527-670.
- Major C. J. Edmonds, Kurds, Turks and Arabs. (Politics, Travel and Research in North-Eastern Iraq, 1919-1925). London, 1957.
- E. N. McCarus, "Kurdish Language Studies," Middle East Journal, Summer 1960, pp. 325-335.
- Basile P. Nikitine, Les Kurdes. Etude sociologique et historique. Paris, 1956.

Abbreviations

adj.	adjective	o.s.	oneself
approx.	approximately	pass.	passive
Ar.	Arabic	pass. part.	passive participle
conj.	conjunction	pl.	plural
dial. var.	dialectal variant of	pres.	present stem
dim.	diminutive	pron. suff.	pronominal suffix
foll.	following	s.o.	someone
interrog.	interrogative	s.th.	something
intrans.	intransitive	subjunct.	subjunctive
masc. n.	masculine name	Sul.	Sulaimania
n.	noun	trans.	transitive
neg.	negative	voc.	vocative

Preface	111
Introduction	v
Selection	
1. The Yazidis	1
2. Purifying The Kurdish Language of Foreign Words	7
3. Our Forests	14
4. Kurdish Dialects Will Not Become Unified Without The Creation of A Kurdish Academy	26
5. A Kurdish Radio Station or A Radio Station for Music?	35
6. The Atom and Atomic Power	45
7. An Analysis of Democracy ...	55
8. Experts from the Directorate General of Antiquities Make Important Finds in Sharezur Area	64
9. How to Remedy the Ills of Our Society	75
10. The Place of Mir-1 Gawra of Ruwanduz in the History of the Kurdish People	91
11. History of the City of Sulaimania	108
12. No, Our Literature Is Not Backward	127

- ۲ به نارره وا ناوی یه زیدی به سه ر ئم کوردانه دا سه پینراوه .
- ۳ ئه مانه به هیچ جوریک نه په یوه ندی یان به یه زیدی کورری موخاوی یه وه هه یه وه نه به هیچ یه زیدیکی تره وه به لکوناوه که یان له یه زدانی یه وه هاتوه که یه زدان ووشه یه کی کوردی ی زور کونه به مانای . . .
- ۴ ئم یه زدانی یانه کوردن ، له نه وه ی ماده کان ، وه هه ر ئه وانن که له سه ر ئایینی زه رده شتی (ئایینی کونی کورد) ماوون، به لام که میک ل په یه وه ی ئایینی ئیسلام و مه سیحی تیکه ل به ئایینه که یان بووه .
- ۵ به گویره ی ئایینی زه رده شتی دوو خوا هه یه ، هورمز؛ وه ئه هریمه ن وه باوه رریان وابوو که باشتترین کاری خوا ی چاکه که ناوی هورمز دروست کردنی روژه ، له به ر ئه مه روژیان دانا به دروشمی هورمز وه هه روه ها ئاگریش چونکه رووناکی یه .
- ۶ به لام دروشمی خوا ی شه رر ، بریتی بووله بالنده یه کی درر ، وه کو هه لو ، وه ماریکی به ده مه وه بی .
- ۷ به م پی یه وه کو ئه بینین ئم دروشمانه ئیسته ش له ناو
- ۸ یه زدانی یه کانا ماوه . له په رستگای (لالش) ی یه زدانی یه کانا
- ۹ له سه ر ده رگا که وینه ی مار هه لکه ندراوه . وه له قه لای عه مادی یه شا له سه ر ده رگای روژئاوا - ده رگای مووسل - له سه ر مه رر مه رر نیگاری روژ هه ل که ندراوه ، وه له سه ر ده رگا که ی تر

(ده رگای روژه لات) نیگاری ئه و بالنه ده وماره که دروشمی
ئه هریمه نی خوی شه ره هه لکه نداره .

۱۰ یه زدانی یه کان به زمانی په تی ی کوردی ئه دین وه شانازی
ئه که ن به وه وه که کوردن ، به لام به داخه وه ده ری ئه برین که وا
له هه ندیک جارا خیله ئیسلامه کانی کورد به هاندانی چه ند مه لایه کی
که وجی نه فام هیرشیان بردوونه سه رو هه ولی سزا دانیان داوون .

له گوڤاری (روژی نوی) لاپه ره ۲۱ ژماره ۲ سالی ۲
که ئه کاته سالی ۱۹۶۱ وه رگیراوه

احمد فخری محمد Ahmad Fakhri Mohammad is the Arab author of a book on the Yazidis -- their religious beliefs, way of life, etc. In this translation of an excerpt from his book he attempts to refute the erroneous but commonly held belief that the Yazidis are devil worshipers. He traces the origins of their religious beliefs back to Zoroastrianism.

The Yazidis speak Kurdish and are generally regarded as Kurds. Numbering several thousand, they live in Shekhan, near Mosul.

- 1 یه زیدی یزیدی yazidí 'Yazidi' The Yazidis propitiate the God of Evil as well as the God of Good to avoid his wrath, and so are sometimes referred to as "Devil worshippers."
- 2 ناره‌وا nařewá 'inaccuracy, inappropriateness'
 به ناره‌وا "inaccurately, improperly"
 سه پاندن به سه sêpandîn (-sêpen-) bêsêr 'to impose on'
- 3 به هیچ جور یك به هیچ جور یك be hîc jorek 'in no way, in no manner'
 نه... نه né...né 'neither...nor'
- په یوه نډی به په یوه نډی به... په... په pëywëndí bē...ēwē 'connection with, relation to'
- یزیدی کوری مو عاویه yazîd-i kuř-i muṣawiyé 'Yazid bin Muṣawiya', second Caliph of the Umayyad dynasty
- یه ز دانی yezdaní 'one who believes in Yazdan (God)'
- و شه wîšé 'word'
- کون kón 'old'
- به مانای "of the meaning...[God]"
- 4 نه وه newé 'offspring, descendant'
- ماد mād 'Medes'
- هه ر ته وانن که "they are the only ones who"

مان له سه ر	mán (-men-) ləsər 'to keep following, maintain, preserve'
ئاین	ʔayfn 'religion'
زه رده شتی	zərədeští 'Zoroastrian'
په پیره و	peyréw 'principle, teachings'
ئیسلام	ʔislám 'Islam'
مه سیحی	məsihi 'Christian; Christianity'
تیکه لپیرون به	tekəl bún bə 'to be mixed with'
5 به گهره ی	bə gweré-i 'according to'
خو	xwá 'God'
هورمز	hurmíz 'Ormazd', or 'Ahura Mazda', the Zoroastrian spirit of light and good
ئه هریمن	ʔehrimén 'Ahriman', the Zoroastrian spirit of darkness and evil
بیاوه در	bawér 'belief, conviction'
کار	kár 'deed; work; function'
چاکه	čaké 'goodliness; good action'
د انان	da nán (-ne-) 'to use, utilize'
د روشم	durúšm 'symbol'
هه روه ها	hérwəha 'in the same manner, likewise'
ئاگر	ʔagīr 'fire'
روناکی	řunakí 'light, illumination'
6 شه در	šér 'evil'
بریتی بیرون له	bīret-i bún lə 'to consist, be composed of'
بالنده	balīndé 'bird'
د در	dīř 'raptorial; fierce'

	هه لو	həl _ó	'eagle; vulture'
	مار	már	'snake'
	ده م	dém	'mouth'
			وه ماریکی به ده مه وه بی "with a snake in its mouth"
7	پی	pé	'foot'
			به م پی به "in this manner"
	له ناو ٠٠٠ د ا	lənáw...(d)a	'among'
	مان	mán (men-)	'to remain, to continue existing'
8	په رستگا	perĩstgá	'temple'
	لالش	lalĩš	'Lalish' (place name)
	وینه	wené	'picture, portrait'
	هه لکه نندن	həl kəndĩn (kənd-)	'to carve out; to engrave'
9	قه لا	qelá	'fortress; fort'
	عه مار ی یه	ʕemadiyé	'Amadia' (city in northern Iraq)
	مووسل	musĩl	'Mosul'
	مه رر مه رر	məřmėř	'marble'
	نیگار	nigár	'portrait'
	روژ هه لات	řožhelát	'east'
10	په تی	pətí	'pure; unadulterated'
	د وان	dĩwán (-dwe-)	'to speak; to say'
	شانازی کردن به	šanazi kĩrdĩn bə	'to be proud of'
			"They are proud to be Kurds."
	د اخ	dáx	'sorrow'
			به د اخه وه "with lamentation, sorrowfully"

(10)	د، ربر رین	dəř bířín (bř-) 'to voice, to make known, disclose'
	که وا	kəwá (conj.) 'that'
	هه ند یک	héndek 'some, several'
	خیل	xél 'tribe'
	هاندان	handán (də-) 'to instigate; instigation'
	ملا	məlá 'Mulla'
	که وچ	géwǵ 'stupid'
	نه نام	nəfám 'irrational, not sensible'
	هیرش برد نه سر	heriš bírdnəsér(bə-) 'to attack'
		"attack" هیرش
	هه ول دان	həwl dán (də-) 'to attempt; to try to'
	سزادان	sǵza dán (də-) 'to give pain to; to punish'

سوله یعانی : سادە

٢

زور که س ئە بینم لە م روژانه دا لە سه ر پاک کردنه وه ی زویان و وتار ئە نوسن
وه هه ندیکیان پیشیاری به که لکو جوان ئە خه ته پیش چاو ، وه کو پیشیاری گرتنی
کونفرانسیکی زویانی له هه مو جوړه زاراوه کانی زویانی کوردی ، که ئە مه ئە گه ر
بیتە دی ئە توانین بلین له پاش ماوه یه کی زور که م زویانی کوردی ئە گاته پایه یه کی
زور به رز .

٣

بو بژار کردنی زویان ئە گه ر وشه یه ک له زاراوی ناوچه یه کی کوردیا ده س
نه که وت ایعه نابی راسته و خو وشه ی بیگانه به کار بینین ، وه یا کوتوپرر خومان
ووشه ی کوردی بو هه ل تاشین به لکو پیوسته ناو زاراوه کوردیه کانی تر بگه ریین
ئە گه ر له ناو اوا نا ده سمان که وت ئە وا به کاری بی نین ، ئە گه ر ده س نه که وت
ئە مجا به پی ی بیرو باوره ریه ک گرتنی چه ند زویان شناسیکی خومان ووشه یه کی
بو داتاشین وه ووشه بیگانه که شی له گه ل بخه ینه ناو دو که وانه ، وه لاشم وایه
زویانی کوردی زور ده و له مه نده ئە گه ر به وردی ناو هه موو زاراوه کوردیه کـان
به تایبه تی ناو دیهاتیه کانیان بهشکینری هه موو جوړه ووشه یه کمان ده سگیر ئە بیت .
له سه ریکی تریشه وه ئە و ریگا تازه ی که هه ندی له نوسه ره کانمان گرتویانـه ،
ئە گه ر بیتو هه موو نوسه ره کان له سه ری برون له ماوه یه کی زور که ما ئە توانم بلییم
و وشه ی بیگانه له ناو نوسراوه کانمانا نامینی .

٤

ریگای تازه بو نوینی کوردی : -

٥

پی ویسته ئە و نوسه ره به پی ی توانا خوی له ووشه ی بیگانه لادا ، وه خوی
ماند ویکا بو دوزینه وه ی ووشه ی کوردی ، هه رچه ند ئە م ریگایه ش به هوی بی
فه رهه نگیه وه زور سه خته به لام ئە بی هه ر له سه ری بروین ، جائه و ووشه

کوردیه که به کاری دینین ئە گەرباش آشکرانه بوله ناو خوینده واراندا ئە وکاته
 ووشه بیگانه که شی له گەڵ بنوسین به لام ووشه بیگانه که بخهینه ناو دوو که وانه وه
 "قه سه وه" ، ایتربه م جوړه له ماوه یه کی که ما زوبانه که مان به آسانی بومان
 بژار ئە کری له ووشه ی بیگانه .

٦

له سه ریکی تریشه وه پی وسته له سه ربه ربه به رانی گوڤار و روژنامه
 کوردیه کان که ئە و ووتار و هه لبه ستانه ی پرره له ووشه ی بیگانه بیان
 خه نه پشت گوی وه به هیچ ره نگی نه یان نوسن ، بوئه وه ی خاوه نه کانیاں بیینه وه
 سه رهوش وه له وه به دواوه نوسینه کانیاں بژار بکه ن له دررکو دالی ووشه ی بیگانه .

٧

برای خوینده وارب به هوی تی کوشانی هه ندی له نوسه ره به رزه کانمانه وه
 ئە مرو گوڤار و روژنامه کوردیه کان زور به رز و خاوین ترن له گوڤار و روژنامه فارسیه کان
 که سه ده ها ساله نوسه ره کانیاں خویان به نوسینه وه ماند و کردوه ، به لام ریگای
 بژاریان نه گرتوه .

٨

ئیتربه لیم پی وسته راسته و خوئه و نوسه رانه رووشکین بکرین که خویان
 ناپاریزن له به کار بردنی ووشه ی بیگانه ئیتربه پیشه وه بو بژار .

له روژنامه (ژین) روژی ٢٣/٥/١٩٥٧ وه رگیراوه

1	بزار کردن له	bīžar kīrdīn le 'to weed out; to dispose of the undesirable portion of; to purify s.th. of'
	زو بانی	zubán 'language'
	بیگانه	bègané 'alien, foreign'
2	پاک کردنه وه	pàk kīrdnəwé 'to clean, cleanse'
	وو تار له سه ر	wītár ləser 'essay, article on'
	هه نديك	hónék 'some; several'
	پیشنیار	pešniyár 'proposal, suggestion'
	به كه لك	bəkálk 'useful'
	خسته پیش چاو	xīstnə peš čáw (xə-) 'to put before the eye; to present, posit'
	گرتن	gīrtīn 'to catch or capture; to hold (a meeting)'
	كونفرانس	konfīráns 'conference'
	زو بانی	zubaní 'pertaining to language; linguistic'
	جور	jór 'kind, sort'
	زاراو	zaráw 'dialect'
	هاته دی	hatnədí 'to come into existence; to be realized'
	ماوه	mawé 'period of time; span of time'
	کم	kóm 'little, few, small (in quantity)'
		ماوه یه کی کم "a short while"
	گه یشته	geyštīnə (ge-) 'to arrive at; to reach'
	پایه	payé 'column or pole; degree; level'
	به رز	bérz 'high'

3	ناوچه	nawčé 'province; region'
	ده ست که وتن	dəst kəwtín 'to come to the hand (of); to be found (by)'
	راسته و خو	řastéwxo 'immediately, directly'
	به کار هینان	bə kar hənán 'to use, utilize'
	وه یا	wə yá (after neg.) '...nor...'
	کوتوپر	kutupĩř 'at once; soon'
	هه ل تاشین	həl tašín (taš-) 'to cut out, to carve out'
	به لکـو	bélku 'but (contradicting the previous clause)'
	گه رران	gəřán (gəře-) 'to walk about idly; to search'
	ئه وانـه	ʔəwané 'those'
	ئه وا	ʔəwá 'then, in that case'
	ئه مجا	ʔímja 'then, afterwards'
	به پی ی	bə pé-i 'according to'
	بیروباوه ر	bĩrubawéř 'belief; idea; opinion'
	یه ک گرتن	yək gĩrtín 'to unite; to agree'
		"on the basis of the unanimous opinion of..."
	شناس	šunás 'knowing, acquainted with...'
	زوبان شناس	zuban šunás 'one who knows the language'
	دا تاشین	da tašín (taš-) 'to cut out with a view of fitting; to fit by carving out'
	خستن	xĩstín (xə-) 'to drop; to put'
	دوو که وانـه	dukəwané 'parenthesis'
	لاشم وایه	lášim wayə 'I am of the opinion also'

به وردی	bə wĩrdí 'minutely, finely; closely, carefully'
دیهاتی	dehatí 'relating to villages'
	دیهات (pl. of دی) "villages"
پشکنین	pĩškĩnín (pĩškĩn-) 'to search carefully'
ده سگیر برون	dəsgir bún 'to find, discover; to secure, obtain'
له سه ریکی تریشه وه 4	lə sərek-itĩrišəwə 'on the other hand'
ریگا	řegá 'road; way, method'
گرتن	gĩrtĩn (gr-) 'to catch, capture; to follow'
ئه که ربیت و ...	ʔəgər bétu... 'if it comes to pass that'
له سه ر رویشتن	ləsər...řoyštĩn (řo-) 'to follow, proceed on the model or pattern of'
ماوه	mawé 'period of time'
نوسراو	nusráw 'written material; publication'
مان	mán (men-) 'to remain'
5 توانا	twaná 'strength; ability, capability'
	"as much as possible" به پی توانا
خو له ... لادان	xò læ...la dán 'to avoid'
خو ماندو کردن	xò maŋu kĩrdĩn 'to tire oneself'
دو زینه وه	dozinəwé (doz-) 'to find'
هه رچه ند	hərčəŋ 'even though'
به هوی	bə hó-i 'because of, in consequence of'
فه ره نگ	fərhn̄ 'dictionary'
	"for the lack of a dictionary" فه ره نگه وه
سه خت	séxt 'difficult, hard'

جا	já 'then'
	که به کاری نه هینین dial. var. of "which we utilize"
اشکرا	ʔaškírā 'clear, obvious'
له نار	lə nárw 'among'
	نه و کاته "in such a case"
خستن	xístín (xə-) 'to put, place'
قه وس	qéws (Arabic) 'parenthesis'
به م جوره	bém jorə 'in this manner'
6	له سه ریکی تریشه وه "on the other hand"
به ریوه به ر	bəřewəbér 'manager, director, person in charge'
هه لبه ست	həlbést 'verse, poetry'
پرر له	pír lə 'full of'
خسته پشت گوی	xístne píst gwé (xə-) 'to be indifferent towards, be careless about (lit., "to put behind the ears")'
به هیچ ره نگی	bə híč řeŋe 'in no way'
خواه ن	xawén 'owner'; here: 'author'
هاته سه ر هوش	hatne sər hóš (ye-) 'to come to reason, return to one's senses'
له وه به دواوه	ləwé bedwawə 'from there on; thenceforth'
درر کودال	dĩřkudál 'thorns and weeds (lit., "thorns and ravens")'
7	xwendəwár 'reader'
به هوی	bə hó-i 'as a result of'
تی کوشان	te košán (koše-) 'to endeavour, to try hard; to struggle'
به رز	bérz 'great; elevated'

خاوين	xawén 'clean, tidy, trim'
فارسی	farsí 'Persian'
سدها	sedehá 'hundreds'
رووشکین کردن 8	řušiken kirdín 'to shame, put to shame'
خو پاراستن له	xo parastín le (parez-) 'to protect one-self from; to evade; to guard oneself against'
به کار بردن	bə kar bīrdín (bə-) 'to use, employ'
پیشه وه	pěšewə 'forward, front'
	برو پیشه وه "forward! advance!"

رشید نجیب

۲

یه زدانی پاک به به خشنده گیه کی بی سنوره وه ولاته شیرین و
جوانه که مانی رازانوته وه ؛ یان راسته ئه وی رازانبوو ۰۰۰ چپای به رزو
بلند ، روماری جوان و ره وان ، دولی چورو سیبه ردار ، گومی شینی بی بن ،
میرگی ره نگین و شیرین ، ده شتی پانی دل که ره وه ، و ، داخی به جه رگم ،
نزار و دارستانی فینکی به خش و دل فرین یان دل ترسین ۰ به لی بو دارستان و
نزاره کانمان ئه لیم داخی به جه رگم ؛ چونکه ئه م دارستانه جوانانه ی خواوه ندی
که وره بوی کرد بوین به کانی جوانی ، و پیت و به ره که ت ئه بو ایعه وه کو جگمر
گوشه ییکی خوشه ویست په روه رده ی بکه یین و پاریزگاری ببین که چی به پاچ و
پن مه رره ، ته ور و ته ورداس تیی به ربوین ، له بنی ده رده هینین - هه ر
وه ک له گه ل سورشتدا د وژمنایه تیمان هه بی ! یان له جیاتی حه ز به
ویرانی بکه یین ۰

۴

به د و بی فهرری ئه م کرده وه یه مان زیاتر له وه دایه که وه زن هینان به
دارستانه کان وه نه بی ته نیا به نه هیشتی نزاره کان بوه ستی ۰ دارستان کانگی
آوه دانی و بناغه ی ژینه باران له گه لای سه وزو جوانی ئه وه وه په یدا ئه بیت ؛
خو پیویست نیه که بلیم باران مایه ی ژیان و مانسی خومان و نیشتمان -
خوشه ویسته که مانه ۰ ئه وه نه بی سه رچاوه ی ژینان و وشک ئه بی ، رومار و
جوبار بی آوه بی ؛ کشت و کالمان ئه بی به پوش وله جیاتی ئه وه ی بی به
مایه ی زینده گانی ئه بی به هوی اگر و سوتان ۰

۷

تی ناگه م چون یه کیک زه رره یه ک خوشه ویستی ولاتی لابی به ده ستی خوی ،
به آره زو به رگی جوانی ولاته که ی دئه درری ؛ یان یه کیک هوشی ژیانی هه بی به
ده ستی خوی شا ده ماری ژینی خوی ئه برری ؟

- پیشینان گول په رست و دار په روه ربون . زه وټیکي ووردی جوان په رستی یان ۹۵۸
- هه بو . له به رته وه چاودیری کردنی دارستان په لای ته وانه وه واجب بسووه . ۱۰
- که ته لیم پیشینان مه به سم چه ند سال له مه و به ره ، ته مه بوایمه شتیکی تازه نیه . ۱۱
- هه ر له کونه وه آیینی زه رده شتی کشت و کال و به ره م هینانی دره ختی بس ۱۲
- کرده وه یه کی چاک به دیعه نیکی په رستش دانابو . به لام ، ته فسوس ، ته م ۱۳
- خوه باشه ؟ ، ته م کرده وه چا که هه تاها ت کزبو ، له جیاتی ته وه ی به ره م هینانی دره خت به په رستش بزانی ایستا خه لکه که دارمین ته په رستن .
- له کتیبیکي کوندا خویند مه وه ؛ کابرایه کی بیگانه نزیکه ی سه د و ۳۰ ۱۴
- ۱۶۰۱۵ سال له مه ویش نویسیوتی . باسی گه شتیکی خوی ته کا . ته لی " ۰۰۰ وه ختی له قه ره هه نجیر به ره و سلیمانی تی په رین ایترا که و تینه ولاتی نزار و دارستانه وه ، له هه مولایه که وه چه شم ته ندازی چرو جوانی هه بو ۰۰۰ "
- تاشا بکه ن : له م مده ته که مه دا ده ستی که مته رخه م و وه زن ده ری ۱۷
- ایمه چی کړد وه به نیشتمان که مان . ایستا له قه ره هه نجیره تا سلیمانی به هه ر لایه کدا بروانی روته نی ، تاش و به رد وپوشی زه رد هه لکه رراو ته بیني . ۱۸
- داره که ی (صوفی نبی) ، ته و به سه زمانه ، پیرو افتاده ، به تاتی ته نیا ، له ۱۹
- بن تا سلوجه دا آخ و داخ هه ل ته کیشی بو چاره نوی ره شی دره خته کانی آوه لی ۰۰۰
- زور سهیره که له و ولاتانه ی خوا له دارستان بی به شی کردون خه لکه که ، ۲۰
- به ره نج و ته رکی خویان دارستان پی ته که بینن . که چی ایمه هه ول ته ده ین ۲۱
- تی ته کوشین بوفه وتاننی ته وه ی خوا پی به خشیوین . به رامه ره به یه زدان ، ۲۲
- بس مورشت ، بس نیشتمان نان کوری و پله یی له مه زیاتر ته بی ؟ ۰۰

- ۲۲ ایوه بن وخوا ، ووریای دره خته کانمان بن ؛ چونکه مایه ی ژینسی
- ۲۴ خومان و جوانی نیشتمانانن . . . ئه ویش گیان له به ریکه . بام فیریین بـم
چاوه تماشای دره خت بکه یین ؛ نه ا بام به چاو روله یه کی خوشه ویست تماشای
بکه یین و به و جوره په روه رده ی بکه یین .

له گوڤاری (که لاویژ) لاپه ره ۴۱-۴۲ ژماره ۶
سالی ۸ که ئه کاته سالی ۱۹۴۷ وه رگیراوه

1	دارستان	darǵstán 'forest'
	رشید نجیب	řešíd nejíb masc. name
2	یزدان	yəzdán 'Yazdan, God'
	پاک	pák 'sacred, holy; clean'
	به ... به	be...-əwə 'with'
	به خشنده گی	bəxšǵndəgí 'generosity'; bounty'
	سنور	sǵnúr 'boundry'
		"unlimited" بی سنور
	شیرین	širín 'sweet; lovely'
	راز اندن	řazandǵn (řazen-) 'to decorate, embellish'
		راست نه وی "to tell you the truth; as a matter of fact"
	چیا	čiyá 'mountain'
	بلند	bǵlǵnd 'lofty, high'
	روبار	řubár 'river'
	ره وان	řəwán 'smooth and clear, smooth flowing'
	دول	dol 'valley'
	چرد	čǵř 'dense; heavily forested'
	سپه ردار	sebərdár 'shady'
	گوم	góm 'pond; lagoon; lake'
	بن	bǵn 'bottom'
	میرگ	mérg 'meadow'
	ره نگین	řəŋín 'multicolored, colorful'
	دهشت	dəšt 'plain'

دل که ره وه	dīlkərewé 'delightful; enchanting'
داخ	dáx 'sorrow, lamentation'
جەرگ	jérg 'liver'
	"alas! (for)"
نزار	nǐzár 'pasture, meadow'
فینک	feník 'cool'
په خش	péxš 'shining; blooming'
دل فرین	dīlfīrén 'enchanting, captivating'
دل ترسین	dīltīrsén 'fraught with fear'
3 خواوه ند	xwawénd 'almighty'
کانی	kaní 'spring (water)'
پیت	pít 'productivity; strength'
به ره که ت	bərekét 'blessing(s)'
ئه بو	ʔəbú (foll. by subjunct.) 'it was necessary, ...ought to have, should have...'
جگر	jǐgér 'liver; insides, interior of a person'
	جگر گـوشـه "of one's own blood; one's dearest possession"
خوشه ویت	xošəwíst 'beloved, dear'
په روه رده کردن	pərwərdə kīrdīn 'to tend; to raise tenderly'
پاریزگار	pərezgár 'protector, guardian'
که چی	kəčí 'but, surprisingly enough'
پاچ	páč 'pick-ax'
په مه روه	pəməřś 'spade'
ته ور	təwīr 'hatchet'

تە وێرداس	təwīrdás 'hoe'
تێبەر بێروون	teber bún 'to attack s.th. with the idea of destroying it'
دەر هینان	dər henán 'to take out, remove, extract'
<p>دەر ئەهین = دەر ئەهین The aspect prefix ʔə-, which is typical of Scl. Kurdish, is used elsewhere in this essay. Other Iraqi dialects generally use the form də-.</p>	
هه‌روه‌ك	hərwék (foll. by subjunct.) 'as if; as though'
سروش	sīrúšt 'nature'
دوژمنایه‌تی	dužmīnayətí ləgəl...da 'enmity, animosity against'
ویرانی	weraní 'destruction, ruin'
4 به‌د	béd 'bad'; here: 'evil'
بی‌فهری	beféří 'uselessness, disadvantage'; here: 'damage, harm'
کرده‌وه	kīrdəwé 'deed'; here: 'behavior'
وه‌زن هینان به	wézīn henán bə... 'to harm, damage'
نه‌هیشتن	nəheštīn 'complete destruction, annihilation'
وه‌ستان	wəstán (wəst-) 'to stop'
<p>[wənébe] "is that it does not stop only with the destruction of the meadows."</p>	
5 کانگه‌	kaṅgé 'source'
او‌ه‌دانی	ʔawədání 'inhabitedness; civilization'
بن‌اغه‌	bīnayé 'foundation'
ژین	žín 'living, life'
باران	barán 'rain'

گولا	golá	'leaf'
په یدا برون	pəyda bún læ...əwə	'to originate from'
خو	xó (particle of emphasis)	'indeed, as a matter of fact'
پو یست	pewfst	'necessary'
مایه	mayó	'essence; source'
ژیان	žyán	'life, being, existence'
مان	mán (men-)	'remaining (n.); existence; subsistence'
نیشتمان	ništīmán	'country, native land'
6 نه ونه بی	ʔəwnəbe	'if it is not for that, otherwise'
سه رچاوه	sərčawé	'fountainhead, source'
وشك برون	wiššik bún	'to dry up'
روبار	řubár	'river'
جویبار	joybár	'small river, stream'
کشت و کال	kīštukał	'agriculture'
پوش	púš	'straw'
له جیاتی	ləjyatí	'instead of, in place of (conj.; foll. by subjunct.)
	and instead of its being..."	
زنده گانی	zindəganí	'liveliness, animation, state of being alive'
هو	hó	'cause'
آگر	ʔagír	'fire'
سوتان	sután	'burning; conflagration'
7 یه کیک	yákek	'a person, one, someone; (foll. by subjunct.) anyone who'

	زه رره	zəřś	'a very small particle; atom'
	لا بون	la bún	's.th. to be at the side of, with; to have s.th.'
	به آره زو	bə ʔarəzú	'by desire, on purpose'
	به رگ	bérg	'dress, apparel'
	دا درین	da dīřín (dře-)	'to rip, tear open'
	هوش	hoř	'sense'
	شا	šá	'the largest one of a species; king'
	ده مار	demár	'vein; nerve'
		شاده مار	"the largest blood vessel; the vital vein or nerve"
8	پیشینان	péřinan	'the old generations, the ancients'
	گل په رست	gũlperĩst	'flower-lover'
	دار په روه ر	darperwér	'tree-lover'
9	زه وق	zəwq	'taste; sensitivity'
	وورد	wĩrd	'fine; minute'
	جوان په رستی	jwanperĩstí	'love of beauty'
10	چاودیری کردن	čawder-i kīrdīn	'to guard, preserve'
	به لای	bə lá-i	'in the opinion of, in the view of'
	واجب	wajĩb	'duty'
11	که	ké	'if, when'
	مه به س	məbəs	'aim, object, purpose; meaning'
12	له مه و به ر	léməwbər	'heretofore, previously, before today'
			"even in ancient times"
	ایین	ʔayfn	'religion'

	زەره دەشتی	zerədəští	'Zoroastrianism'
	بەرهەم هینان	berhəm henán	'to grow, raise, rear'
	دەرخت	dréxt	'plants; trees'
	کردەوه	kīrdəwé	'behavior; deed'
	دیمەن	dimén	'appearance; view'
	پەڕستش	perīstīš	'pious'
	دانان بە	da nán bə	'to hold, consider s.th. to be'
13	ئەفسوس	ʔéfsos	'alas!'
	خو	xú	'habit, custom'
	هەتا هات	hetàhát	'gradually'
	کەبوون	kīz bún	'to become dull; to wane away'
		داربەڕین	"cutting down trees"
	پەڕستن	perīstín (perīst-)	'to worship'
14	کابرا	kabrá	'person, man'
	بیگانه	begané	'foreign, alien'
	نزیکی	nīzikéy	'about, approximately'
15	گەشت	gést	'journey, trip, tour'
16	وەختی	wéxte	'when; at the time when'
	قەرەهەنجیر	qerəhənjír	'Karahanjir' (a place near Kirkuk)
	لە...بەرهو	lə...bérew	'from...toward'
	تێپەڕین	te pəřín (pəři-)	'to pass; to go across'
	کەوتە	kəwtíne	'to fall; to come to, come upon'
	چەشمە ندازی	čəšməndazí	'scene, view'
17	تەماشاکردن	təmaša kīrdín	'to look, behold'

مدەت	muddót	'interval of time, period, time'
كەم	kém	'little, small (in quantity)'
دەست	dést	'hand'
كەمتەرخەم	kəmtərxém	'indifferent; indifference'
وەزەندەری	wəzǝndərí	'harm; damage'
18 بە ھەر لایە کدا	bə hér layekda	'in whatever direction'
روانن	řuwanín (řwan-)	'to look'
تاش	táš	'(large) stone'
بەرد	bérd	'stone'
زەرد	zérd	'yellow'
ھەلگە ڕا ندن	həl gəřandín (gəře-)	'to turn up; to change to another form'
	زەرد ھەلگە ڕا	"yellow-colored; pale"
19 صوفی نبی	sofì nəbí	(masc. name)
بە سە زمان	bəsǝzmán	'poor; miserable'
پیر	pír	'old'
افتادە	ʔiftadé	'crippled; diseased'
بە تاقی تە نیا	bətáqitənyà	'alone, all by oneself'
لە بن ٠٠٠ دا	lə bín...da	'beside, next to, near'
تاسلوجە	taşlujé	'Tasluja' (a place near Sul.)
آخ	ʔáx	'oh! (exclamation of pain or grief)'
داخ	dáx	'oh! (exclamation of grief, pain, or lamentation)'
ھەل کیشان	həl kešán (keš-)	'to heave out; to emit; to eradicate'
چارە نوس	čarənús	'lot, fate; predestination'
رەش	řéš	'black'

		bad luck, misfortune"
	آوه ل	ʔawól 'friend; companion'
20	سه یر	séyr 'strange; interesting'
		"in those countries where God..."
	بی به ش کردن	bebəš kirdīn lə 'to deprive s.o. of'
	خه لک	xəlīk, xəlīk 'people'
	ره نج	řénj 'hard work, drudgery, toil'
	ئه رک	ʔérk 'arduous work; toil'
	پی که یاندن	pe gəyandīn (gəye-) 'to tend until it grows; to grow, cultivate s.th.'
21	که چی	kəčí 'whereas'
	تی کو شان	tə košán (koš-) 'to strive; to struggle'
	نه وتاندن	fəwtandīn (fəwten-) 'to destroy; to annihilate'
	پی به خشین	pe bəxšīn (bəxš-) 'to give s.th. as a gift to s.o., to present s.th. to s.o.'
22	به رامبه ر به	bərambér bə 'before; in front of'
	نان کویری	nankwerí 'ungratefulness, ingratitude'
		"blindness"
	سپله یی	sīpləí 'ungratefulness, ingratitude'
	زیاتر له	zyatīr lə 'more than'
23	ایوه بنوخوا	ʔéwə bīnu xwa 'I entreat you, I beg of you'
	ووریا بوون	wīryá...bún 'to be careful of...'
	گیان له به ر	gyanləbér 'a living thing, animate object'
24	بام	bám 'let's'

- (24) چاو čáw 'eye'
- نه ا né? 'no; nay, more than that'
- رولہ řolé 'son; offspring, descendent'
- بام به چاو ... تاشای بکین "Let's look at them
as we do our own offspring"

٤ - شیوه کانی زمانی کوردی یه ل ناگری

بی ئه وه ی کوزمانیکی کوردی پیک نه هینری

سلیمانی : باوکی ته نیا

٢ چه ند سالیکه ، به تایبه تی ، دوا ی شورش چوارده ی ته موز ، باسی

چونیتی یه ل گرتی شیوه کانی زمانی کوردی ، هاتوته گوری ، گه لیک له نووسه ران
وزانایان و شاره زایانی زمانی کوردی ، پینوسیان خستوته کار ، بوئه وه ی چاره یه کی
ئه م دژواره گرنگه بکه ن ، که وا نه ته وه ی کورد سالان ساله به ده ستی یه وه

٣ ئه نالینی ، وه کوئیمهریالیزم داگیرکه ران ئه م دژواره یان کردوته دارده ستی خویان
بو جه زره به دان له نه ته وه که مان ، ئه م ته قه لا و کوششانه ی نوسه ران و

٤ شاره زایان که لکیکی ئه وتوی نه بوو بو چاره سه رکردنی ئه م دژواره ، هه روه ها
له سالی ٩٥٩ و ٩٦٠ دا دوجار نوینه رانی ماموستایانی کورد له شه قلاوه
کوبوونه وه ، به دورو دریز له م دژواره دوان و چاره یه کیان بودانا ، به لام له به ر
ئه وه ی ، که ئه و کونگره یه ده سه لاتیکی ئه وتوی نه بوو که بتوانی بریاره کانی
له م روه وه بخاته کار ، وه خوشی ته نیا کوبونه وه یه کی جاره کی (وه قتی) بوو ،
بریاره کان هه رله سه رکاه غه ز مایه وه .

٥ به کورتی چاره کردنی ئه م دژواره تا ئیستا هه ربه نوسینی و ده رخستنی

بیروراو پیشنیاز بووه ، هیچ هه نگاوکی ته تبیتی به دوا دا نه هاتوه ، وه به لای
منه وه چاکترین ریگه بولا به لا کردنی ئه م دژواره پیکهینانی (کوزمانیکی کوردی)
یه ، وه ئه م کاره له به ره م هویانه ی خواره وه کاریکی ئه وتوگران نی یه :

٦ ١- له کوماری عیراقد ، به آشکرا پی له وه نراوه که کورد و عه ره ب له م

کوماره دا برابه شن ، وه کورده کان وه کو عه ره به کان مافی نه ته وایه تی یان پاریزراوه ،
که واته پیکهینانی کوزمانیکی کوردی له کوماری عیراقد مافیکی بنچینه یی نه ته وه ی
کورده .

۲- وا ریکه وتوو له کوردستانی عیراقددا ، گشت شیوه کانی زمانی کوردی
هه یه وه کو سورانی و کرمانجی (بادینانی) ولوری [فه یلی] تا ته نانسه ت
هه ورامیش هه یه وه له م شیوانه دا شاره زایانی ته وتو هه یه که ته توانن پیکه وه
له وکوزمانه دا به آسانی به وکاره هه لسن .

۳- له به ره وه ی کورده کانی سوڤیت سه ره ستن ، شاره زاکانیان [له زمانا]
ته توانن هاوکاری ته وکوزمانه بکه ن .

۴- هه ندیک له نوسه ران و شاره زایانی زمان له کوردستانی ئیـران و
سوریاوه ، هه لاتوون وان له عیراقددا په نابهرن ، ته مانه زور به آسانی ته توانن
هاوچه شی ته و کوزمانه بکه ن .

که واته پیویسته بی سی و دوو هه موو ته قه لای ته وه بده یین که به زووترین
کات ده سگایه ک پیک بهینری به ناوی [کوزمانی کوردی] یه وه ، به جوریکی وه ها
ته م مه رجانه ی خواره وه ی تیایی :

۱- ته م کوزمانه ده سگایه کی ره سمی بیت وه له لایه ن کوماره که مانه وه
به ریوه بیری وه له بودجه [میزانیه] دا پاره ی بوته رخان بکریته .

۲- ته م ده سگایه ، ده سته لاتیکی ته وتوی هه بیت که بریاره کانی له
کوردستانی عیراقو له ناو کورده کانی سوڤیت دا بخریته کار و به جی بهینری .

۳- ته وپه راو وپه رتووکانه ی که له مه ودا چاپ ته کریته چه په راوی
قوتابخانه کان وزانستگه کان وه چه ته وگوفار وروژنامانه ی که له کوردستانی عیراق و
سوڤیت دا ده ره چی له به روشنایی بریاره کانی ته نجومه نی ته وکوزمانه بیت .

۴- ئەم کۆزمانە بوی هەبی که بتوانی جوری نویسنی کوردی دابنی ئەمە یە

باشترین رێگە بویە کگرتە وە ی شیوە کانی کوردی و چارە سە ڕ کردنی ئەبە و دژوارە

گرنگە ، پیویستە هە موومان لە هە موو لایە که وە هە ولی بو بە دین و ئە و کۆزمانە

پێک بهینین .

لە گۆڤاری (روژی نوی) لاپیەرە ۷۵-۷۶
ژمارە (۲) سالی (۲) که ئە کاتە سال ۱۹۶۱ وە رگێراوە

1	شیوه	šewé 'dialect'
	یه ک گرتن	yek girtîn (gr-) 'to unite; to become one; unification'
	بی ئە وه ی	béʔəwēí (foll. by subjunct.) 'without; unless'
	کوزمان	kozimán 'academy' (of language)
	پیک هینان	pek henán 'to set up, establish'
2		چەند سالیـکە "for some years"
		به تایبه تـی "in particular"
	شورش	šoriš 'revolution'
	ته موز	təmmíz 'July'
	باس	bás 'talk about, discussion of'
	چونیتی	čonetí 'way, method, how to...'
	هاته گوری	hatnə góre 'to come to the forefront'
	گه لیک له	gélek lə 'many'
	نوسه ر	nusér 'writer'
	زانا	zaná 'learned; scholar'
	شاره زا	šarəzá 'well-versed on; expert'
	پینوس	penús 'pen; pencil'
	خسته کار	xístnə kár (xə-) 'to put s.th. to work; to put in operation'
	چاره کردن	čarə kirdîn 'to remedy; to find a solution for'
	دژوار	dīžwár 'problem'
	گرنگ	gīřīŋ 'important'
	که وا	kəwá '(a thing) that...'

نه ته وه	netəwé 'nation; people'
سالان ساله	salán sale 'for years and years'
دهست	dést 'hand'
نالاندن	nalándin (nalen-) 'to groan with pain'
	نه ته وه ته نالاندن "it groans in its grip"
3 وه کړو	wéku 'like, as'
ئیمپریالیزم	?impiryalízm 'imperialism'
داگیر کړ	dagirkér 'invader'
کړنه	kirdíne 'to make, turn s.th. into s.th.'
دار دهست	dardést 'cane, stick; staff'
جه زړه به دان	jəzrəbedán (lə) 'doing (n.) harm (to), injuring s.o.'
ته قه لا	təqelá 'endeavor'
کوشش	košíš 'great endeavor; struggle'
که لک	kélk 'advantage; use, benefit'
نه وتړو	?éwto 'that much, so much...'
	نه وتړو ته که لکي "have not been very effective"
چاره به ر کړدن	čarəsər kirdín 'solving, remedying' (n.)
4 هه روه ها	hérwəha 'similarly; likewise'
	١٦٠ و ١٥٩ : the digit for "thousand" is often omitted in dates; thus: "1959 and 1960."
	دو ځار "twice"
شه قلاوه	šəqlawé 'Shaqlawa' (a small summer resort in Arbil Liwa)
به ډوړ ډر یږ	bə dūrudīréž 'at length, in detail'

دان	lə...dǎwán (dwe-) 'to speak about'
دانان	da nán (ne-) 'to put down; to propose'
له به رئه وه ی	ləbér ʔəwə-i kə 'in view of the fact that; because'
ده ستەلات	dəsəlát 'power; authority'
بیریار	bǐryár 'decision, resolution'
لەم ڕووێ وه	lém řuwəwè 'on this subject, on this matter'
تەنیا	tənyá 'only; lonely'
جارەکی	jarekí 'temporary'
وە قستی	wəqtí (Ar.) 'temporary'
کاغەز	kayéz 'paper'
مانە وه	manəwé (men-) 'to remain; to stay'
5 چاره کردن	čare kǐrdǐn 'solving, remedying' (n.)
ده رختن	dərxǐstǐn 'disclosing; expressing' (n.)
بیرورا	biruřá 'opinion; belief'
پیشنیاز	pešniyáz 'suggestion, proposal'
ههچ	híč (with foll. neg.) 'no' (foll. by n.)
ههنگاو	heḡáw 'step'
تەتبیقی	tətbíqí 'practical; implemental'
به دوا دا	bədwáda 'after it; following it; in its wake'
به لای منه وه	bə la-i mǐnəwə "in my view, opinion"
لا	lá 'side'
لا به لا کردن	la bə la kǐrdǐn 'disposing' (of a problem)
پیکهینان	pekhenán 'creation, establishment'
کار	kár 'action, work; course of action'

له به ر	ləbér...əwə	'because of, for'
خوار	xwar	'bottom; below, following'
گران	gĭrán	'difficult, hard'
6 کومار	komár	'republic'
به آشکرا	bə ʔaškĭrá	'clearly, openly, overtly'
پی نان له	pe lə nán (ne-)	'to admit, to accept, to acknowledge, to confess'
	"it has been acknowledged that..." پی له وه نـراوه کـ	
برابه ش	bĭra bósš	'co-partners'
ماف	máf	'right, rights'
نه ته وایه تی	nətəwayətí	'national, racial'
پاراستن	parastín (parez-; pass. parezr-)	'to protect, guard'
بنچینه یی	bĭnčĭnēí	'basic, fundamental'
7 ریکه وتن	ře kəwtín	'to reconcile; to happen, occur'
	"it has so come to pass" ریکه وتن وه	
گشت	gĭšt	'all, all of'
سورانی	soraní	'Sorani' (sometimes referred to as "Southern Kurdish")
کرمانجی	kĭrmanjĭ	'Kurmanji' ("Northern Kurdish")
بادینانی	badinaní	'Badinani' (a dialect from the northern group)
لوری	loří	'Lurish' (S.W. Iran)
فه یلی	fəylí	'Feyli'
ته نانت	tənanét	'even; to the extent that; so much so that'
هه ورامی	həwramí	'Awraman' (central Iraq)

به...هه لسان	bə... həl sán (s-) 'to perform' (a task)
8 سویت	sovét 'the Soviet Union'
سه ره ست	sərbést 'free, independent'
هاوکاری کردن	hawkarî kirdîn 'to coach; to advise on'
9 هه نديک	héngek [héndek] lə 'some, several of'
هه لاتن	həlatîn = həl hatîn 'to run away, flee; escape'
په نابەر	penabér 'refugee'
هاوبه شی کردن	hawbêşî kirdîn 'to take part, participate in'
10 سیو دوو	sew dú 'hesitation, vacillation'
ته قه لا دان	təqəla dán 'to struggle, endeavor for'
کات	kát 'time'
ده سگا	dəzgá 'establishment; organization'
به جوریکی وه ها	by the name of" به ناوی bə jorek-i wəhá (foll. by subjunct.) 'in such a way that'
مه رج	mérj 'condition, provision'
تیا	tyá 'in it'
11 ره سی	řesmí 'official, having an official status'
له لایه ن	lə layén...əwə 'by' (agent in a pass. construction)
به ریه بردن	bərewə bîrdîn (bə-; pass. br-) 'to manage, administer, run' (an organization)
بودجه	bojó 'budget' (usually spelled بوجه)
میزانییه	mizaniyó (Ar.) 'budget'

	بو ته رخان کردن	bo tərxaŋ kǐrdǐn 'to allot, appropriate (money) for'
12	له نار	lə nǎw...da 'among'
	به جی هینان	bə je henán 'to follow (a practice), adhere to (a rule)'
13	په راد	pəřáw 'book'
	په رتووک	pəřtúk 'booklet; pamphlet'
	له مه ودا	léməwdwà 'from now on'
	چاپ کردن	čap kǐrdǐn 'to print'
	چه ... و چه	čǐ...wə čǐ 'whether...or'
	زانستگه	zanǐstgə 'university'
	دەر چوون	dər čún (č-) 'to come out, appear; to be published'
	روشنایی	řořnayí 'light; illumination'
	له بهر روشنایی	"under the aegis of"
	نه نجومه ن	ʔénjumən 'council, board, committee'
14	بو بیرون که	bo bún kə (foll. by subjunct.) 'to have the right to'
		که "that it have the power to"
	نه مه یه	ʔəméye 'this is the one'
	یه لگرتنه وه	yekgirtnewé 're-unification'

٥ - ئیستگه ی به شی کورد ی یه

یا ئیستگه ی گورانی یه ؟!

- هاوار -

٢ ئه م هه مو هاوار و گله ییو بیزاریه ی که ده رباره ی پروگرامه کانی
ئیستگه ی به شی کورد ی له هه مو لایه کی کوردستانه وه به رز ئه بیته وه ئه و
هه مو نوسینانه ی که روژنامه نیشتمانیه کان ده رباره یان نووسی ، بگره ئه و
پروگرامه ی که ماموستا عبدالمجید لطفی له روژنامه ی خه باتی به ریزدا بسلای
کرده وه بوئه وه ی بیی به نمونه یه ک بو پروگرامه کانی ئیستگه ی به شی کورد ی
هیچی که لکی نه بوو ، وه کو ئه م عاله مه هه مووی ئاسنی سارد بکوتی وایه .

٣ هه مو جوړه ئیستگه یه ک هه میسه داوا له گوی گره کانی ئه کات
بوئه وه ی چ ره خنه و سه رنجیکیان هه یه ده رباره ی ئه و ئیستگه یه بسوی
بنیرن تاکو چاره سه ری ئه و که م و کورریانه ی بکه ن یا ئه و داخواریانه ی
٤ که له زوریه ی گه له وه بوی ئه چی بیان هینیتهدی . به لام ئیستگه ی
به شی کورد ی گوی خوی لی که رر کردوه و وه کو هه ر له گه ل ئه ویشیان
٥ نه بی . خه لک که ره خنه له و ئیستگه یه ئه گرن وه نه بی ئاما نجیان
شکاندن ئه م و ئه و بی یا بیانه وی هیرش ببه نه سه ر کار به ده ستانی
ئیستگه ، به لکو هه مو به دلیکی پاکی نیازیکی خاونه وه ئه یانه وی راستی
ئیستگه ی کورد ی بخه نه به ر چاو و هه مو که مو کوریه کانی دیاری بکه ن
تا چاره سه ری بکری بو وینه :

٦ له م روژانه دا گه لی شتی گرنگ رویداوه که په یوه ند یه کی ته واوی
هه بی به گه لی کورده وه ، هه ر وه ها گه لی رووداو هه یه له
کوردستانا که پیوستی به تعلیق هه یه بو روون کردنه وه ی به لام

ئىستگە ھەر بەلایا ناچىو توخنى ناکەوى وەکو ئەو شتانە
لە عىراق دا روونە دەن یا ئەو ئىستگە لە عىراق دا نەبى.

۷ چەند روژىك لە مەوبەر كونگرەى دوهەمى ماموستا كوردەكان لە
شەقلاو گىرا ، وەزىرى زانىارى خوى چو ئەو كونگرەى كوردەو ، بەلام
۸ ئايا ئىستگەى بەشى كوردى بە ھىچ جورىك ناوى ھىنا ؟؟ پىويست بو بەر
لە بەستنى كونگرەكەو تا کوتاى پى ھاتنى ھەمو روژىك ھەر روژە شتىكى
لى بدوايە بو ئەو ى بزانييت لە عىراقدا تا چ رادەيەك سەربەستى
ھەيە مافى گەلى كورد چون دراو ، ھىچ نەبى بو ئەو ى بىرا
كوردەكانى توركىا و ئىرانمان نەختىك لە بونى ئەو سەربەستىە بگەن وە
بزاني كار بە دەستانى لاى خويان تا چ رادەيەك مافى گەلى كورديان
خستوتە ژىر پى . . .

۹ ھەر وەھا بەم زوانە كونگرەى قوتابىيە كوردەكان ئەبەستىرى . .
۱۰ قوتابى كورد كە ھىواى دواروژى گەلى كوردە . . ئەيانەوى كونگرەيەك
۱۱ بىستەن بو ئەو ى باسى گىر و گرتى خويان بگەن . . بەلام ئايا ئىستگەى
بەشى كوردى روژىك لە روژان لەم كونگرەيە ئەدوى . .

۱۲ چەند روژىك لە مەوبەر ئەدىبو ماموستايەكى كوردى بە نرخ ماموستا
رفىق حلمى كوچى داوى كورد . . ئايا لە ئىستگەى بەشى كوردىەو شتىكى
۱۳ لە بابەتەو ووترا ؟؟؟ زور نەروين چواردەى تەموزى رەوىكى گەورە كرا
لە لاين گەلەو ، سەروك عبدالكرىم خوى لە بەردەمى ئەورى رەو دابو ،
ئىستگەى بەشى عەرەبى لە سەرەتاو تا کوتاى يەكەى ھەموى بە عەرەبى
۱۴ بلاو كوردەو . بەلام ئىستگەى بەشى كوردى لە لولو و ھاتم ھاتم بەولاو
ھىچى تىر بلاونە كوردەو نازانين بانىكە و دوو ھەوا ؟؟

به راستی ئیستگه ی به شی کوردی پیویستی به گورینیکی ینه ره تسی
 هه یه ، بو ئه مه پیویستی به حمله یه کی جه ماهیر هه یه که کار به
 ده ستان تی بگه یه نن که گه لی کورد پیویستی به وتاری به نرخو باسی
 گرنگ که په یوه ندی به کاره ساتی جیهان و باسی گه لی کورد
 و ئه ده بی کورد و روداوه کانی کوردستان هه یه .

ئیستگه ی به شی کوردی هی هه مو گه لی کورده ، گه لی کوردیش
 هه ر به گورانیو لوره لور دانه که وی ، کرده وه ی به ره م هینه ری ئه وی .

ئیترا چاوه روانی کار به ده سته دلسوزه کانین که چاره سه ریکی
 ئیستگه ی به شی کوردی بکه ن زور به گورجو گولی .

VOCABULARY AND NOTES ئیستگه ی به شی کورد ی به یا ئیستگه ی کورانی به ؟

1	ئیسگه	ʔestgə 'station (broadcasting, railway)'
	به شی	běš 'part; section'
	گورانی	goraní 'song, singing (n.)'
2	هوار	hawár 'screaming, wailing (n.); appeal'
	گله یی	gīlēí 'complaint; (mild) censure'
	بیزاری	bezarí 'dissatisfaction, displeasure'
	ده رباره	dèrbaré (n.) 'concerning, regarding, about'
	پرگرام	program 'program'
	له هه مو لایه ك...ه وه	lēhəmí làyek...əwə 'from every direction'
	به رز بوونه وه	bèrz bunəwé 'to rise up; to ring out'
	نیشتمانی	ništīmaní 'patriotic; national'
	بگه	bīgre 'it could be said, it might be argued'
	ماموستا	mamostá 'master craftsman; teacher, professor' (often used as title of respect)
	عبدالمجید لطفی	ʔəbdīlməjid lúṭfi 'Abdul-Majid Lutfi' (masc. n.)
	روژنامه ی خه ببات	řožnamè-i xebát 'the newspaper <u>Khabat</u> '
	به ریز	bèřéz 'noble, esteemed'
	بلاو کردنه وه	bīlāw kīrdnəwé 'to spread s.th.; to publish'
	بو ئه وه ی	bó ʔəwə-i (foll. by subjunct.) 'in order that'
	نمونه	nīmuné 'pattern, example, model'
	هیچی	hīči 'none of it'
	كه لك برون	kəlk bún 'to have effect'; neg.: 'to be of no avail'

وه ڪو... وایه	wéku...wáyə (with verb in subjunct.) 'just like; as if, just as though'
عالم	ʕalém 'world; people'
	هم سڄا "all of these people"
ٽاسن	ʔasín 'iron, steel'
ڪو ٽانڊن	kutandín (kuten-) 'to strike, hit; to hammer'
3 جور	jór 'kind, type, sort'
هميشه	hemišé 'always'
داوا ڪرڻ	dawa læ kirdín 'to ask of, request of s.o.'
گوي ڪر	gwegír 'listener'
چ	čí...ek 'what' (used attributively)
ره ڇنه	řəxné 'criticism'
سه رنج	sərínj 'suggestion'
نارڊن	nardín (ner-) 'to send, forward, submit'
ٽاڪو	táku (foll. by subjunct.) 'in order that'
چار سه ر ڪرڻ	čaresər kirdín 'to improve; to remedy'
ڪم وڪوري	kəmukuří 'shortcomings, faults, defects'
داخواري	dàxwazí 'demand, request'
زور به	zurbé 'most, the greatest part of, majority'
هينانه ڏي	henànedí (hen-) 'to implement, put into effect'
گوي ڪر ڪرڻ له 4	gwè læ kəř kirdín 'to turn a deaf ear to, ignore'
له گه ل بون	lēgəl...bun (with pron. suff.=subj.) 'to be in a conversation with, be talking to s.o.'

as if they
are not even talking to it" ^{و نه گه له گال نه ویشیان نه بی}

5	خه لك	xəlīk 'people'
	ره خنه گرتن له	řəxmə lə girtīn 'to criticize'
	وه نه بی	wenébe (foll. by subjunct.) 'it is not that...'
	نامانج	ʔamánj 'purpose, object, aim'
	شکاندن	šīkandīn (sken-) 'to break; to disparage'
	هیرش بردنه سر	heriš bīrdnə sér (bə-) 'to attack, assail, storm'
	کار به ده ست	kàrbədést 'manager, director; authority'
		"with good will" به دلیکی پاک
	خاوین	xawén 'clean, tidy'
		"with good intent" به نیازیکی خاوین
	راستی	řastí 'the best part, the good side (of s. th.)'
	خسته به ر چاو	xīstnə bər čáw (xə-) 'to display, show'
	دیار کردن	dyar kīrdīn 'to indicate, specify, point out'
	بو وینه	bo wené 'for example'
6	گه لی	géle 'many, a lot of'
	گرنک	gīrīng 'important'
	روو دان	řu dán 'to take place, happen'
	بی په یوه ندی	peywendí bə 'connection with, relationship to'
	ته واد	təwáw 'complete'
	رووداد	řudáw 'event, happening'
	تعلیق	təʔlíq 'comment(s), commentary'
	روون کردنه وه	řun kīrdnəwé 'to clarify, explain'

	هه ر به لایا نـاچی	"it does not even come near it"; i.e., it does not touch on it.
توخن که وتن	tuxîn kəwtîn	'to come close to; to have something to do with'
7 له مه و به ر	léməwber	'previously, past, ago'
شه قـلاوه	šeqławé	'Shaqlawa' (a town and summer resort in Arbil Liwa)
گرتن	girtîn (gr-)	'to catch; to hold' (meeting, etc.)
	وه زیری زانیـاری	"the Minister of Education"
کردنه وه	kīrdnəwé (kə-)	'to open, inaugurate'
ئایـا	ʔáya	(interrog. particle used in literary Kurdish)
به هیچ جوریک	be híč jorek	'in any way or manner; at all'
ناو هینان	naw henán (hen-)	'to mention; to name; to speak about'
8 به ر له	bér le	'before' (time)
به ستن	bəstîn (bəst-)	'to tie; to convene, hold' (a meeting)
کوتایـی پی هاتن	kotaí pe hatîn (= kotaí pe henán)	'to conclude, bring to an end'
هه ر روزه	hér řoze	'every day, every single day'
لی دوان	le dwán (dwe-)	'to speak about, say s.th. about'
	تاچ رادهـیهـك	"to what degree"
سه ر به ستن	sərbəstí	'freedom, liberty'
ماف	máf	'right (n.), rights'
دان	dán (də-)	'to give, grant'
هیچ نهـ پی	híč nəbe	'at least'

نه ختيك	néxtek	'a little, somewhat'
بـون	bún	'existence'
گه يين	gəyín (gə-)=te gəyštín	'to come to know about, understand'
کار به ده ست	karbədést	'ruler, authority'
خسته ژیر بی	xīstnə žer pé	'to step on, tread on, trample'
9 هه روه ها	herwəhá	'similarly, in the same way'
به م زوانه	bém zuwane	'in the next few days'
10 هیوا	hiwá	'hope, aspiration'
دواروژ	dwařóž	'future'
گیروگرفت	gìrugìríf	'difficulty'
12 ئە دیب	ʔədíb	'literary figure, writer, man of letters'
به نرخ	bənírɣ	'valuable'; here: 'great, important'
رفیق حلمی	řefiq hǐlmí	'Rafiq Hilmi', a famous Kurdish writer and teacher; died in 1960.
کوچی دوايي کردن	koč-i dwaì kirdín	'to die, pass away'
	کوچ "departure"	دواي "final, last"
	approx. "we needn't go far (for an illustration)" نه زور نه رویین	
ته موز	təmmúz	'July'; i.e. the anniversary of the 1958 revolution
ری ره وه	řeréw (řerewó)	'processional parade'
له لایه ن	ləlayén (in a passive construction)	'by' (agent)
سه روك	sərók	'leader, commander'
عبد الكريم	ʕəbdulkəríṃ	'Abdul Qarīm (Qāsim)', then prime minister of Iraq

له به رده م	lê bərdém 'before, in front, at the head of'
سه ر تا	səretá 'beginning, start, outset'
بلاو کردنه وه	bîlâw kirdnewé 'to spread s.th.; to broadcast, transmit (news of)'
14 لولو هاتم	lòlo hátîm 'Lolo,' Kurdish folk songs
له ... به ولا وه	lê...béwlawê 'with the exception of'; (with neg.) 'only'
هیچی تر	hič-itîr 'nothing else'
بان	bân 'roof'
هه وا	hewá 'air, breeze, wind'
بانیکه و دوو هه وا	bànekew dú hewa "One roof and two (different) breezes." Proverb: Two people in identical circumstances receiving opposite kinds of treatment; discrimination, injustice.
15 پیوستی به هه به	pewîsti bē...həyə 'it needs, requires...'
گورین	gorín (gor-) 'to change; a change, transformation'
بنه ره تی	bîneretî 'basic, radical'
	بر ئه مه "for this; therefore"
همله	hemlé 'attack; campaign'
جه ماهیر	jəmahír 'people, the masses; the public'
کاره سات	karəsát 'calamity, catastrophe'; here: 'important events'
هی	hí '(the one) of, belonging to'
	هه یو گه لی کورد هه "belongs to all Kurdish people."
لوره لور	lurəlúr 'howling' (n.) (of dogs, wolves, etc.)
دا که وتن	bē da kəwtîn 'to be satisfied with'

کرد، وه	kĩrdewé 'behavior, conduct, deeds, action'
به ره م هینه ر	berhèmhenér 'fruitful, productive'
وستن	wistĩn (-ewé-) 'to want; to require'
چاوه روان بون 17	čawerwan bún 'to expect, anticipate; to look forward to'
دلسوز	dĩlsóz 'benevolent, kind'
چاره سه ر کردن	čare ser kirdĩn 'to remedy, correct'
به گورج وگولی	be gùrjugolí 'quickly, speedily'

ووردی

۲ گرنګ ترین دوزینه وه ی شتی نهینې له ناو جه رګه ی سر وشت دا
(طبیعت) له م ده مه ی څاخریه دا بی گومان دوزینه وه ی هیزی څه تومه !

٣
٤
٥
٦
٧
٨
٩
١٠
١١
١٢
١٣
١٤
١٥
١٦
١٧
١٨
١٩
٢٠
٢١
٢٢
٢٣
٢٤
٢٥
٢٦
٢٧
٢٨
٢٩
٣٠
٣١
٣٢
٣٣
٣٤
٣٥
٣٦
٣٧
٣٨
٣٩
٤٠
٤١
٤٢
٤٣
٤٤
٤٥
٤٦
٤٧
٤٨
٤٩
٥٠
٥١
٥٢
٥٣
٥٤
٥٥
٥٦
٥٧
٥٨
٥٩
٦٠
٦١
٦٢
٦٣
٦٤
٦٥
٦٦
٦٧
٦٨
٦٩
٧٠
٧١
٧٢
٧٣
٧٤
٧٥
٧٦
٧٧
٧٨
٧٩
٨٠
٨١
٨٢
٨٣
٨٤
٨٥
٨٦
٨٧
٨٨
٨٩
٩٠
٩١
٩٢
٩٣
٩٤
٩٥
٩٦
٩٧
٩٨
٩٩
١٠٠

۵ خو ئەگەر بێتو هیزی ئەتوم بو شە رو کۆشتارو لە ناوێردن بە کاربەینری
هیچ گومانم نیە ئادەمیزاد کە ئیستا ژمارە ی لە دوو ملیار و دووسە دوو حەفتا
۶ ملیون زیاترە ، دووسە دوو حەفتا ملیونە کە ی بەمینی . گەلیک شتی بە سوودی
وا هەن ئەگەر لە ریی چە و تا بە کاربەینری زیانی گەلیک زیاتر ئەبێ لـ
۷ کەلکی . بەلام هیچ شتی وەکو ئەتوم نیە ، وە تا ئیستا لەم هیزە گرنک تر
لـ ناوا نیە .

۸
سہیری بیانی خوت بکہ و بیری بکہ رہ وہ لہ م گفتوگو یہ لہ گہ ل
ہاوری یہ کت یا لہ گہ ل خیزانہ کہ تا ئے ی کہ ی ! ! ئے م نیوہ رویہ حہ ز
ئے کہ یت لہ کوی نان بخوین ؟

٩
 ئەلسى چىن بچىن ئەمرو سەرىك لە نىويوك بىدەين و
 ئىوارە بە لەندە نا بگەرە يىنە وە شە وىش بىروت فىنكە بە يانى پىش
 ھە تاوگە تىن دىينە وە بە غدا .

١٠
 بە ھوى ئەتومە وە چوون بومانگ و گەرە ران بە ناو ئە ستىرە كانا
 لە دوا رۆژا شتىكى وا نىە بە دوور بزانریت ، (شىرپە نىجە)
 نە خوشىە كە تا ئەم دواى يە مىكروپە كەى و رىگای لە ناو بردنى
 نە ئە زانرا وا ئىستا بە ھوى ئەتوم و كانسى (يورانىوم)
 ئە توانرى لە ناو بىرى ، سەرە تان (شىرپە نىجە) كە سە دە ھا ھە زار
 سالە ئادە مىزاد بە رامبەر چارە كردنى ھىچى پى نە كراو ، وا
 ئىستا ئە وىش دوزرايە وە .

١١
 ھىزى ئەتوم ھەر وە كۆر وتمان ئە وەندە بە ھىزە ھىچ
 شتىك نىە بە رەنگارى بوە ستىت ، بە ھوى ھىزى ئەتومە وە زور بىە
 ئاسانى ئەتوانىن كىوك وە ك پىرە مە گىرون لە ناوا ھە لگىرىن و
 بىكە ينىە دە شتىكى كاكسى بە كاكسى وە ئە و گەرە ماى يەى
 لە ئەتومە وە پەيدا ئەبى نىكەى شەش ھە زار پلىەى
 گەرەمى يە كە ئەم گەرەمى يە نە وە ك پولا بە لكو ھە رچى
 كانىك (معدن) ھە يە لە ناويا ئەبى بە ھەلم .

١٢
 بە ھوى ھىزى ئەتومە وە ئەتوانرى دارىك بروينرى
 وئە گەر ھاتوو سوتىزا نەوت و خەلوزى بەردو ھىزى كارە با بە چاو ئەم
 ١٣
 ھىزە وە نانوينىن . بە يە ك لىتەر ئاوسە دە ھا مە كىنەى
 گەرە ئە كە وىتە كار .

- ۱۴ به پیچه وانه ی ئەمه وه (خوانه خواسته) ئەگەر هاتو ئەم
هیزه بو جهنگ به کار بهینری بیگومان ئاده میزاد به رامبه ر گرنك تـیرین
کاره سات ئەوه ستی وه ئەو پیش که وتته ی که هه زاره ها ساله خه ریکی
دروست کردنیه تی به ماده یه کی کـم هه موی لـه ناو ئەچی.
۱۵ جگه له وه مو گیانداری که ئەبنه قوچی قوریانی .

له گوڤاری (هیوا) لا پـه ره ٦٨-٧٠ ژماره ١
سالی ١ که ئەکاته سالی ١٩٥٧ وه رگیـراوه .

This article illustrates three methods of providing modern technical terms for Kurdish: using the Arabic term, borrowing from the West, and creating new words from Iranian roots (with Arabic explanation in parenthesis).

1	ئەتەم	ʔetóm 'atom'
	هەزە	héz 'power'
2	گەرنە	gǐrǐng 'important'
	دەزەنە	dozinewé (doz-) 'to find; invention, discovery'
	نەهەنی	nǐhení 'secret'
	لە ناوی جەرگە ی دا	lə nâw jərgə-i...da 'in the innermost part of, in the bowels of'
	سەرۆشت	sǐrúšt 'nature'
	طەبەئە	ṭəbiʕét (Arabic) 'nature'
	دەم	dém 'period, time'
	ئەخیری	ʔaxǐrí 'last, final'
		"in the recent past"
	بە گومان	béguman 'without doubt, undoubtedly'
3	گۆرین	gorín (gor-) 'to change (trans.)'
	لە لایە کەوه	lə láyekəwə 'on one hand'
	تەروسکە	tǐruské 'glimmer, glint'; here: 'suggestion'
	بەختیاری	bəxtǐyarí 'luck, good fortune'
	شادمانی	šadǐmaní 'happiness'
	وێنە	wené 'picture; reflection'
		"unparalleled, unique"

ئاسو	ʔasó 'horizon'
ژیان	žiyán 'life'
ئادەمى زاد	ʔadəmizád 'human being, mankind, man'
پیشان دان	pišan dán (də) 'to show, appear to'
	"and on the other hand" لە لایەکی تریشەو
تەرس	tírs 'fear'
لەرز	lérz 'shivering, quivering, quaking' (with fear) (n.)
مردن	mīrdīn 'dying, death'
لەناوچون	lənawčún 'destruction, devastation'
میلونە ها	mīlyonəhá 'millions'
هینانە بەر چاو	henáne bər čáw (hen-) 'to bring to mind'
4 گەریتەر	gerbétu (foll. by subjunct.) 'if, in the event that'
ئاسایش	ʔasayīš 'peace'
كامرانی	kaməraní 'happiness; prosperity'
بەرزى	bərzí 'elevation'
پایە	payé 'degree; level'
پیشکەوتن	peškəwtīn 'progress'
بە کار هینان	bə kar henán (hen-) 'to use, utilize'
چەند	čəŋ (foll. by sg. n.) 'some, a few'
یانى	yáni 'that is to say, that is'
سەدە	sədé 'century'
ئایندە	ʔayīndé 'coming, next, following (of time)'
چونە پیشەو	čūnə péšəwə (č-) 'to progress, advance, march forward'

	وه ها...كه	wəhá...kə 'such...as...'
	دروست کردن	dīrust kīrdīn 'to make; to build'
	ته ناته ت	tənanət 'even'
	خه و	xéw 'sleep, slumber'
	دین	dín (pres. = binín) 'to see'
		به "he has not dreamed of"
5	خو	xó (emphatic particle) 'indeed; but'
	شەر	šěř 'fighting, war'
	كوشتار	kuštár 'slaughter, carnage'
	له ناو بردن	lə naw bīrdīn 'to exterminate; extermination'
	ژماره	žīmaré 'number'
	میلیار	mīlyár 'billion'
	میلیون	mīlyón 'million'
	زیاتر	zyatír 'more; and more'
	مان	mán (men-) 'to remain, be left'
6	گه لیک	gélek 'a lot of, a great many'
	به سود	bə súd 'useful, advantageous'
	هه ن	hén 'there are'
	ری	ře 'road, path, way'
	چه وت	čéwt 'devious; crooked'
	زیان	ziyán 'damage, disadvantage; harm'
	که لك	kélk 'advantage, usefulness'
7	له ناودا نیه	lə nawda nīyē 'does not exist'
		له "there is, there exists"
8	هیر کردن	səyř kīrdīn 'to look at, watch, observe'

ژیان	žiyán 'life'
بیر کردنه وه	bir kīrdnewé (kə-) 'to think of; to mention s.th.'
گفتوگو	gīftugó 'conversation'
هاوری	hawřé 'friend'
خیزان	xezán 'wife; family'
9	"How about going...?" ئه‌لی ی چی بچین
گه رانه وه	bə...əwə gəranewé (gəre-) 'to return via'
فینک	feník 'cool'
به یانی	bəyaní 'in the morning; tomorrow morning'
هه تاوکه وتن	hetawkəwtín 'sunrise'
د یینه وه	déynəwə (Arbil dial.) = yeynəwə 'we will come back'
10	
به هوی	bə hó-i 'by means of, by'
مانگ	mán 'moon'
گه ران	gərán 'walk, stroll; drive, excursion, pleasure trip'
به ناو	bə náu 'among'
ئه ستیره	ʔəsteré 'star'
د واروژ	dwařóž 'future (n.)'
د دور	dúr 'far'
	"is not (something) so far from being realized"
شیر په نجه	šerpenjé 'cancer'
نه خوشی	nəxoší 'illness, disease'
ئه م‌د‌وای یه	ʔémdwaiyè 'the recent past; recently'
میکروب	mīkrób 'microbe; germ'
ریگا	řegá 'method, way (to do s.th.)'

کانی	kaní 'mine (n.)'
یورانیم	yuranyóm 'uranium'
سرطان	səɾətán (Arabic) 'cancer'
سدها هزار	sədehá hezàr 'hundreds of thousands'
به روبرو	berambér 'towards'
چاره کردن	čare kirdín 'to remedy, cure'
هیچی پی نه کراوه	hiči pe nékrawə 'has not been able to do anything about it'
11	"as we have said" هر وه کورتان
نه وند	ʔəwəŋé 'so, so much'
	"is so strong" نه وند به هیزه
به ره نگار وه ستان	berəŋar westán (west-) 'to stand in the face of; to challenge'
	"there is nothing that can stand up to it" هیچ شتیك نه به ره نگاری بـوه سـتیت
به ئاسانی	bə ʔasaní 'easily'
کیو	kéw 'mountain' (usually high and rugged)
پیره مگرون	pireməgrún 'Pira Magroon' (the highest mountain in Sulaimania Province)
له ناوا هه لگرتن	lə nawa həl girtín (gr-) 'to remove from existence, annihilate'
دهشت	déšt 'level ground, plain'
کاکي به کاکي	kaki bé kaki 'vast, enormous (plain)'
گه رما	germá 'heat'
په یدا بـوون له	lə...peyda bún 'to come out of, originate from'
نزیکه ی	nīzikéy 'about, approximately'
پله	pīlé 'degree (of temperature)'
نه وه ک... به لکو	néwək...bəḷku 'not only...but also'

	پولا	polá	'steel'
	هه رچی	herčí	'every'
	کانیک	kanék	'metal' (this word is evidently coined by the writer from 'kani' meaning "spring" or "mine")
	معدن	məsdén (Arabic)	'metal'
	له ناویسا	le náywa	'inside it'
	بیون به	bún bə	'to turn to, be transformed into'
	هه لم	hélīm	'steam, vapor'
12	رواندن	řuwandín (řuwen-)	'to grow s.th.'
	ئه که رهاتو	ʔegèrhátu (foll. by past tense or subjunct.)	'if, in the event that'
	نه وت	néwt	'oil, gasoline'
	خه لوزی به رد	xəlüz-i bérđ	'bituminous coal'
	کاره با	karəbá	'electricity'
	به چاو	bə čáw	'compared to, in comparison with'
	نواندن	nuwandín (nuwen-)	'to appeal; to look (like), to appear (as)'
		"they won't have any appeal when compared to this power."	
13	لیتر	lítr	'liter (of)'
	مه کینه	məkiné	'engine; machine'
	که وته کار	kəwtne kár (kəw-)	'to start, start functioning'
14	پیچه وانه	pěčəwané	'inside out; opposite'
	به پیچه وانه ی ئه مه وه	bə pěčəwane-i ʔéməwè	'in opposition to this; conversely'
	خوا نه خواسته	xwá nəxwastè	'God forbid; may it never happen'

- (14) جه نځ jón 'war, warfare'
 به کار هیڼان be kar henán (hen-) 'to use, utilize'

پاريزه ر كمال ميرزا كريم

- ۱ -

- ۲ له زور كونه وه و تا ئيستگه لي تعريفى (ديموكراتيه تيان) كړد وه و هـ مو
- ۳ نه و تعريفانه ش ره غنه ي زوريان لي گيراوه ؛ كه نه لين ديموكراتيه ت (حكومته تى ميلله ته و به هوى ميلله ته وه يه) ماناي نه وه يه كه نه بى هـ مو نه و بريارانـه ي ده رنه چى بوريكو پيك خستى ئيشو كاري ده وله تى به يه كيتى راي هـ مو دانيشتوانى نه و حكومه ته بيت و ماناي نه وه يه كه نه بى يه كيتى بيرو بـا وه رى ته وار هـ بيت له به ينى كاريه ده ستانى نه و ده وله ته و دانيشتوانى بـه لام يه ك كه وتى راي دانيشتوانى نه و حكومه ته له لايه ك ، وه يه ك كه وتى راي كاريه ده ستانى نه و حكومه ته و دانيشتوانى له لايه كى تره وه زورزه حـمـه ته وه نه م جوړه ديموكراتيه ش پى ي نه وتريت ديموكراتيه تى راسته و خـوـر (الديمقراطيه المباشره) وه نه وه ي تا ئيست زانراوه نه توانراوه نه م جوړه ديموكراتيه ته په ره بسينيت چونكه پيك هينانى له ده وله تيكي ژماره زوردا زه حـمـه ته و هـ مو نه نداميك سـرـبه ست نابيت له ده رخستى بيرو باوه رـيـا چونكه به ناچارى نه بى شوين قسه ي پياوه دينيه كان و موچه خوره گه وړه كان و خاوه ن پاره كان بـكـه ون ، هـ روه ها پيك هينانى نه م جوړه ديموكراتيه ته لـه هـ مو ئيشو كاريكى ده وله تيا ناكريت به تايبه تى نه وه ي په يوه ندى هـ بيت به وه ظيفه ي (محكمه و اداره وه) له به رنه م هويانه وازهينرا لـم جوړه ديموكراتيه ته وه ديموكراتى (نيابى) هاته كايه وه ، ديموكراتى (نيابيش) نه وه يه كه ميلله ت ته نيا نه وه نه كات كه نوينه ر هـ لـبـثـريـت وه نه م نوينه رانه لـه برىتى ميلله ت كاروبار هـ ل نه سورينن ؛ به لام له م جوړه حكومه تـه ديموكراتيانه شا ديسانـه وه نه و نوينه رانه ته مسيلي هـ مو ميلله ت ناكه ن چونكه هـ مو ميلله ت به شدار نابيت له هـ لـبـثـرـدـنا و مـلـان و ژن و له زور جيگادا سپا ديسانـه وه به شدار نابن له هـ لـبـثـرـدـنا به كورتى پرلمان له به شيكى كـم

پیک دیت وه هه مومیلله ت ته مسیل ناکات . به م جوره بومان ده ره که وه
 که تعریفی دیموکراتیه ت به وه ی (حکمی میلله ته و به هوی میلله ته وه) وه یا
 (حکومتی میلله ت به هوی نوینه ری میلله ته وه) ناگونجی بوتیت ئه و
 ده وه ته ده وه تیکی دیموکراتیه وه یا تعریفی دیموکراتیه ته ؛ به لام چی جوره
 دیموکراتیه تیک ئه گونجی که حکومتیک له سه ری برّوات که به راستی پی ی بوتیت
 ئه و حکومت ته دیموکراتیه ئه وه یه که له ژماره ی دوا ییدا باسی ئه که یین .

— ۲ —

له ژماره ی رابورد و باسما ن کرد و بومان ده رکه وت که تعریفی دیموکراتیه ت
 به وه ی (حکمی میلله ته و به هوی میلله ته وه) وه یا (حکومتی میلله ت به هوی
 نوینه ری میلله ته وه) ناگونجی بوتیت ئه و ده وه ته ده وه تیکی دیموکراتیه وه
 یا تعریفی دیموکراتیه ته به هه مو و مانایه ک ، وه مانای ئه وه یه (دیموکراتی
 نیایی و دیموکراتی راسته و خو) دیموکراتیه تی ته واو نین که وابو باشتیرین و
 راست ترین دیموکراتیه ت (دیموکراتیه تی شبه مباشره) ئه م جوره دیموکراتیه ته
 که پیک دیت له دیموکراتی نیایی و راسته و خو چونکه میلله ت هه مو و کارو
 باریک ناداته ده ست نوینه ره کانی به لکو میلله ت له گه لی ئیش و کاراها و به ش
 ئه بیت له گه ل پرلمان وه میلله ت له م جوره حکومتانه دا ئه بی به (سلطه ی
 چوارهم) و بوی هه یه که نوینه ره کانی له پرلمان ده ربهینیت پیش ئه وه ی
 ماوه ی ئه ندامیان ته واو بیت که ئه مه له حکومتی نیاییا نابیت .

هو ی بلا و بونه وه ی ئه م جوره دیموکراتیه ته به زوری ئه گه رته وه بو
 زوری خوینده واری و به رزی بیرو باوه ری میلله تان و ره غبه تی میلله ت بو ژبانیکی
 (دیموکراتی) به تاییه تی پاش ئه وه ی که ده رکه وت بو میلله ت تا چی راده یه ک
 نوینه ران له حکومتی نیایی دا مافی میلله ت پشت گوی ئه خه ن و مه سه حه تی
 تاییه تی خویان ئه خه نه پیش مه سه حه تی میلله ته وه .

۱۳

ئەو ەي كە زور ديار بيت لەم جوړه حكومه تانه داو بونی ديموکراتيه تی

لی بیت له پیک هینانی ئیشوکاردا ئەو ەيه ريگه ی پرسپاری ملی (الأستفتاء

الشعبي) به کار ئە هینریت به وەي راي ميلله ت له هه موو شتيكا وه رته گرن

كه مهم بيت هه روه ها ئە ومانه دراوه به ميلله ت يا به شي له ميلله ت

ره غنه له و ياسايانه بگرن كه نوينه ره كان ده ري ئە كه ن وه لـ كاتى

۱۴

ره غنه گرتا پيوسته پرلمان (أستفتاءى شعبى) بوبكات، جگه له مانه ش هه موو

ميلله ت هه ر (اقتراحيك) بكات بو پرلمان ئە ندامانى پرلمان پيوسته سه يری

ئە و اقتراحانه بکه ن و مناقشه ی بکه ن كه ئەم جوړه کارانه له حكومه تـ

ديموکراتی نیایی و راسته و خودا نيه ؛ له به رته وه له حكومه تی ديموکراتی

شبه مباشردا. به زوری ياسای ديموکراتيه ت پیک دیت له هه موو کاروباريکی

ده وله تيا به وەي ميلله ت به شدار ئە بيت له بردنه به رپوه ی ئیشوکاری خویاو

حكومه تـ .

۱۵

كه وابو لەم جوړه ياسا ديموکراتيه دا هه موو کارو باريك پيش بررپار

دانی به ووردی سه يره کريت و هه ميشه ميلله ت ئاگادار ئە بيت له هه موو کارو

باريكا وه تا ئيستاش له هه موو جيهانا ده ركه وتوه ئە و ده وله تانه ی له سه ر

ئەم جوړه ياسا ديموکراتيه ئە رون ميلله ته كه يان ژيانيان له ميلله تانی تر

به رزو کامه ران تره .

له روژنامه ی (برروا) ی روژی ۱۲ و ۲۰ - ۵ - ۱۹۶۱ وه رگيراه

- 1 ورد بـونـه وه wĩrd**bunəwé** 'to examine critically; a close look at'
- ديموكراتيه ت dimukratĩyét 'democracy'
- پاريزه ر parezér 'lawyer'
- كمال ميرزا كرم kəmál mirza kərím 'Kamal Mirza Karim'
- 2 له زور كـونـه وه "from the most ancient times"
- گه لي géle 'many, a lot, a number'
- تعريف təríf 'definition'
- رغه گرتن له řəɣnə le gĩrtĩn (pass. stem: gir-) 'to criticize'
- 3 حكومت hĩkumét 'government'
- مېلله ت millót 'people, nation'
- به هـوى behó-i...əwə 'by means of; by'
- مانا maná 'meaning (n.)'
- بريار bĩryár 'decision'
- ده رچون dərčún (č-) 'to come out, appear'
- ريك وېك خستن řekupek xĩstĩn (xə-) 'to formulate; to regulate'
- ئيشوكار ʔišukár 'functions, duties'
- يه كيتي yeketí 'unanimity'
- را řá 'opinion'
- دانيشتوان daniřtwán 'inhabitants'
- بيرو باوه ر bĩrubawér 'belief; idea, opinion'
- له به يني læ béyn-i 'between; among'
- كار به ده ستان karbədəstán 'rulers, governors'

	یه ک که وتن	yəkkəwtĩn 'agreement, concurrence'
	له لایه ک...له لایه کی تره وه	lə láyek...lə láyek-itĩrəwə 'on the one hand...on the other'
4	زحمت	zəhmət 'difficult'
	جور	jór 'kind, sort'
		"is called" پی ی ته وتسريت
	راسته وخو	řastəwxó 'direct'
	الديمقراطيه المباشرة	ʔaddimuqràṭiye ʔalmubášire (Arabic) 'direct democracy'
5	په ره سندن	pərə səŋŋĩn (sen-) 'to grow, flourish'
	پیک هینان	pek henán (hen-) 'to put together, form'
	د دولت	dəwlét 'state'
	زه حمت	zəhmət 'difficult'
	ته ندام	ʔəndám 'member'
	سه ر به ست	sərbəst (lə) 'free (to)'
	ده ر خستن	dər xĩstĩn (xə-) 'to disclose, uncover'; here: 'to voice'
	بیرو باور	birubawér 'belief, conviction'
	به ناچارى	bə načarí 'of necessity'
	شوین که وتن	šwen kəwtĩn 'to follow'
	دینی	diní 'religious'
	مو چمه خوړ	mùčəxór 'salaried person; (govt.) official'
	که وړه	gəwré 'high-ranking, senior'
	خاوه ن پاره	xawənpərə 'wealthy, rich'
6	هه روه ها	hérwəha 'similarly, likewise'
	ئیشوکار	ʔišukár 'functions'

ئەو ی	ʔewé-i (foll. by subjunct.) 'the one(s) that'
پەیسەندی	pəywendí bə...əwə 'connection with, relationship to'
وەزىفە	wəzifé (Ar.) 'office, position'
محكمة	məḥkəmé 'court (of law)'
اداره	ʔidaré 'administration'
هەر	hó 'reason'
واز هینان	waz henán lə (-hen-) 'to give up, renounce'
نیایی	niyabí 'representative, parliamentary (govt.)'
هاتە کایە	hatinə kayé 'to come on the scene, appear'
	کایە "scene of action"
7 نوینەر	nwenér 'representative'
هەل بژاردن	həl bīžardín (bžer-) 'to choose, select; to elect'
لە بىرىتى	lə bīretí 'instead of, on behalf of, for'
كاروبار	karubár 'work, business'
هەل سۆراندن	həl surandín (sure-) 'to carry out, perform'
8 دىسانەو	dísanəwə 'again, also'
تەمسىل کردن	təmsil kīrdín 'to represent'
بە شدار بوون لە	bəšdar bún lə 'to take part in'
سپا	supá 'army'
بە کورتى	bə kurtí 'in short, in brief'
پرلمان	pərləmán 'parliament'
بەش	béš 'part'

	کم	kém	'a little, small'
	پیک هاتن	lə pek hatín (ye-)	'to combine; to form, constitute'
		دیت	dial. var. یت
9	دەر که وتن	dər kəwtín (kəw-)	'to become clear, evident'
		به وه ی	"to the effect that...; as"
	حکم	húkīm	'rule, government'
	وه یا	wə yá	'or else, or'; after neg. 'nor'
	گونجانن	gunjanín (gunjan-)	(foll. by subjunct.) 'to chime in with, to suit; to be fitting, appropriate, proper'
	(پی) وتن	(pe) wītín (l-; pass. stem: witr-)	'to say that s.th. is..., to call s.th...'
	له سر روشتن	lə ser...řoyštín (řo-)	'to follow; to take, adopt (a course)'
	ژماره	žīmaré	'number, issue (of a periodical)'
10	رابوردو	řaburdú	'previous'
		به همرو مـانـایـه ک	"in the full sense of the word"
11	که وایبو	kəwábu	'as this is the case, therefore'
	شبه مباشره	šūbh-i mubaširéh (Ar.)	'semi-direct'
	کاروبار	kàrubár	'works, functions, duties'
	دانه ده ست	dáne dèst (də-)	'to place in the hands of; to entrust to'
	ئیش و کار	ʔišukár	'function'
	سلطه	sulté	'power, authority'
	بوی هیه	boy h́éyə kə (+ subjunct.)	'it has the power, option to'
	دەر هینان	lə dərhenán (hen-)	'to take out, remove s.o. from'

پیش ته وه ی	peš ʔəwə-i (foll. by subjunct.) 'before' (conj.)
ماوه ی ته ندای	mawé-i ʔəndamí 'term of membership, office'
بیرون	bún (b-) 'to occur, happen'
12 بیلو بونه وه	bílawbunəwé 'to spread; spread, diffusion'
به زوری	bə zorí 'for the most part'
که رانه وه بو	geranəwé (geré-) bo 'to be attributed, ascribed to'
زوری	zorí 'great amount, abundance'
خوینده واری	xwendəwarí 'learning, knowledge'
به رزی	bərzí 'elevation, loftiness'
بیرو باوه ر	birubawér 'idea, principle'
رغبه ت	řəybét bo 'wish, desire for'
ژیان	žiyán 'life'
تا چی راده یه ک	ta čřadéyek 'to what extent'
ماف	máf 'right, rights'
پشت گوی خمتن	pīšt gwe xīstín (xə-) 'to turn one's back on; to ignore, disregard'
مه سه حه ت	məsləhét 'interest, advantage, benefit'
تایه تی	taybetí 'private, personal'
خسته	xīstné peš (-xə-) 'to place before, give priority to s.th. over'
13 ته وه ی که ... ته وه یه	"what is...is that"
دیار	dyár 'obvious, clear'
بیون	bón 'fragrance, smell; perfume'
بیون لی هاتن	bon le hatín 'to smell of; to suggest'
ریکه	řegé 'way, method'

پرسیاری میلی	pĩrsyár-i mĩllí	'plebiscite'
الاستفتا الشعی	ʔəlɪstɪftáʔuʃʃéʔbi (Ar.)	'referendum, plebiscite'
به کار هیان	bə kar henán (hen-)	'to use, employ'
را	řá	'opinion'
مهم	muhĩm	'important'
دان	dán (də-; pass. stem: dr-)	'to give, grant'
ره غه گرتن	řəɣnə lə gĩrtĩn (gr-)	'to criticize'
یاسا	yasá	'law, rule'
ده ر کردن	dər kĩrdĩn	'to promulgate, enact (a law)'
14 جگه له	jĩgəl(1)ə	'except for'
اقتراح	ʔɪqtĩráh (Ar.)	'suggestion, proposal'
سه یر کردن	səyr kĩrdĩn	'to look at'; here: 'to consider, study'
مناقشه کردن	munaqəʃə kĩrdĩn	'to debate (a question)'
کار	kár	'work'; here: 'procedure'
بردنه به ریوه	bĩrdnə bə řewə (bə-)	'to execute, carry out'
15 به وردی	bə wĩrdí	'carefully, closely'
ئاگادار بوون له	ʔagadar bún lə	'to be aware of'
رویشان له سه ر	lə sər řoyštĩn (řo-)	'to follow, adopt (policy, etc.)'
کامه ران	kamərán	'prosperous'

- ۱ - زانایانی به ریوه به رایه تی گشتی عه نتيكه و
شوينه واره كان چه ند عه نتيكه و شوينه واری گرنگیان
دوزییه وه له ناوچه ی شاره زوور
- ۲ هونه رمه نده گانی به ریوه به رایه تی عه نتيكه و شوينه واره كان لـــم
- ۳ چه ندانه دا له كوردستان گه رانه وه ۰ ئه مانه به دواي عه نتيكه و شوينه واره
ئه گه ران له و ته پولكانه ی شاره زوورا كه له مه وپاش ئه كه ویته ببه ر ئاوی
ده ره نديخان ۰
- ۴ ئه مانه پتر له هه شت مانگه سه رومر خه ريكی ئيش كردنن له زیاتر له
۱۵ گردی ده شتی شاره زوورا ، وه گه لی زانراوی به نرخیان ده ســـگیر بووه
ده رباره ی شارستانییه تی و میژووی ئه و به شه ی كوردستان ، وه به گـــه رمی
هه ولیان داوه كه چه ندیان پی بکری عه نتيكه و شوينه واربدوزنه وه لـــه ژیر
ئه و گردانه دا ، به رله وه ی كه ئاوی به ستی ده ره نديخان نوقمیان بگا ۰ ئه و
۵ شتانه ی كه دوزیویانه ته وه له گه ل خویان هیناویانه بو به غذا بولیکولینه وه ی
وبه راوردکردنی له گه ل ئه و عه نتيكانه ی له عه نتيكه خانه ی به غذا هه ن ۰
- ۶ له هه لهالینی خولی ئه و ته پولكانه وه ده ركه وتوو كه شاره زوور لـــه
- ۷ دیرزه مانه وه خه لکی تیا بووه ۰ نیشته گه ی گه وره گه وره ی چه رخی پاش و پیش
- ۸ میژووی تیا دوزراوه ته وه ۰ وا دیاره له به رزوری ئاوو به رهه م و به پیتی ی
- ۹ عه رزه كه ی خه لك زور به باشیان زانیوه تیا دانیشن ۰ پیاو به هـــم
- ۱۰ کوییه کدا چاو ئه گیری له ته پولكه كانا شوينه واری کون ئه دوزیته وه ۰ مایه ی
خوش به ختییه زورییه ئه و ته پولكانه ناکه ونه به رئاو ، وه ك
كه لاوه ی شاره ویران بووه گانی (به كـــراوا) و (یاسین ته په)
و (گومه ره ش) ۰

- ۱۱ له ته پولکه کانی ده وروپشتی ده شتی شاره زورواڼالاتی ده وری به رد
- ۱۲ دوزراوه ته وه . هه روه ها عه نتيکه ی ته و چه رخه ش دوزراوه ته وه که ڼاده ميږاد
- ۱۳ تازه فيري کشت وکال بووېوو . هه روه ها گه لی عه نتيکه ی واش دوزراوه ته وه
- ۱۴ که له عه نتيکه ی سومه ری و بابلی و ڼاشوری په کان ته چی . خه لکی ته وه
 ناوچه په په یوه نديکی زورو هه ميشه یی یان بووه له گه ل خه لکی شاره کانی
 عيراق چ به ر له ئيسلام و چ پاش ئيسلام .
- ۱۵ گرنګترین شت که دوزراوه ته وه نيشانه ی دوو شاره ستانیه تی ی
 نوی په ، په کيکیان ته گه رته وه بو پینج هه زار سال به ر له دایک بوونی
 عیسی که بریتی په له هه ندي سواله تی هه مه جور که وینه ی زوریان پیوه په ،
 وه به چه ند ره نگ بویه کراون و بویه کانیش ماون . ته مه وا ته گه په نی که ته و
 چه رخه ولات زور ڼاوه دان بووه و گوزه رانی خه لک خوش بووه و هونه رله
 بره وا بووه و خه لکیش چه شیکی هونه ری به رزیان بووه . ته وی تریشیان
 ته گه رته وه سه ر هه زارو پینج صد د سال به ر له دایک بوونی عیسی، ئیستا به
 شیوه په کی وه ختی ناوی ته نیین (شارستانیه تی شاملوو) چونکه له ته پی شاملوو
 دوزراوه ته وه ، وه تا ئیستا شتی وا نه دوزراوه ته وه نه له عيراق ونه له ولاتانی
 دراوسی . ئیستا شاره زاکان خه ریکی لیکولینه وه ی ته م دوو به شه دوزراوانه ن .
- ۱۹ هه روه ها له گردی به کراوايشا گه راون ، وه ته نجامیکی باشیان ده سګیر
- ۲۰ ۲۱ بووه . گه لیک نشینګه ی کونیان تیا دوزیوه ته وه . له په کيکیان خشتی
 سووره وه کراویان دوزیوه ته وه که خه تی بزماری پیوه په هی چه رخه حه مورابی .
- ۲۲ وا دیاره به کراوا شوینیکی گرنګی به ریوه بردنی ناوچه ی شاره زورور بووه .
- ۲۳ هه روه ها له شوینه واره کانی ناحیه ی خورمالیشا گه ران ، وه ته نجامی زور
 به که لکیان ده سګیر بوو ، شووره په کی گه وره ی به رد و گه چیان دوزی په وه که چه ند

٢٤ برجی خرو سووچ داری تیا یه، ئەم شوورە یه دە وری شاریکی کونی داوه، وه لـ
 سه رو خواریا دوو قەلای مه حکەم هه یه . هه روه ها پردیک و چه ند بناوانیان له
 سه رچه من زه لم دوزیوه ته وه که له روژه لاتە وه دیاره به ره و روژاوا شـ
 ٢٥ کونه که ی بریوه . دیاره ئەم شوینه وارانە ی خورمال پاشماوه ی شاری شاره زووری
 کونن که له ئاخرو ئوخری چه رخی ساسانی یه کانا دروست کراوه، وه له سه ر
 ده من عه باسی یه کانا زور به ناو بانگ بووه ، وه گه روک و میژوو نووسه عه ره به کانا
 ٢٦ باسیان کردووه . جوغرافیایانی عه ره ب (ابن حوقل) که له سه ده ی چواره می
 هیجری دا هاتووه ته شاره زووره وه باسی ئەکا ، باسه که ی به ته واوی جووتـ
 له گه ل ئە و که لوانه ی خورمالی کونا که ئیستا دوزراوه ته وه .

٢٧ ده شتی شاره زوور له و ناوچانه یه که شوینه واری زوری تیا یه ، وه لـ
 شوینانه یه که زور هانی ئاده میزاد ئە دا تیا بگه ری به دوا ی عه نتیکه و شوینه وارا .
 ٢٨ تا ئیستا له شاره زوورا نه گه راون بو عه نتیکه و شوینه وار، له به ره وه ئەم
 ئیشانه ی ئە مسالی به ریوه به رایه تی ی گشتی ی عه نتیکه و شوینه واره کان سه ره تای
 گه رانیکی زوره که له مه وپاش ئە کری، وه سه ره تای دوزینه وه ی میژوو ی
 شارستانییه تی ئە و به شه ی کوردستانه ، وه هیوا وایه گه لی لاپه ره ی ون بوو ی
 کورد و کوردستانمان بو بدوزیته وه .

لـ گوفاری "هیوا" لاپه ره ٥٧ - ٥٩ ژماره ٢١
 سالی ٤ کـ ئە کاتـ سالی ١٩٦١ وه رگیـراوه

1	زانایا	zaná 'scholar, scientist'
	به ریوه به رایه تی	berewəberayətí 'office, directorate'
	گشتی	gīští 'public; general'
	به ریوه به رایه تی گشتی	berewəberayəti- gīští 'directorate general'
	عه نتيكه	ʕəntiqé 'antique'
	شوينه وار	šwenəwár 'ruins'
	به ریوه به رایه تی . . . شوينه واره كان	"The Directorate General of Antiquities"
	گرنگ	gīrīŋ 'important'
	دوزينه وه	dozinəwé (doz-) 'to find, discover'
	ناوچه	nawčé 'province, region'
	شاره زوور	šarəzúr 'Sharazur' (a vast plain near Sul., believed to have been occupied by various peoples in prehistorical times)
2	هونه رمه ند	hunərmén [hunərménd] 'expert; technician'
	له م چه ندانه دا	ləm čəjanéda [ləm čəndanəda] 'of late, recently'
	گه رانه وه	gerənəwé (gəre-) 'to come back, return'
3	ئه مانه	ʔəmané 'these'
	به دواي . . . گه ران	bə dwaí...da gerán (gəre-) 'to go after; to look for s.o.'
	ته پولكه	təpolkə 'low hill, tepe'
	له مه وپاش	léməwpaš 'from now on, henceforth'
	كه وته به ر	kəwtīnə bér 'to take in; to be covered by'
	ده ربه نديخان	dərbən-i xán 'Derbendikhan' (a gorge where a dam has recently been constructed)

to supply water and electric power to large areas of the country)

4 پتر

pītīr lə 'more than'

سه روزمر

sèrumīr 'entirely'; here: 'incessantly'

خه ریکی... بیرون

xerík-i...bun 'to be busy at (doing s.th.), hard at (work, etc.)'

...مانگه... خه ریکی ئیش کـردنن
"for... months they have been hard at work..."

زیاتر

zyatīr lə 'more than'

گرد

gīrd 'hill'

دهشت

déšt '(vast) plain'

گه لیک

gélek 'many'

زانراو

zanráw 'finding, discovery'

به نرخ

bə nīrx 'valuable'

ده سکیر بیرون

dəsgir bún 'to obtain, get'

ده رباره ی

berbaré-i 'about, concerning'

شارستانیه تی

šarīstanetī 'civilization'

به ش

bēs 'part, section'

به گرمی

bə germī 'warmly, ardently'

هه ول دان

həwl dán kə (foll. by subjunct.) 'to try hard to'

پی کران

pe kran (=passive) 'to be possible'

چە ندیان پی بـکـری
"as many as possible"

له ژیر

lə žer...da 'under, underneath'

به رله وه

bérlewəi kə (foll. by subjunct.) 'before' (conj.)

به ست

bést 'dam'

نوقم کردن

nuqum kīrdīn 'to inundate, flood s.th.'

5	هينان	henán (hen-)	'to bring'
	ليکولینه وه	le kolinəwé	'careful study, research'
	به راورد کردن له گه ل	berawird kirdín lægəl	'to compare with'
	عه نتيكه خانه	ʕəntikəxanə	'museum'
6	هه لمالين	həl malín (mal-)	'to remove'
	خول	xól	'earth, dirt'
	له وه ده ر كه وتن	lə...əwə də r kəwtín kə	'to be apparent from...that'
	له دير زمانه وه	lə dér zəmanəwə	'from time immemorial'
	تيا	tyá	'in it'
7	نيشتگه	ništǵé	'settlement'
	چه ره		"very large"
	چه رخ	čérx	'century; era'
			"from his- toric and pre-historic times"
8	وا دياره	wá dyarə	'thus it is obvious'
	له به ر	ləbér	'because of'
	زوري	zorí	'abundance'
	به رهه م	berhém	'(agricultural) produce'
	به پيتي	bəpití	'fertility'
	عه رز	ʕérz	'land, soil'
	به باش زانين	bə baš zanín (zan-)	(foll. by subjunct.) 'to deem it worthwhile to (do s.th.); to (do s.th.) by choice'
9	پيار	pyáw	'person, anyone, one'
	به هر كوي يه كدا	bə hér kweyekda	'wherever'
	چاو گيران	čaw gerán (ger-)	'to look, glance'
10	مايه	mayé	'factor, cause'

خوش به ختی	xošbextí 'good fortune, luck'
مایه ی خوش به ختی	mayè-i xošbextí 'an occasion of happiness; a stroke of good luck'
زور به	zurbé 'most'
که لاوه	kəlawé 'remains of a ruined house'
ویران بوون	weran bún 'to be ruined'
	وهك كه لاوه ی شاره ویران بووه کسان "like the ruins of the destroyed cities"
به کراوا	bəkrawá 'Bakrawa'
یاسین ته په	yasin tepé 'Yasin Tepe'
گومه ره ش	goməréš 'Gomeresh'
	Bakrawa, Yasin Tepe, Gomeresh: three villages near the Derbendikhan dam
11 ده ورو پشت	dəwrupíšt 'vicinity'
څالات	ʔalát 'tools, implements'
ده ور	déwr 'age, period'
	"The Stone Age" ده وری به ده ور
12 هه روه ها	hérweha 'likewise'
څاده میزاد	ʔadəmizád 'human being, man'
تازه	tazé 'newly, just'
کشت و کال	kīštukál 'agriculture'
13 سومه ری	sumerí 'Sumerian'
بابلی	babilí 'Babylonian'
څاشوری	ʔašurí 'Assyrian'
له ... چون	lə...čun (č-) 'to resemble, look like'
14 ناوچه	nawčé 'region, district'
په یوه نډی	paywendí legel 'relationship to, connection with'

زور	zór	'many'
هه میسه یی	həmišəí	'sustained, continuous'
چ ... وچ	čǐ-...učǐ-	'whether...or'
بەر لـ	bér lə	'before'
ئیسلام	ʔislám	'Islam'
15 نیشانە	nišané	'sign, mark, imprint'
نوی	nwé	'new'
گه رانه وه	geranewé (gere-)	bo 'to go back to, date back to'
لە دایک بون	lədaykbún	'birth'
عیسی	ʔisá	'Jesus'
بریتی بوون لـ	bǐreti bun lə	'to consist of'
سوالەت	swalét	'pottery, bowls of clay'
هه مه جوړه	heməjoré	'of all varieies'
وینه	wené	'picture, figure'
پیوه بوون	pewə bún	'to be on s.th.'
ره ننگ	řén	'color'
بویه کردن	boyə kǐrdǐn	'to paint s.th.'
بـویه	boyé	'paint'
مان	mán (men-)	'to remain, exist still'
16 گه یاندن	geyandǐn (geyen-)	'to cause s.o. to understand s.th.'
"this gives to understand" ټه گه ښیت		
ولات "the country"		
ئاوه دان	ʔawedán	'well-developed'
کوزه ران	guzerán	'living conditions'

	هونەر	hunér	'art, the arts'
	له بره وا بسوون	lə bīrəwa bún	'to flourish, thrive'
	چەش	čěš	'taste (in art)'
	هونەری	hunerí	'artistic'
17	ئەوی تریشیان		"the other one too"
	گەرانه وه سه ر	geranəwə sér (gəre-)	'to go back to, date back to'
	به شیوه یه کی وه ختی	bə šeweyek-i wextí	'temporarily'
	ناو نان	naw nán (ne-)	'to name, call s.o. s.th.'
	شاملو	šamló, šamlú	'Shamlo' (place name)
	تەپ	tép	'a group of hills'
	نه ... و نه	né...w né...	'neither...nor...'
	دراوسه	dīrawsé	'neighbor, neighboring'
18	شاره زا	šarezá	'expert'
19	گه ران	gerán (gəre-)	'to search; to make investigations'
	ئەنجام	ʔenjám	'result'
21	خشت	xíšt	'brick'
	سووره وه كردن	surewə kirdín	'to bake'
			"baked bricks"
	خەت	xét	'writing, script'
	خەتی بزماری	xèt-i bīzmarí	'cuneiform writing'
	پێوه بسوون	pewə bún	'to be on s.th.'
	هی	hí	'of, belonging to'
	چەرخ	čérx	'era, epoch'
	حه مورابی	hemurabí	'Hammurabi'
	وا دیاره	wá dyarə	'it seems, it appears'

	به ريوه بىردن	bərewəbīrdīn	'management, administration'
23	ناحيه	naḥiyé	' <u>nahiya</u> ' (in Iraqi political structure, subdivision of a <u>qadáʔ</u> , roughly equivalent to a county)
	خورمال	xurmál	'Khurmal' (a <u>nahya</u> in Sul. Liwa)
	به كه لك	bə kélk	'profitable'
	شوره	šuré	'fence, encircling wall'
	بىرد	bérd	'stone'
	گچ	gáč	'gypsum'
	برج	búrj	'tower'
	خىر	xír	'round'
	سوچ دار	sučdár	'angular, sharp-cornered'
	ده ور دان	dəwr dan	'to encircle'
	سه رو خوار	səruxwár	'top and bottom; north and south'
	قەلا	qəlá	'fortress'
	مه حكەم	məḥkém	'strong, powerful, well-fortified'
24	پىرد	pīrd	'bridge'
	بنكوان	bīnawán	'weir, irrigation dam'
	چەم	čém	'river'
	زەلم	zəlím	'Zalem' (a river in Sul. Liwa)
	روژه لات	řoželát	'east'
	ديار	dyár	'visible'
	به ره و	bérəw	'towards'
	روژاوا	řožawá	'west'
	برىن	bīřín (br-)	'to cut'; here: 'to divide'
25	پاشماوه	pašmawé	'left-over, remnant, remains'

	ئاخرو ئوخىر	ʔaxĩruʔoxĩr	'at the end of, towards the end of'
	ساسانى	sasaní	'Sassanian'
	سەردەم	sərdém	'age, period'
	عەباسى	ʕəbasí	'Abbasid'
	بە نايانگ	bə nāwbāŋ	'famous'
	گە روک	gərók	'great traveler; globe trotter'
	مەژوو نوس	mežunús	'historian'
	عە رەب	ʕəréb	'Arab'
26	جوغرافىيازىن	juɣrafiyazán	'geographer'
	ابن حوقل	ʔibn h́éwqəl	'Ibn Hawqal'
	سە دە	sədé	'century'
	ههيجرى	hijrí	'A.H., of the Muslim era'
	جوت	jút	'couple, pair'
	جوت بوون لە گە ل	jut bún ləgəl...da	'to be on a par with, be the same as'
	خورمالى كون	xurmal-i kón	'Old Khurmál'
27	هان دان	han dán (də-)	'to instigate'; here: 'to tempt'
28	ئەم ئىشلىرى		"these activities"
	سە رە تا	səretá	'beginning' (n.)
	ههيا وايە	hiwá wáyə	'it is hoped, the hope is that...'
	لا پە رە	lapəřé	'page'
	ون بىوون	wĩnbún	'to lose s.th.'
	ون بىوون		"lost"

عبدالقادر قسزاز

۲ هه موو که س له ماوه ی ژیا. نیا ئاوات بو گه لی شت ئه خوازی وه به دل
حه ز ئه کاتا ماوه هه موو ، یا به شی زوری ئه م ئاواتانه ی بیته دی وه له گه ل
خویانه ی باته گله وه .

۳ گه یشتن به ئاوات وه نه بی له خویه وه پیک بیته به لکو ره نج کیشان وه
هه ول و ته قه لای ئه وی ، وه ئه گه ر ئه م ئاواتانه بو سوودی گشتی بن بی گومان
ره نجدانی به کوومه ک پیوسته بو پیک هیئانی ، ئه گینا تا سه د سأل له پاله وه
ئاوات بو هه زارشت بخوازین هیچیان نایه ته دی وه هه ر نائومیدیمان بو
ئه مییته وه .

۴ هه رشتیک که ئیعه ئاواتی بو ئه خوازین له سوودی خوئی به ده ر نیه
ئنجائیه و سوود ، مادی بی یا مه غه وی ، یه غنی سامان ده ست که وتن یا
ناوپه یاکردن وه هه رکه س بلی هیچیانم پی ویت نیه یا خوی هه له ئه کا
وه یا ئه یه وی چاوپه ستی له خه لک بکا ، ته نانه ت ئه و پیاوه گه ورانه ش
که به کرده وه ی چاک وه ئازایانه ناویان په یاکردوه سه ره رای سوود به
گشت گه یانن خوشیان لا پی ویت بووه بو یه کی له و دوو ئامانجه که
له سه ره وه باسمان کرد .

۵ ناوده رکردن هه رچه نده به دیعه ن خو په سه ندی یه ، به لام وه کی

۶ که له خو بووردن وه فداکاری یه له پی ناوی که سانی ترا . ئاشکرایه که
ئینسان هه ر ته نیا بو خوی نه خولقاوه وه نابی هه ر چاومان له وه بی که ته نیا چاکه
به خۆمان بکه یینین . . وه ئه گه ر خوشمان ئه سه مه ئاره زوومان بی بوومان

ناچيٽه سه ر، چونكه ٺه گه ره ره كه سه بوځوځي هه ولى بدايه ٺينسان وه ك
سه ره تاي ٺياني به درنده يي و پاشكه و توويي ٺه مايه وه ونه ٺه گه يشت به م
باره ي ٺيستا ي .

٧

بي غه ش وه به شي زوري ٺاواتم پيشكه و تني گه ل و نيشتمانمه وه تائه مرم
ٺاواته خوازم بوځه يشتن به م ٺامانجه م به غني پيڪ هپناني خوشي و به رزي ي گه ل
وه ٺاوه داني ي نيشتمانم به تايبه تني ٺنجا هي ي گشت كه سانو وولا تاني تر .
ٺه وانه ي چاويان له وه بي كه له ري ي په ستي و ويتراني ي گه لو وولا تاني تره وه
گه لو وولا تني خوځيان پيش كه و تورو وه ٺاوه دان بي خه ياليان خاوه وه خوځيان لـ
خشته بردووه . پياوي دل سوزو تني گه ييشتورو هه ميشه له كاني دليه وه ٺاره زوو
ٺه كا وه ٺاوات ٺه خوازي به وه كه هه موو دانيشتوواني سه رزه مين وه ك يه ك له
خوشي و كامه راني دا بن وه كه س له ريز به جي نه مين ي .

٨

٩

١٠

بي گومان كه سيك له ٺيمه كه خوځي به نيشتمان په روه ري راسته قينه ٺه زاني
دلي ٺه كريٽه وه وه چاوي روون ٺه بيٽه وه كه ٺه بينيٽ يه كي له گه له كاني ٺاسيا
(با بلي ين ٺاپون) وه يا ٺه فريقا (بابلي ين مصر) وه يا هه ر شونيكي پاشكه و تروي
تر ناوي په يا كردووه .

١١

هه ر چه ند له سه ر شتيكي ناياب ماركه ي (له ٺاپون درووست كـراوه)
ٺه بينم خوشي ٺه كه وٽه دلمه وه وه ٺاوات ٺه خوازم كه عيراقيش روڙيڪ بيت بگابه و
پايه يه وه ناوي بيٽه ريزي گه له ناوداره كانه وه . هه ندي جار له دلي
خوما پرسيار ٺه كه م ٺه ليم " ٺايا چيمان كه متره له وگه لانه
كه ٺيستا پيشمان كه و تون " دواي ليكدانه وه بوم ساغ ٺه بيٽه وه كه
نه بوونسي ي (يه كيتي و دل پاكي) ده ردماني كاري وه بارماني گران
كردووه . داخي گرانم له م دوپيشه به نرخ و به كه لكانه به ته واوي نائوميدين .

١٣

- ۱۴ چۆن ئومىدى يەكيتى بىكەين كورلەگەل باوك وە برا لەگەل
- ۱۵ براداراست و دل پاك نه بن ، چۆن ئومىدى پيش كە وتن بىكەين كە س ياورى
به قسە و كرده وە ي كە س نه بى وە هە موو دوو دل بن لە يە كتر . چۆن دلمان به
خۆمان وە به دوا رۆژمان خوش بى كە تا ئىستا دوو به ره كى بنجى لە ناومان
داكوتابى وە هە رهه ول بدەين بۆه هيزوونى نه ك بۆ دە رهينانى لە ره گ ورشه .
۱۶ هيشتا هە ره لىن : سونى و جه غه رى ، كورد و عه ره ب ، مولاوى وە صراوى .
- ۱۷ لە هە ندى شوينا لە سه ر ووتارو كرده وە ي نا په سه ند هە ل ئە دەينى
وە تووشى دە رده سه رى و ماند وىتى ئە بين ، لە گە ل ئە وە شا ناچارين و ناتوانين
هەل نه دەينى .
- ۱۸ ۱۹ رۆژىك لە ئۆتۆمۆبىلى پاسدا دانىشتبووم . لە شوينىكا حە مالىكى كورد
به كوله كە ي سه ر پشتيه وە كە مېك لە رى لا ي دابوو وە نزيك ئۆتۆمۆبىله كە
كە وتبوو ، هە ره وە ندە م زانى كا برى ئۆتۆمۆبىلچى زۆر به ناشيرىنى پيا هە لشاخا
وە ووتى (واما زانى كورد عاقل بوون كە چى هە روا . . ن) . به راستى لىم
۲۰ قسە يە زۆر په ست بووم وە به ناچارى هاته جواب ووتم (ئە گە ر كە مېك هە ستى
به نيشتمان په روه رى بى كرايه ئە م ناماقو ولى يە ت نه ئە كرده به رامبه ر بى
هاو وولاتى يىكت كە هە ر لە زمانا جياوازن وە هە رتۆ وە وىنى توپه كە ئە بن
به هوى دوو به ره كى و لە يە ك دابرىنى ئە م دوو گە لە هاو وولاتى يە) . كە وام
۲۱ ووت ئۆتۆمۆبىلچى يە كە هوشى هاته وە به رخوى وە زانى ي چە هە لە يكى كرده وە
داواى لى بووردنى كرد .
- ۲۲ جا كە ئە مە نيازمان بى به رامبه ر به يە كتر ، ئيتىر چۆن ئومىدى
پيشكە وتن بىكەين وە چۆن به كسومە ل يە ك دل و يە ك زمان هە ول بدەين
بۆلادانى ئە و و قورتانە كە لە سه ريمانن وە چۆن خۆمان رزگار بىكەين

له کوټه ورنجیږی دیلی، له چنگی نه فامی و له ده ردی دوو په ره کی و قینه بښه ری
کیښان له یه کتر ۰۰

۲۳، ۲۴ براینه ! چاوبکه نه وه وه هوش بیښنه وه به رخوتان تابزانن چوڼ
بووین به گالته چی ی خه لک وه چوڼ ناحه زمان پی خوش بووه وه هه ربه که تان
هه ول بدا بو راست کردنه وه ی خوئی وه پاک کردنه وه ی له هه موو ره ووشتیکی
ناپه سه ند وه له م ری یه وه نه بی گه ل پیش ناکه وی به لکه تسایه ت به ردی
کاری تر نه بی وه مردنی باشته له مانی ۰

له گوډاری (هیوا) لاپه ره ۱۰-۱۴ ژماره ۳
سالی ۱ که نه کاته سالی ۱۹۵۷ وه رگیراوه

عبد القادر قزاز Abdul Qadir Qazzaz is a native of Sulaimaniya who has spent many years in government service in Baghdad. He is considered to have excellent command of Kurdish, and his writings are models of good style in modern literary Kurdish.

1	چاره کردن	čare kirdîn 'to remedy'
	دەر	dêrd 'ailment, ill'
	کومه لایه تی	komelāyetî 'social'
2	ماوه	mawê 'span of time, period'
	ئاوات بو	awât bo 'aspiration, desire for'
	گه لی	gêlê 'many, a lot of'
		"to aspire, desire for"
	خواستن	xwastîn (xwaz-) 'to want, desire'
	به دل	be dîl 'heartily; with all one's heart'
	مان	mân (men-) 'to exist, remain alive'
		"as long as he is alive"
	به ش	bêš 'part; share'
	هاته دی	hatne dî (yêtedî) 'to come into being; to materialize, be realized'
	بردن	bîrdne...we (-be-) 'to take, carry s.th. to'
	گل	gîl 'earth, soil'
		"and that he not carry them with him to the grave," i.e., that they not die with him.
3	گه یشتن به	geyştîn (ge-) be 'to arrive at, get to; to achieve, obtain'
	وه نه بی	wênêbe (foll. by subjunct.) '...is not something that...'

له خويه وه	lə xóyewə 'by itself, automatically'
پيك هاتن	pek hatín (yə-) 'to be formed; to come about'
به لكو	bólku 'perhaps; but'
ره نج كيشان	řenj kešán (-keš-) 'to drudge, toil, labor; as noun: hard work'
	ره نج "drudgery; hardwork"
هه ولو ته قه لا	həwłutəqəlá 'great endeavor'
	ته قه لا "endeavor"
ويستن	wistín (-əwé-) 'to want; to need, require'
سرود	súd 'benefit; interest'
گشتی	gĩští 'general; public'
ره نجدان	řenj dán 'to labor'
به كومه ك	bə komék 'in cooperation, collaboration; jointly'
پيك هينان	pek henán 'to bring about, make s.th. materialize'
ته گينا	ʔəgina 'otherwise'
له پاله وه	lə páləwə 'while sitting still'; here: 'but do nothing about it'
	بخوازيين "if we wish..."
هيچيان	híčyan 'none of them'
نائوميدي	naʔumedí 'despair, despondency, hopelessness'
مانه وه	manəwé (men-əwə) 'to remain (bə:as the lot of, with s.o.)'
له ... به ده ر نيه 4	lə...bə də r nfyə 'is not devoid of...'
	"outside"

(4)	خوئی	xoyí 'of the self, of oneself'
		سوودی خوئی "benefit for oneself; self interest"
	ئینجا...یا	ʔínja...ya (foll. by subjunct.) 'whether... or'
	مادی	maddí 'materialistic, material' (adj.)
	مه‌غه‌وی	məʔnəwí 'spiritual (as opp. to material)'
	یه‌عنی	yaʔní 'that is, that is to say'
	سامان	samán 'wealth, riches'
	ده‌ست‌که‌وتن	dəst kəwtín 'to obtain; to procure'
	ناو	náw 'name; (good) name; fame'
	پیدا کردن	pəyda kirdín 'to secure; to obtain'
	هەرکەس	hérkəs 'anybody'
	خو‌هه‌له‌کردن	xo hələ kirdín 'to deceive oneself'
		یا "or else"
	چاوبه‌ست‌لی‌کردن	čawbəst kirdín lə 'to deceive s.o.'
	تەنانەت	tənanət 'so much so that; so much for that'
		ئە‌و‌پیاو‌ه‌گە‌ورانە "those great men"
	کردە‌وه	kirdəwé 'deed; behavior'
	ئازایانە	ʔázayane 'courageously, bravely'
	سەر‌ه‌رای	sérəra-i 'in addition to'
	گە‌یان‌دن‌به	gəyandín (gəyen-) bə 'to convey s.th. to s.o.; to acquire s.th. for s.o.'
	گشت	gīšt 'the public; people'
	لا	lá 'side'
		خوشیان‌لا "for their own part as well"

نامانج	ʔamánj 'objective; purpose'
له سه ره وه	lə sórowə 'above'
5	ناوده ر کردن
	nawdər kirdín 'to become famous; establish one's reputation'
هه ر چه نده	hérčəŋə 'although, even though; no matter how much'
دیمه ن	dimén 'appearance; surface'
	"in appearance; on the surface"
خوبه سه ندی	xopəseŋí 'selfishness'
وه کی که	wəkiké 'on the other hand'
له خو بوردن	lə xo burdín 'to surrender o.s.; to sacrifice o.s.'
فداکاری	fidakarí '(self-) sacrifice'
له پی ناوی... دا	lə pe náy-i...(d)a 'for, for the sake of; because of'
6	ئینسان
	ʔinsán 'human being, man'
خولقاندن	xulqandín (xulqe-) 'to be created'
چاکه	čaké 'advantage'
بو چونه سه ر	bo...čunesér (-č-) 'to pass without difficulty for s.o.'
	"بومان ناچیتسه سه ر" we will not achieve it with impunity"
وه ك	wák 'as, like'
سه ره تا	seretá 'beginning (n.)'
درنده یی	dīrīndəí 'savageness'
پاشکه و تروی	paškəwtuí 'backwardness'
بیار	bár 'situation; stage; condition'

به باره ی ئیستای lit., "this present situation of it," i.e. the present degree of civilization

- 7 غه ش γášš 'cheating, deception'
 بی غه ش وه "in all honesty,"
- گل gól 'people; nation'
- نیشتیمان ništīmán 'native country, homeland'
- تا ئه مرم "until I die"
- به رزی berzí 'elevation'; here: 'refinement'
- ئاوه دانی ʔawədaní 'prosperity (of a country)'
- گشت gīšt 'all, whole'
- ...in particular, and then that of all peoples..." به تابه تی ئنجا هی ی کشت که سان
- 8 ئه وانیه ی ʔəwané-i (foll. by subjunct.) 'those who'
- چاویان له وه ی که čáwyan ləwəyə kə 'they desire that...; they have the ambition, hope that...'
- له ری ی... وه lə ře-i...əwə 'by means of'
- ری "road, way"
- په سستی pəstí 'degradation, debasement'
- ویرانی weraní 'destruction, demolition'
- پیش که و ترو peškəwtú 'progressive, (well-) advanced'
- ئاوه دان awədán 'prosperous'
- خه یالی خاوه xəyáli xáwə 'he is dreaming false dreams; he is all wrong'
- "imagination"; خاوه "melting"
- له خشته بردن lə xīšte bīrdín 'to ruin s.o.'
- 9 دل سوز dīlsóz 'kind; benevolent'
- تی که یشتهوو tegəyštú 'understanding person; intelligent'

همه همیشه	hemišó 'always'
کانی	kaní 'spring (water)'
	له کانی ولیه وه "from the bottom of his heart"
تاره زوو کردن	ʔarezu kirdín 'to desire'
دانیشتوان	daništwán (pl.) 'inhabitants'
زه مین	zemín 'earth; globe'
	سه ر زه مین "on the earth"
وه كن يه ك	wəkyók 'similar; without difference'
گامه رانی	kaməraní 'happiness'
ریز	říz 'line, row, rank'
به جي مان	be je mán (men-) 'to be left behind'
	که س له ریز به جي نه مینی "that no one be left behind from the rank and file"
10 بی گومان	bé guman 'undoubtedly, without doubt'
	که سیک له ئیمه "any one of us"
نیشتمان په روه ری	níštīman perwerí 'patriotism'
راسته قینه	řásteqiné 'real; true'
دل کردنه وه	díl kirdnewə 'to open one's heart; to rejoice, be delighted'
چاو روون بوونه وه	čaw run bunewé 'to be pleased, (lit., to be delightful for the eye)'
آسیا	ʔasyá 'Asia'
	بالبی بن "let us say..."
ژاپون	žapón 'Japan'
ئه فریقا	ʔəfriqá 'Africa'
شوین	šwén 'place' Note the orthographic symbol ʔ for ۆی = we.
پاشکه و ترو	paškəwtú 'backward; underdeveloped'

11	هه رچه ند	hórčəŋ 'whenever'
	نایاب	nayáb 'excellent, very good'
	مارکە	markó 'mark; trade-mark'
	درووست کراو	dīrustkráw 'made, manufactured'
	که و تن	kəwtĩn (-kəw-) 'to step in; to come in'
		"pleasure fills my heart"
		ڕوژیک بیت "that the day will come when..."
	گەشتن بە ٠٠٠٠ وە	gəyštĩn (go-) bə...əwə 'to arrive at; to reach, attain'
	پایە	payó 'column; degree of progress'
		ناوی بیتە ریزی "that its name should join the ranks of..."
	ناودار	nawdár 'well-known, famous'
12	هەندی	hónde 'some, a few'
		"I ask myself" لە دلی خوما پرسیار ئەم
	ئایا	ʔáya (interrogative particle, used in written Kurdish)
		"what do we have less of than those countries"
	پیش ٠٠٠ که و تن	peš...kəwtĩn 'to be more advanced than...'
	لێکدانە وە	lèkdanəwó 'deliberation'
	ساغ بوونە وە	bo saɣ bunəwó 'to become clear to'
	نە بوونی	nəbuní 'non-existence, lack; poverty'
	یە کیتی	yəkətí 'unity'
	دل پاکی	dīlpakí 'purity of heart, sincerity'
	کاری کردن	kari kīrdĩn 'to make worse; to cause to fester'
	بار	bár 'burden'

گران کردن	gīran kīrdīn 'to make heavier; to increase (the weight of)
داخی گرانم له	dax-i gīránīm 'alas!' (expression of pity and deep sorrow)
پیشه	pišó 'trait, quality'
به نرخ	bə nīrx 'valuable'
به که لك	bə kól̥k 'useful'
ناثومید بیوون	lə nəʔumed bún 'to have no hope of, for; to despair of'
14 نثومید کردن	ʔumed kīrdīn 'to hope for'
کور	kuř 'son'
راست	řást 'honest; sincere'
دل پاک	dīlpák 'sincere'
دو دِل بیوون له	du dīl bún lə 'to hesitate; to distrust, lack confidence in'
15 دل خوش بیوون به	dīl bə...xoš bún 'to be pleased with'
دوا روژ	dwařóž 'the days to come, the future'
دو به ره کی	dubərakí 'hostility; dissension'
بنج	bīnj 'root'
له ناو...دا	lənáw...da 'among'
داکووتان	dakután 'to drive s.th. in (nails, roots, etc.)'
	has become deep-rooted among us" له ناو مانا داکووتاره
به هیز	bə héz 'strong, powerful'
نه ك	nák 'not; and not'
ده ر هینان	dər henán 'to pull out; to root out'
	"to eradicate, extirpate" ده ر هینان له ره گ ورشه
ریشه	řišó 'rootlet'

16	سونى	sunní 'Sunni'
	جه عفه رى	jaʕfəri 'Jaʕfari, follower of Jaʕfar; Shiite'
	مو صلاوى	muṣlawí 'of Mosul; a Mosulite'
	به صراوى	bəṣrawí 'of Basra; native of Basra'
17	شوين	šwén 'place'
	ووتار	wītár 'speech, talk'
	كرده وه	kīrdəwá 'behavior, acts'
	ناپه سه ند	nápeṣəŋ 'improper, unpraiseworthy'
	له سه ر هه ل دان	ləser...həl dán 'to intervene actively on behalf of'
	تووش بـوون	tuš bún 'to get (trouble); to contract (sickness, etc.)'
	ده رده سه رى	dərdəserí 'pains, inconveniences; difficulties'
		"we will get into trouble" تووشى ده رده سه رى ته بين
	ماند ويتى	maŋdwetí 'tiredness, weariness, fatigue'
	له گه ل ته وه شا	ləgəl ʔəwəša 'in addition to this, furthermore'
	ناچار	načar bún 'to be helpless; to have no alternative'
18	پاس	pás 'bus'
19	حه مال	həmə́l 'porter'
	كول	kól 'load'
	پشت	píšt 'back'
	كه ميك	kámek 'a little, somewhat'
	له رى لا دان	lə řə la dán 'to go off the road; to digress from the path'
	نزىك كه وتن	nīzìk kawtín 'to come near, approach'

	هه رئه وند، م زانی	"before I realized it"
کابرا	kabrá	'person; man; fellow'
ئوتوموبیلچی	ʔotomobilčí	'driver'
ناشیرینی	naširíní	'unpleasantness, unpleasant language'
هه لساخان	həl šaxán (šaxe-)	'to reprimand, rebuke, berate'
عاقل برون	ʔaqıl bún	'to become sensible, reasonable'
که چی	kəčí	'whereas; but'
	هه ر، و... ن	"they are still..."
په ست برون له 20	lə pest bún	'to be annoyed at; to be disgusted at'
به ناچاری	bə nacarí	'inexorably, helpless to do otherwise'
	هاته جواب	"I answered"
هه ست کردن به	həst bə...kirdín	'to have a feeling for'
ناماترولی	námaqulí	'unreasonableness; stupid talk'
به رابه ر به	bərambér bə	'opposite; towards'
هارولاتی	hawlatí	'fellow countryman'
جیاواز	jyawáz	'different'
وینه	wenó	'reflection; picture; of the kind of'
	وینه ی تو	"people of your kind"
دابیرین	da bīrín	'to carve out, cut out; to separate'
	له به ل	"from each other, one from the other"
هوشی هاته وه به رخوی 21	hoš-i hátəwə bər kóy	'he came back to his senses'
هه له	həl é	'blunder, mistake'

	داوا کردن	dawa...kirdīn	'to ask for'
	لی بووردن	le burdīn	'to forgive'
		"he asked for forgiveness"	
22	به کومل	be komól	'in a group; in one group'
	یه ک دل	yekdīl	'united'
	لا دان	la dán	'to put aside, remove'
	قورت	qórt	'stumbling-block; obstacle'
	رزگار کردن له	řizgar kirdīn le	'to rescue, save from'
	کوته	koté	'manacles, shackles; chains'
	زنجیر	zinjír	'chain'
	دیلی	dilí	'slavery, servitude'
	چنگ	čín	'claw, paw'
	نه فامی	nefamí	'ignorance'
	قینه به ری کیشان له	qineberi kešán le (keš-)	'to persevere in showing hostility against'
23	برایینه	bírayine (voc. pl.)	'O brethren!'
24	چار کردنه وه	čaw kirdnewé	'to open one's eyes; to keep one's eyes open, be careful'
	گالته چی	galtečí	'a butt of ridicule, a laughing-stock'
	ناحه ز	nahéz	'inimical; unfriendly; hostile'
	راست کردنه وه	řast kirdnewé	'to rectify, set right, correct'
	پاک کردنه وه	pak kirdnewé	'to clean; to shed off; to purify'
	ره ووشت	řewíšt	'behavior'
	به لکه	bólke	'perhaps'
		"the more it goes on, the more chronic his illness becomes."	

- (24) مردن mīrdīn (mr-) 'to die; death'
مان mán (men-) 'to remain; to remain alive'

۱ - جیکای میری گه وره ی ره واندز

۱

له میژوی نه ته وه ی کوردا

به خامه ی : محمود محمد

چاو گیرانیک به میژوی نه ته وه ی کوردا ، میژوی میری گه وره ی

۲

ره واندزا ، به ئاشکرا بومان رون ئه کاته وه که میری گه وره میر محمد ،
یه که مین که سیکه که هه ولی دابی ئه ماره ته ده ره به گی یه کانی کوردوستان
پاک کاته وه و ، کوردوستانیکی گه وره ی یه ک گرتو پیک بینی .

میری گه وره ی ره واندز له ۱۱۹۸ - ۱۲۹۰ دا له دایک بووه ، له

۳

ته مه نی ۳۱ سالانا بووه به میری سوژان ، پیاویکی خۆینده وار و دوربین
بووه ، هه ر له زه مانى مصطفى به گی باوکیا ، به ریوه بردنی ولاتی سوژانی
گرتوه ته ئه ستۆ ، چونکه باوکی له بهر فروقیلی براکانی له وزه یا نه مابو
کاروباری ولات هه ل سوپینسی .

میری گه وره هه ر که کاروباری سوژانی گرتسه دهس ، چه ک و

۴

جبه خانه یه کی زوری کری ، وه سه ربازی زۆری راگرت و موچه ی باشی بو
برپنه وه ، وه دهستی کرد به دوروست کردن و ئاواکردنه وه ی قسه لا و
سه نگه ر و پرد ، وه شوره یه کی سه ختی بو ره واندز دوروست کرد ، هه ر
که خۆی گرت هیژشی برده سه ر مامه کانسی و ته فروتونای کردن و
ناوچه کانیانی داگیر کرد و نوساندنی به ناوچه که ی خۆیه وه . ئه نجا دهستی کیشا

۵

بو سه ر دراوسی کانی وه یه ک له دوا یه ک ولاته کانیانی خسته سه ر مه مله که تی
سوژان ۱۲۵۴ - ۱۸۴۶ که دوا سالی فه رمان ره واییه تی سنوری سوژان
له رۆژ ئاواره گه یشته کوردوستانی سوریا ی ئیستا وه له رۆژه لاتیشه وه بو به هه
سنوری قاجاری یه کان ، والی موصل بو به ژیر دهسته ی ، هه ر وه کوخه لکی
به غدا داوایان لی کرد که بچی له دهستی تورکه کان رزگاریان بکا .

۶

له زه مانی میر محمد ابو که حه مه عه لی پاشای میسر هیږشی هیڼا
 بو سه سوریا ، نامه له بهینی نه و میری گه وره دا ده هات و ده چو ،
 بوته وه ی هه ردکیان له سوریا دا به یه ک بگه ن ، وه ئوردوی تــــورک
 رامالڼ ، به لام أستعمارچی به کانی رږژاوا که چاویان بری بوه لاکسی پیای
 نه خوښ – وه ک نه ورږژه به حکومتی عوسمانی یان نه وت – ماوه ی حه مه عه لی
 پاشایان نه دا پیش بکه وی ، چونکه نه یان زانی نه گه ر بیټو حکومتی
 عوسمانی به و چه شنه لغا وچې ، حکومتی کی تازه ی به هیږی له شوڼا
 په یدائه بی ، نه وه ش نه بی به هو ی نه هاته دی ئامانجه کانی نه وان .

با له باسه که ی خوځان دور نه که وینه وه ، میری گه وره ناردی
 له تازه ریایجانسه وه خان گیلدی ناویکی چه خماخ سازی هیڼا ، کوردی
 به سه ر وه ستای دوروست کوردنی شیر وخه نجه رو تغه نگ ولولسه توپ و
 ده مانچه ، نزیکه ی ۲۲۲ لوله توپی دارشت کانی ئاسن و قورقوشم یان
 دی به وه ، وه بو دوروست کوردنی چه ک سودیان لــــی وه رته گرت ،
 ئیستاش سی دانسه له و لوله توپانه ماون ، له به رده رکی سه رای
 ره واندا دامه زینراون . هه روا میری گه وره له چه ند چه شن دراوی
 لی دا سی غه زنه داری هه بوو ، که هه ر یه کیکیان موچه و مانگانسه ی
 تاقمیکیان نه دا ، میژوو نویسی تایبه تی دانا سه رگوزه شته ی
 میرانی سورانی نویسه وه ، گه لیک له ماموستا به نامانگه کانی
 کوردستانسی کوک کرده وه ، هیڼانی له ره وانددزو ده شتی
 هه ریرا دای مه زرانندن ، ده زگایه کی ده نگهواس ورگرتنی
 وردی دامه زراندد ، بـــه م چه شنه ئاگای له هه مو
 شتی نه بو که له ناوچه ی سورانا
 روی بدایسه .

۱۰ میری گه وره له سالی ۱۲۳۴ - ۱۸۲۶ دا بانگی ئازادی مه مله که تی
 سۆرانی هه لدا ، حوکومه تی قاجاریش دانی به م ئازادی و سه ره خۆیی
 سۆرانه دا نا ، هیژی میری ره واندز گه یشته راده یه ک حوکومه تی
 عوسمانی ترسی لسی نیشت ، به سوپا ده ره قه تی نه ئه هاته په ناوی برد ،
 به ر فیل و ته له که ، مه لاکانی ئه و ناوه ی هاندا که فتوا بده ن : هه رکه س
 ۱۱ سه ر له فه رمانی خه لیفه هه ل پیچی کافر ئه بی و ته لاتی ئه که وی . مه لاکان
 به مه شه وه نه وه ستان ، میریشیان هه ل فریواند ناردیان هه سته مول ، به لام
 ۱۲ نه گه رایه دواوه . کار به ده ستانی خه لیفه له کاتی گه رانه وه دا له ناویان برد ،
 جل و به رگه کانسی خوی وزینی ئه سپه که یان له ناو بازاری ئه سته مولا
 هه راج کورد .

۱۳ مه به س له گیرانه وه ی ئه م کورته سه رگوزه شته ی میری ره واندزه
 ئه وه بوه له باسی کرده وه کانیه وه بتوانین جیگای له میژوی نه ته وه ی کوردا
 دیاری بکه یین .

۱۴ به لام بو توانینی ئه م دیاری کردنی جیگای میری گه وره یه
 پیوستمان به رون کردنه وه ی چه ند شتی که ش هه یه :

۱۵ یه که م ، له ژیر یاسای ده ره به گی دا ، وه نه بی هه رکومه له خه لکیک
 به یه ک زویان بدوین ، سنوریشیان یه ک و ئابوری یان پیکه وه بی ، هه رچه ند
 خوو ره وشت و هه ست و عورف و عاده تیشیان یه ک بی ، به لکو چه ند ئه مارته
 ئه بینین هه مو به زویانیک قسه ئه که ن ، به لام هه ر یه که ئاغایه کی هه یه ،
 چه ند قه لاو سه نگه ری بو خوی دوروست کردوه ، تا قمی چه ک به ده سی
 راگرتوه ، ئه و ناوه ئه خواو فروشتی ژیرده سته کانسی به ده گه ن له سنوری
 خویان ده ره ئه چی .

١٦ دوهه م ، بزوتنه وه ی نه ته وه یی له ئه نجامی په یدابونی بورجوازیه ته -
 وه یه که بومه سلحه ته خوی ئه ماره ته ده ره به گی یه کان له ناوئه بیا
 وولات ئه کابه یه ک وکاریکی وائو کا شرطی پیکهاتنی نه ته وه بیته دی .

١٧ سی هه م ، بڼ گومان نه ته وه ی کوردیش ، وه کو هه مو نه ته وه کانسی
 که ی گیتی ، ئه بڼ ئه و قوناغانه بیری که گهلانی که بریوانه و ئه برن .

١٨ جا ، که ئه مه مان زانی و سرنجمان له میژوی رابوردی نه ته وه ی
 کورد و میژوی میری که وره ی ره واندز دارو بومان ده رکوت که میری گه وره
 یه که م که سیکه هه ولی دابڼ بو ئازادی ویه کخستنی کوردستان و
 دواهینانسی ده وری ئه ماراتی ده ره به گی ، به ته واوی تی ئه گه ین میری
 سوران میر محمد یه که م نوینه ری جولانه وه ی بورجوازی و نه ته وه یی
 میلله تی کورده ، هه رچه ند وه خته که ی وا نه بو بتوانی بگا به
 ئامانجه پیروزه کانسی ئه وروژه ی نه ته وه ی کورد . .

له گهاری (هیوا) لاپه ره ٦ - ٩ ژماره ٤ سالی ١
 که ئه کاته سالی ١٩٥٧ وه رگیراوه

VOCABULARY AND NOTES جیگای میری گه وره ی ره واندز لسه میژوی نه ته وه ی کورد

- 1 جیگا jegá 'place, position'
- میر mír 'prince, emir'
- میری گه وره mír-i gəwré 'The Great Prince' (epithet of Emir Muhammad)
- ره واندز řewandíz 'Rawanduz' (town in Arbil Liwa)
- میژو mežú 'history'
- نه ته وه netəwé 'nation, race, people'
- خامه xamé 'pen; pencil'
- "penned by, written by" به خامه ی
- 2 چاوگیران čawgerán 'a glance at (bə)'
- به ئاشکر bə ʔaškírá 'clearly'
- روون کردنه وه řun kirdnəwé kə 'to make it clear, demonstrate that...'
- محمد mīhəməī 'Muhammad'
- یه که مین yəkəmín 'the first'
- هه ول دان həwl dán (foll. by subjunct.) 'to endeavor (to do s.th.)'
- ئه ماره ت ʔəmarét 'emirate, principality'
- ده ره به گ dərəbéğ 'Feudal lord'
- ئه ماره ته ده ره به گی یه کان ʔəmarətəder-əbəgekán "the feudal principalities"
- پاک کردنه وه pàk kirdnəwé 'to clean out; to sweep away'
- یه ک گرتو yèkgirtú 'unified'
- پیک هینان pek henán (hen-; subjunct. stem ben-) 'to put together, create'
- 3 ۱۲۹۰ - ۱۱۹۸ "1198 A.H./1790 A.D."

(3) له دايك بوون	le dayík bún 'to be born'
ته من	təmén 'age (of a person)'
	له ته مه نى "at the age of"
بيون به	bun bæ 'to become'
سوران	során 'Soran' (the southern part of Kurdistan)
خوينده وار	xwendəwár 'educated, learned'
دور بين	durbín 'farsighted'
هه ر	hér 'even; already'
زه مان	zəmán 'time, era'
مصطفى	mīstefá 'Mustafa' (masc. n.)
به گ	bég 'beg, bey' (inherited title of courtesy for men of high rank; follows name)
	له مصطفى به گى باوكسى "his father Mustafa Bey"
ولات	wīlāt 'country, nation, state'
به ريوه بردن	bərewəbīrdīn 'management, administration'
ئه ستو	ʔəstó 'the thickest part of the neck'
گرتنه ئه ستو	gīrtne ʔəstó (gr-) 'to assume the burden of, take charge of'
له به ر	ləbér 'because of'
فروڤيل	fīřufél 'treachery, deception'
له وزه بوون	le wīzəda bún (foll. by subjunct.) 'to be able to, bear to (do s.th.)'
نه مان	nəmán (men-) (replacing bún in a verbal phrase) 'no longer'
	له وزه يا نه مابىر "could no longer bear to..."
كاروبار	karubár 'functions, duties, official duties'

هه ل سوراندن	həl surandīn (suren-) 'to manage, conduct, handle'
4 هه ر که	her ké 'as soon as'
گرتنه دەس	girtne dés (gr-) 'to take in hand, take up, assume'
چه ک	čék 'arms, weapon'
جبه خانه	jībèxané 'ammunition'
سه ر باز	serbáz 'soldier'
راگرتن	řa girtīn (gr-) 'to hire'
موچه	mučé 'wages, salary'
بو برینه وه	bo bīřinewé (bř-) 'to set aside, allot (money) for'
ده ست کردن به	dəst- kīrdīn bə 'to begin, start to (do s.th.)'
ئاوا کردنه وه	ʔawà kīrdnəwé 'to construct; to make habitable; to develop; development'
قه لا	qelá 'fort, fortress'
سه نگه ر	səŋŋér 'bulwark, rempart'
پرد	pīrd 'bridge'
شوره	šuré 'a high protective wall'
سه خت	séxt 'strong, solid'
خو گرتن	xoy girtīn (gr-) 'to be secure (by accumulating money, power, etc.)'
ههیرش	herīš 'army, a surging power or mass'
ههیرش بردنه سه ر	herīš bīrdne sér (bə-) 'to launch an army against, attack'
ته فروتونا کردن	téfrutunà kīrdīn 'to break up (a group); to disperse, scatter (people)'
ناوچه	nawčé 'province; region, area'

داگیر کردن	dagir kirdīn 'to invade; to conquer'
نوساندن	nusandīn bə (nusen-) 'to affix, to stick; to annex s.o. to'
دهست گیشان بو هر 5	dəst kešān bo sér (keš-) 'to reach out for s.th.; to grasp, seize'
دراوسی	dīrawsé 'neighbor'
	یه ک له دواى یه ک "one after the other"
خسته هر	xīstnə sér (xə-) 'to join, add, annex s.th. to'
مه مله کت	məmləkét 'kingdom, country'
تا 6	tá 'up to, until; by the time of, by'
دوا سال	dwa saḷ 'the last year (of)'
فه رمان ره وایه تی	fərmānrəwayətí 'rule, government; reign'
سنور	sīnúr 'boundry, frontier'
روژ ئاوا	řožawá, řožawá 'west'
که یشتن	geyštīn (ge-) 'to reach, extend to'
	سوریا ئیست "present-day Syria"
روژه لات	řožhelát, řožalát 'east'
هاوسنور	hawsīnúr 'a common border with'
قاجار	qajár 'Qājār' (Iranian dynasty, 1796-1925)
والی	walí 'vali, governor' (of an Ottoman vilaget)
ژیرده سته	žerdəsté 'under the control of s.o., subordinate, subject (of a ruler)'
هه روه کو	herwékú 'at the same time'
خه لک	xélk 'people'
داوا کردن له	dawa lə kirdīn (kə...) 'to request, entreat s.o. (to do s.th.)'

له ده ستي ٠٠٠ رزگار کردن	lə dəst řizgar kirdīn	'to rescue s.o. from the grip of'
7	حه مه	həmə 'Muhammad'
	میسر	mīsīr 'Egypt'
	حه مه	"Muhammad ʿAli Pasha of Egypt"
هیرش هینان بو سه ر	heriš henàn bo sér	'to launch an attack on'
	نامه	namé 'letter; message'
له بینی	lə béyni	'among, between'
ده هات و ده چو	dəhātu dəčú, dial. var. Sul. ʔəhātu ʔəčú	"came and went; were exchanged frequently"
هه ردوکیان	hérdukyan	'both of them'
به یه ك گه یشتن	bə yək gəyštīn (gə-)	'to arrive together; to meet'
ئوردو	ʔordú	'army'
تورك	türk	'Turkish'
را مالین	řa malín (mal-)	'to sweep out; to drive away'
استعمارچی	ʔistīsmarčí	'imperialist'
چاو برین	čaw bīřín (bīř-)	'to eye s.th. avidly'
لاك	lák	'carcass, corpse'
پیاوی نه خوش	pyàw-i nəxóš	"The Sick Man of Europe" (epithet of the Ottoman Sultanate)
وه ك	wék	'as'
ئه ورژه	ʔəwřožé	'at that time'
حوکومه ت	hīkumét	'government'
عوسمانی	ʔusmaní	'Ottoman'
پی ٠٠٠ وتن	bə...wītīn (l-)	'to call...s.th.'

ماوه	mawé 'chance, opportunity'
پیش که وتن	pěš kewtín 'to move forward, advance'
نه که ر بیتسو	ʔeger bétu (foll. by subjunct.) 'in the event that...'
چه شن	čéššín 'manner; way, fashion'
له ناو چون	le naw čún (č-) 'to fall apart; to cease to exist'
به هیز	bə héz 'powerful, strong'
له شوینی	le šwen...da 'in place of'
په یدا بسون	peyda bún 'to come to be; to be created'
نه هاته دی	nèhatnədí 'frustration, thwarting' (n.)
ئامانج	ʔamánj 'aim, objective, purpose'
8 دور که وتته وه	le dur kewtnəwé (kew-) 'to go away from'; here: 'to digress (too far) from'
ناردن	nardín (ner-) 'to send'
ئازه ر بایجان	ʔəzırbayján 'Azerbaijan'
خان گیلدی	xan geldí 'Khan Geldi' (masc. n.) "someone called Khan Geldi"
چه خماخ ساز	čəxmaxsáz 'weaponsmith'
سه ر وه ستا	serwestá 'master craftsman; foreman'
شیر	šír 'sword'
لوله تسوپ	luletóp 'canon'
ده مانچه	dəmaŋčé 'pistol'
نزیکه ی	nǐzikéy 'about, approximately'
دارشتن	da říštín (řež-) 'to cast' (metal)
کانی	kaní 'mine (ore)'

ئاسن	ʔasĩn 'iron' (metal)
قورقوشم	qurqúšĩm 'lead' (metal)
دینه وه	dinewé 'to find'
سوود وه ر گرتن له	sud læ...wər gĩrtĩn (gr-) 'to derive benefit from...'
دانه	dané 'single ones, units; pieces'
مان	mán (men-) 'to continue to exist, exist still'
به رده رك	bərdérk-i 'in front of' (a large building)
سه را	sərá 'government building'
دا مه زراندن	da məzrandĩn (məzren-) 'to set up, erect'
9 هه روا	hérwa 'in the same way, likewise'
دارا	dĩráw 'money'
	له چه ند چه شن "of various kinds"
دراو لی دان	dĩraw læ dán (də-) 'to coin money'
غه زنه دار	ɣəznədár 'treasurer, keeper of the treasury'
هه ریه کیکیان	həryékekyan 'each one of them'
موچه	mučé 'salary, wages'
مانگانه	manɣané 'salary, monthly payment'
تاقم	taqĩm 'group'
میژوو نروس	mežunús 'chronicler, recorder of events and history'
تایبه تی	taybətí 'personal, special, private'
دانان	da nán (ne-) 'to appoint'
سه رگوزه شته	sərguzəšté 'story, tale'

گه لیک	gélek 'a great many; a lot'
به ناوبانگ	benàwbán 'famous, well-known'
کو کردنه وه	ko kirdnəwé 'to gather, assemble (trans.: people)'
ده شت	déšt 'level ground, (large) plain'
هه ریر	herír (herír) 'Harir' (area near Rawanduz noted for its plains)
ده زگا	dəzgá 'institution, office, establishment'
ده نگوباس وه رگرتی	dəṇubas wərgirtín (gr-) 'to gather information; collection of information'
ورد	wírd 'sensitive; delicate'
ئاگا له ٠٠٠ بیرون	ʔaga lə...bún 'to be aware of s.th.'
هه مر شتی	hemí šitek 'everything'
ناوچه	nawčé 'region, country'
رو دان	řu dán (də-) 'to occur, take place'
بانگ هه لدان 10	baṇ həl dan 'to announce, declare'
ئازادی	ʔazadí 'freedom, independence'
دان نان به	dan bə...nan (ne-) 'to acknowledge, recognize'
سه ره خویی	sərbəxoí 'independence, sovereignty'
هیز	héz 'power'
راده	řadé 'degree'; here: 'such an extent that...'
ترس لی نیشتن	tīrs le ništín 'to fear, be afraid of'
سوپا	supá 'army'
ده رقه ت هاتن	dəřəqet hatín (ye-) 'to be able to (overpower s.o.)'
په نا بردنه بهر	pəna bīrdnə bér (bə-) 'to resort to'
فیل	fél 'tricks, trickery'

تەلەكە	tələké	'treachery, deceit'
مەلا	melá	'Mulla' (religious title given to men well-versed in Islamic religion)
	ناوچە = ناو	"region, area"
هاندان	han dán	'to instigate'
فتوا	fıtwá	'fatwa' (formal legal opinion given by Muslim religious expert)
	فتوا دان	"to issue a fatwa; to give a legal opinion"
هەرکەس	hérkəs	(foll. by subjunct.) 'anyone who...'
سەر هەل پیچان لە	sər lə...həl pečán	(peč-) 'to contradict; to be at variance with...'
فەرمان	fərmán	'order, command'
خەلیفە	xəlifé	'Caliph'
کافر	kafír	'infidel, blasphemer, atheist'
تەلاق کەوتن	təlaq kəwtín	'to become divorced'; to continue cohabitation after one's marriage has been abrogated was considered a most flagrant sin.
11	وستان	bə...wəstán (wəst-) 'to stop, cease (doing) s.th.'
	هەل فیریواندن	həl fıriwandín (friwen-) 'to cheat, deceive s.o.'
	ئەستەمۇل	ʔəstemúl 'Istanbul'
	گەرانه‌وه دواوه	geranəwə dwáwə (gre-) 'to come back; to arrive back'
12	کاربەدەست	karbedést 'person with authority and influence'; here: 'government official; partisan'
لە کاتی	lə kát-i	'upon; during'
	گەرانه‌وه	geranəwé (gere-) 'to come back, return'

له ناو بردن	le naw bīrdīn (bē-) 'to eliminate; to do away with (s.o.)'
جلوبه رگ	jīlubérg 'clothes, apparel'
زین	zín 'saddle'
ئه سپ	ʔésīp 'horse'
له ناو	le nāw 'within, in'
هه راج کردن	heraj kīrdīn 'to auction off'
13 مه به س	məbés le...ʔəwébuə (foll. by subjunct.) 'the purpose in...has been to'
گیرانه وه	geranəwé (ger-) 'recounting, relating, telling' (n.)
کورت	kúrt 'short'
کرده وه	kīrdəwé 'deeds, action'
د یار کردن	dyari kīrdīn 'to make clear, clarify; clarification'
14 رون کردنه وه	řun kīrdnəwé 'to make clear, illuminate'
چه ند شتی که	čəŋ šīt-i ké 'a few more items'
پیویست هه بوون به	pewīst bē... həbún 'to need to (do s.th.), one must...'
15 له ژیر دا	le žér...da 'under'
یاسا	yasá 'statute; system of regulations'
ده ره به گی	dərebəgí 'feudalism'
وه نه بی	wənébe (foll. by subjunct.) 'it is not that...'
هه ر	hér...-ek 'each, every'
کومه ل	komél 'group'
زوبان	zúbán 'language'
دوان	(bē) duwán (dwe-) 'to speak (a language)'

یه ک بیرون	yək bún 'to be one, be the same'
سنوری	ʔaburí 'economy (of a nation)'
پیکه وه بیرون	pèkəwə bún 'to be together, be one'
هه رچه ند	hércəŋ [hércənd] 'even though, however much'
خو	xú 'behavior, manners'
ره وشت	řəwířt 'conduct, behavior'
هه ست	hést 'feeling, sentiment'
عورف	ʔúrf 'convention, common custom'
عاده ت	ʔadét 'custom, habit; tradition'
به لکو	bélku 'perhaps; but, on the contrary'
ئه ماره ت	ʔemarét 'emirate, principality'
هه ریه که	héryəkè 'each one'
ئاغا	ʔaɣá 'Agha' (title given to feudal lords and to big land owners)
چه ک به ده س	čəkbədés 'arms-carriers, soldiers'
را گرتن	řa girtín (gr-) 'to hire'
به ده گه ن	bə dəgmén 'rarely, seldom, hardly ever'
16 بزوتنه وه	bīzutnəwé 'rise, movement'
نه ته وه یی	nətəwéí 'national(istic)'
له ئه نجامی بیرون	lə ʔənjám-i...bún 'to be a result of, result from...'
په ید ابیرون	pəydabún 'coming into being, advent'
بورجوازیه ت	bòrjwazıyét 'bourgeoisie'
مه سه حه ت	məslehét 'interest, advantage'

17	کردن به یه ک	kirdîn bəyək 'to make into one, unify'
	وکاریکی وائەکا	kàrek-i wá ʔəkà (foll. by subjunct.) 'and so makes it possible for'
	شروط	šīrót, šīrút 'conditions, preconditions, circumstances'
	پیکهاتن	pekhatî 'formation'
	هاتە دی	hatnə dí (ye-; subjunct. be-) 'to be realized'
17	"all the other nations" همه نه ته وه گانی که	
	گیتی	gití 'world, universe'
	قوناغ	qonáy 'linear measurement representing a part of a journey; stage'
	برین	bīrîn (bř-) 'to travel through, pass through'
18	جا	já 'thus, therefore; hence'
	"now that..." جا که	
	سرنج له ... دان	sərĩnj læ...dán 'to examine carefully'
	رابوردو	řaburdú 'past, previous'
	ده ر که وتن	(bo) dər kəwtî 'to be clear, apparent (to)'
	هه ول دان	həwl dán bo (də-) 'to endeavor to, strive for'
	یه کخستن	yəkxistî 'unification'
	دوا هینان	dwahenán 'bringing s.th. to an end, termination'
	ده ور	déwr 'age, era'
	جولانه وه	julānəwé 'movement'
	نه ته وه یی	nətəwéí 'nationalism'
	"at that time" وه خته که ی	

piróz 'blessed'

ج . بابان

- ۲ له ئیستگه ی بی ته لی به غذا به شی عه ره بی له به رنامه ی
(تحیه الی المدن) له باسی شاری سلیمانیدا گویم له کاک ناظم بطرس
بو که ئه یگوت " سلیمانی له سالی ۱۷۹۱ دوا ی شورشی فه ره نسه له
۳ لایه ن سلیمان پاشای بابانه وه دروست کراوه وهتد ۰۰۰ " لیره دانسه
۴ میژووه که راسته وه نه سلیمان پاشای بابان سلیمانی دروست کردوه . جابو
۵ راست کردنه وه ی ئه م هه له یه به پیویستم زانی که له م رووه وه بدویم . لام
وایه له په رتووکه چاپ نه کراوه که ی خوما (میژوی شاری سلیمانی که
منیش له گه لی سه رچاوه وشاره زایانه وه وه رم گرتوه) نویومه ئه م باسه
۶ به راستی وه ته وادی ده رته خات . جا وا چی تیا نوسراوه ئه یخه مه
پیش چاو .

" له قه لا چوالانه ^(۱) وه بو سلیمانی "

۷

ده میک بو قه لا چوالان پایته ختی ده وله تی بابان بو تاسه ره ی
فه رمان ره وایی محمود پاشای بابان کورری پاشای گه وره ، ئه م میره بو شوین
قایم کردن وجیگا داگیر کردن هات له ۱۱۹۶ ی هجری (۱۷۸۱) میلادی له م

(۱) قلا چوالان : دی یه کی په نجا مالیه ئیستا - وچوارپینج هه زار
مال له کاتی خویا له ناوچه ی شار باژیردایه ، پینچ کیلومه تره یه دوره له
چوارتاوه وئسه که دیته خواریه وه ، زوو شوینی زانیاری وزانایان بووه ،
له هه موو لایه که وه خه لک روی تی کردوه ، ئیستاش گورری چه ند
پاشایه کی بابانی تیایه وه ک میر بکره سور که بکره جوی به ناوه وه ناوئراوه .

۸ دیو شاخی گوڙه وه لای دی مه لکه ندی واتا نزیك گه رره کس مه لکه ندی ئیستا قه لایه کی سه ختی دروست کرد ، دواي ئه ویش اوه نده ی نه برد برایم پاشای برازای له سالی (۱۱۹۹ هجری - ۱۷۸۴ ی میلادی) هه ر له ده ور و پشتی ئه و قه لایه ی که مامی دروستی کردبو چه نهد خانوو وه دوکان و مزگه وتیک وحه مامیکی دروست کرد ، ئیتیر هیجگاری قه لا چوالانی به جی هیشت به خوی و ده ست و پیوه نهد ده ست و دایه ره یه وه له ده وه مه ندان و بازرگان وزانایان و " اشراف " هه مو هاته سلیمانی و ئه م شاره بچکوله تازه یه کرا به پایته ختی ده وه ت .

۹ " بوچی سلیمانی دروست کراوه کی دروستی کرد ؟ "

۱۰ له م روه وه هه ر که سه قسه یه ک ئه کات هه ندیک ئه لێن ابراهیم له تاو ده ست دریژی له شکر ی شای ئیران (نادرشای هه وشار) قه لا چوالانی به جی هیشت ، هه ندیکیش ئه لێن بو شوین قایم کردن و جیگا داگیر کردن سلیمانی دروست کرد ، یه کیکی که ئه لێ له به ر ته نگسی قلاچوالان و بـسی (و سعه تی) ، چواره م ئه لێ بو ناوده رکدن و شوره ت ، پینجه م ئه لـی بو حه سانه وه . چونکه ئه م ناوه شوینی راو و شکار بو که پاشاکانی بابان له قه لا چوالانه وه بوی هاتون راوه آسکیان تیا کردوه له دوا ییا کسه سه یریان کردوه شوینیکی وا فره خو خشه ، له شوینی حه سانه وه وه کردویانه به " مرکز " ی هیجگاری ده وه ت . آمین زکی به گیش ئه فه رموی دیته ابراهیم پاشا هه ر له منالیه وه له به غدا له شارستانییه تیو ژبانیکسی به رزترا ئه ئیا بویه که هاته سه ر حوکم نه یتوانسی له دی یه کی پاش که وتوی وه کو قه لا چوانا بژی . چوو سلیمانی دروست کرد و کردی به ناوه راستی میر نشینی . به ته وادی نازانین ئه م قسانه کامیان راست تریکه به لام هه مویان ری یان تی ئه چی و ئه قل وه ریان ئه گری زیاتر له هه مو فه رموده که ی آمین زکی بگ .

- ۱۵ " ئەم شارە تازە یە بو ناوئرا سلیمانی "
- ۱۶ لـــــــم روو شەو هەریە کە شتیک ئەلی :
- ۱۷ یە کەم : ئەلین بڕایم پاشا بە ناوی سلیمان پاشای با پیریە وە ناوی ناوە سلیمانی .
- ۱۸ دوو م : ئەلین بە ناوی سلیمانی کوری بڕایم پاشاوە ناوئراوە سلیمانی .
- ۱۹ سی یەم : ئەلین لە کاتی بناغە دانە وە ی شارە کە دا کریکارە کان ئە مستیلە یە ک
- ۲۰ ئە دوزنە وە کە ناوی (سلیمان) ی تیا هەلکە نراوە بو پیرۆزی بـە ناوی
- خەزرە تی سلیمانە وە ناوی ئە نین سلیمانی . تاکو لە و کاتە شدا ابراهیم پاشا
- خوا کوریکی ئە داتی هە ر بو پیرۆزی ئە ویش ناو ئە نین سلیمان .
- ۲۱ چوارەم : یاسین العمری لە دە ست نوسە کە یا (غایة المرام فی محاسن
- دارالسلام پەرە - ۲۱۱) دا ئە لی مە حمود پاشای کورری خالد پاشا لــــ
- سەر قسە ی (سلیمان پاشای جلیلی - پاشای موصل) سلیمانی لە سالی ۱۱۹۶ هـ
- دا دروست کرد . بە لام ئەم قسە یە ری تی ناچیت چونکە گومانــــی تیا نیە
- کە سلیمانی بڕایم پاشای بابان دروستی کردووە نە ک محمود پاشا .
- ۲۲ پینجەم : أمین زکی ئە فە رموی " وام بو دە ر ئە کە وی کە سلیمانی لە ناوی
- شاری (سیلونا) ی کونە وە هاتووە کە ئەم شارە تازە یە لە سەر وێرانە کە ی
- دروست کراوە . "
- ۲۴ شە شەم : دیسانە وە امین زکی بک ئە فە رموی وە زور کە سی تیش لــــ سەر
- ئەم رایە ن خوشم یە کیکم لە وانە : کە بڕایم پاشا ئەم شارە ی بە ناوی
- سلیمان پاشای کولە مە ند والی ئە وسای بە غداوە (کە با پیری حکمت سلیمان
- سەرە ک وزیرانی پیشوی عیراقە) ناو ناوە کە ئەم پیارە هە ر لــــ منالــــی

برایم پاشاوه که له به غذا گه وره بو لوتفی له گه لا بوه و چاودیری کړدوه .
 ۲۵ هه ر ئه ویش کړدویه تی به میری میران وه له دواي محمود پاشای مامی لـــ
 سه ر کورسی میره تی دایناوه .

۲۶ " بوچی سلیمانی له م شوینه ی ئیستا یا دروست کړا ؟ "

۲۷ یه که م : وه کو له مه و به ر باس مان کړد ئه م شوینه ی ئیستای سلیمانی هیجگار
 گه ره ک وه ده شتی کانيسکان ئه وسا بيشه لانيکی چروو کانيو ئاو بو بـــ
 زوری (حیوانات) یک که بو راو ده ست بدا هیجگار ئاسک روویان تـــ
 ۲۸ کړدوه . بابانه کانیش له قه لا چوالانه وه به زوری هاتون بو ئه م شوینه بو راو،
 هه ر له به ر راویش دلیان به م شوینه دا چوه .

۲۹ دووه م : نزيك ترين شوین له ده شتا پیدا نزيك به قلا چوالان ئه م جيگه يه ی
 ئیستا بوه .

۳۰ سی یه م : شوینیکی ده شتایی فراوان و پرر له کانسی و آوی لـــ مه باشترو
 نزيك تریان نه دیوه ته وه .

۳۱ چواره م : ئه توانین بلی ین ناوه راستی ولاتی به به ش بوه برایم پاشا
 قه لاکه ی مامی دروستی کړدبو " له شوینی ده بیکونه که " کړدی بـــ
 قشله ی عه سکه ری خوشی به م لاتره وه سه رای دروست کړد و به شی حه ره م
 وه ده ست و پیوه ندیشی هه ر به ته نشت سه راکه وه دروست کړد .

۳۲ به ته وادی نه زانراوه که سلیمانی دروست کړا له هه وه له وه
 چه ند خانو بوه به لام " مستر هارت " ئه لی له سالی ۱۸۲۰
 دا وه تا میو شه ش سال دواي دروست کړدنی دانیش توانی

گه یشتونه ته ده هه زار کسه س نژیکه ی (۲۱۴۴) خانوشی
 تیا بوه له مانه (۱۳۰) ماللی جولیه که (۹) مالیان که لدانی
 (۵) مالیان ئه ره نی بون (۵) مزگه وتیشی تیا بوه . ۳۳
 " مستریچ " یش هه ر ئه م قسه یه ئه کائیه لیت له سالی ۱۸۲۰ ۳۴
 دا کلیسه یه کی بچوک بوه له سلیمانیدا له گه ل پینج خان و
 پینج حه مام و پینج مزگه وت (مسترلیک لاما) ش مه زه نده ی دانیشتوانی
 سلیمانسی له سالی ۱۸۶۸ دا به شه ش هه زار کسه س کردوه
 به (۳۰) ماله کلدانی و (۱۵) ماله جولیه که وه .

أمین زکی بک له بابه ت دروست کردنی شاری سلیمانیه وه ۳۵
 له (تاریخ السلیمانیه) دا ئه لی " برایم " (۱) پاشای
 بابان به دروست کردنی ئه م شاره جیماویکی به نـرخـی
 بو میلیه تی کورد به جی هیشت جگه له وه خوشی
 گه لیک مانـدـو کـرد بو پیشکه وتی وولاته که ی
 له رووی (تعمیر) و بلاوکردنه وه ی آسایش
 و شه کاندنه وه ی ئالای هه ق به نـاـو
 خه لکیدا ، هه ر له کاتی فه رمانداری ئه وه ۳۶
 بو منوری ئیره ده سته ی بابان گه یشته خانقین
 وه قه مری شیرین جگه له زه هـاـو کـه

(۱) ئه م برایم پاشایه با پیره گه وره ی بابانه کانی کفری (محمد و احمد و
 محمود و عبدالقادر و خورشید و ۰۰) هه وره ها با پیره گه وره ی (جلال
 بابان و صلاح الدین بابانی برای) و (سعید بگی احمد بگ که سعید بگی
 گومرگی پی ئه لین و اورحمان بگی نفوسی سلیمانی) یه .

هــر لـه خـوبه وه به بـی شـهـرر هاته ژیر ئالای بابانه وه
 ئیتـر خه لکـی به تـه واوی که وتـه ئاسوده بیه وه لـه
 هـر چوار لاه وولات فراوان بـو کشتو کال و بازارگانی په ره ی
 سه نـد هـه را و هوریا نه ما ."

له روژنامه ی (ژین) ی روژی ۱۲/۶/۹۵۷ وه رگیـراوه

- 1 میژو mežú 'history'
- 2 ئیستگه ʔestgé 'station' (broadcasting, railway)
- بی تەل be tél 'wireless, radio'
- تەل "wire"
- بە رنامه bərnámé 'program'
- تحیه الی المدن təhíyētun ʔiləlmúdn (Ar.) "Greetings to the Cities" (a radio program relating the history of the cities and towns of Iraq)
- گوی لە...بون gwe-lə...bún 'to hear'
- ناظم بطرس názīm pútrus 'Nadhim Putrus', an announcer on Radio Baghdad
- گووتن gutín dial. var. وتن "to say"
- دوای dwá-i 'after'
- شورش šoríš 'revolution'
- لە لایەن le layén (agent in a pass. construction) 'by'
- سلیمان sīlemán 'Sulaiman'
- پاشا pašá (title, follows name) 'pasha'
- بابان babán 'Baban', a Kurdish ruling family in the days of the Ottoman Empire
- سلیمان پاشای بابان "Sulaiman Pasha of the Babans." Note the use of izafa-i in proper names with the meaning "who is (was)..., being..." etc.
- دروست کردن dīrust kirdín 'to make, build'
- هتەد hétid 'etc.'
- 3 نه...وه نه né...we né 'neither...nor'
- 4 جا já 'then, therefore'

راست کردنه وه	řast kīrnəwé 'to set right, rectify, correct'
هه له	həl _é 'error, mistake'
به پیویست زانین	bə pewíst- zanìn (zan-) 'to find it necessary'
روو	řú 'face'; here: 'matter'
دوان	lə...əwə duwán (dwe-) 'to speak to (a point), address o.s. to, discuss'
5 لام وایه	lám wáye 'I believe'
په رتروک	pəřtúk 'booklet'; here: 'manuscript'
چاپ نه کراو	čapnékraw 'unpublished'
	چاپ کردن "to print; to publish"
گه لی	géle 'a lot, a great many'
سه ر چاوه	sèřčawé 'source (esp. scientific), reference work'
شاره زا	šarəzá 'person well-versed in s.th.'
وه ر گرتن	wər gīrtín (gr-) 'to take; to cull'
باس	bás 'subject'
به راستی	bə řastí 'correctly, accurately'
ده ر خستن	der xīstín (xə-) 'to bring out; to show, display'
6 تیا	tyá 'in it'
خسته پیش چاو	xīstnə peš čáw (xə-) 'to put before the eye; to present'
7 قه لا چوالان	qəlačwalán 'Qalachwalan' (a place near Suł., formerly the capitol of the Babans)
7-FN دی	dé 'village'
مال	mál 'house; household'
کات	kát 'time, era'

(7-FN) ناوچه	nawčé 'province'
شاربازیر	šarbažér 'Sharbazher' (place name)
کیلومتر	kilométr 'kilometer'
دور بون له	...dúr bún le 'to be...far from, be at a distance of...from'
چوارتا	čwartá 'Chwarta' (place name)
که وته	kəwtíne (kəw-) 'to be found, be situated'
بو خواریه وه	bo xwaríewe 'below it; to the south of it'
زور	zú 'early'
زانیاری	zanyarí 'education, learning'
زانا	zaná 'educated person, scholar'
بونه وه	bunəwé (b-) 'to become'
روو تی کردن	řu te kirdín 'to come to, frequent (a place); to visit'
گور	goř 'grave, tomb'
چه ند	čén...ek 'some, several'
میر	mír 'prince, emir' (title formerly given to princes of a ruling house)
به کړه سور	bekrəsúr 'Bakrasur' (masc. n.)
به کړه جو	bekrejó 'Bakrajo' (place name)
به ناوی... ناو نران	be naw-i...əwə naw nrán (nre-) 'to be named after...'
(7) د مه پیک پور	"for a long time"
پایتخت	paytəxt 'capitol'
د ه ولست	dewlét 'state, nation'
مه ره	seré 'period; era, time'
نه رمان ره وایی	fermanrəwaí 'governorship; rule; sovereignty'

محمود پاشای بابان	məhmu pasà-i babán 'Mahmoud Pasha Baban'
پاشای گه وره	paša-i gəwré 'the Great Pasha'
شورین	šwén 'place'
قائم کردن	qayīm kirdīn 'to strengthen, fortify'
	شورین قایم کردن "fortified area, fortification"
داگیر کردن	dagir kirdīn 'to invade, conquer'
	جیگا داگیر کردن "invasion area, military base"
هجری	hijrī 'A.H., in the year from the Hegira'; abbreviated هـ
میلادی	miladī 'A.D.'
دیو	díw 'side'
	له دیو "this side of, the near side of"
شاخی گویژه	šax-i goyžé 'Mt. Goyzha' (just northeast of Sul.)
له لای	le lá-i 'beside, next to'
مه لکه ندی	mèlkeṇí 'Melkendi' (now a quarter of Sul.)
واتا	watá 'that is to say, that is'
گه رره ک	geřék 'quarter (of a city)'
قلا	qelá 'fort, fortress'
سهخت	séxt 'strong, inaccessible'
8 نه وه نده ی نه برد	ʔewəŋè-i nébird 'it was not long before'
برایم پاشا	bīrayīm pašá 'Ibrahim Pasha'
برازا	bīrazá 'brother's children; fraternal nephew(s) or niece(s)'
	برایم پاشای برازای "his nephew Ibrahim Pasha"

	دەور	déwr	'around'
	لە دەوروپشت	lə dèwrupíšt	'around, surrounding'
	مام	mám	'uncle'
	خانوو	xanú	'house'
	دوكان	dukán	'shop'
	مژگەوت	mǐzgéwt	'mosque'
	حه مام	hēmám	'bath; (public) bathhouse'
	ئیتەر	ʔitír	'then, at that point'
	هیجکاری	hejgarí	'completely, totally; permanent-ly'
	به جی هیشتن	...bə je heštín (hel-)	'to leave, leave behind'
	دەست و پیوند	dèstupewén	'servants; retinue'
	دەست و دایره	dèstudayeré	'followers and officials'
		لە	"by way of, namely, such as"
	دەوله مه ند	dəwləmén	'rich, wealthy'
	بازرگان	bazĩrgán	'dry goods merchant, draper'
	أشراف	ʔəšráf (Ar.)	'dignitaries, nobility, eminent persons'
	پچكوله	pĩčkolè (dim. of pĩčúk)	'little, small'
	تازه	tazé	'new; fresh'
	کردن به	kĩrdín bə	'to make s.th. into s.th.'
9	کی	ké	'who?'
10	هه ركه سه	hèrkəsé	'everyone, everybody; anyone'
	هه نديك	héndek	'some, several'
	ابراهيم	ʔibrahím	'Ibrahim' = Ibrahim Pasha
	له تار	lə táw	'for fear of'

ده ست دريژی	dešt dīrežī 'aggression, attack'
له شکر	leškīr 'army'
شا	šá 'king, monarch; shah'
نادر شای هه وشار	nadīr ša-i hewšār 'Shah Nadir Afshar'
یه کیکێ که	yèkek-i ké 'another one, s.o. else'
له بهر	lebér 'because of, on account of'
تهنگی	tenjī 'tightness, narrowness; restriction (of space)'
بی و یسه تی	bewisrētī 'lack of space, confinement'
ناو ده ر کردن	nawder kirdīn 'to gain renown, become famous'
شهره ت	šorét 'fame, good reputation'
حه سانه وه	hesanewé 'comfort, relaxation, rest'
11 ناو	náw 'place; region'
راو	řáw 'hunting' (n.)
راوو شکار	řawušikár 'hunting and shooting' (n.)
آسک	ʔasík 'deer, gazelle'
له دواپیا که	le dwaiya ke "afterwards when..."
سه یر کردن	səyr kirdīn 'to see; to learn, discover'
فه ره ج	fəreh 'wide, roomy, spacious'
کردن	le...əwə kirdīn bə 'to change s.th. from...to'
مرکز	mərkéz 'center, headquarters'
هیجگار	hejgár 'permanent'
12 امین زکی بهگ	ʔəmín zekī bég 'Amin Zaki Bey', statesman and politician, author of a history of Kurds and Kurdistan
بهگ	bég 'beg, bey' (honorific title for persons of high political or mil. rank)

	فەرمون	fermín (fərmu-)	'to say' (honorific)
	دیتە	díte	'since, as'
	مناڵی	mĩnalí	'childhood'
	شارستانیەتی	šarĩstanetí	'civilization; city life'
	ژیان	žiyán	'life'
	بەرز	bérz	'high; elevated; refined'
	ژیان	žiyán (žy-, ž-)	'to live'
	بویە	bóye	'that is why'
	حوکم	húkum	'power, authority, rule'
	هاتە سەر	hatnə sér (ye-)	'to come to, arrive at'
		"when he came to power"	
	پاشکەوتو	paškəwtú	'backward' (adj.)
13	ناوە راست	nawərást	'center, middle'
	میرنشین	mĩrmĩšín	'capitol, seat of a principality'
14		"which of them is most correct."	
	ری تی چون	ře- te čun (č-)	'to be believable, appear reasonable' (things)
	ئەقل	ʔéqĩl	'mind; intelligence, reason'
		"the mind will accept them," i.e., they are reasonable	
		"most of all"	
	فەرمودە	férmudə	'statement' (honorific)
15	بۆ	bó	'why?'
	ناو نان	naw nán (ne-)	'to name, call'
17	بە ناوی ... ناو نان	bə naw-i...əwə naw nan... (ne-)	'to name s.th...after s.o.'
	باپیر	bapír	'grandfather'

19	کات	kát 'time'
	بناغه دانه وه	bīnayə danəwé (də-) 'to lay the foundations' (for construction)
	کریکار	kīrekár 'laborer, workman'
	ئه موستيله	ʔəmustilé 'ring, finger ring'
	د وزينه وه	dozinəwé (doz-) 'to find'
	تيا هه لکه نراوه	hélkəndraw 'engraved, inscribed'
		هه لکه نندن "to dig; to engrave"
	پیروزی	pirozí 'blessing, benediction'
	حه زره ت	hezrét 'hezret' (title of respect used before names of prophets)
		حه زره تی سلیمان "the prophet Solomon"
20	تاكو	táku 'even; so that, in order that'
		خوا کوریکسی ته داتسی "so that God would give him a son"
21	ياسين العمرى	yasīn ʔəlsúmeri 'Yasin Al-ʔUmarī'
	د ه ست نووس	dəstnús 'manuscript'
	غايه المرام فى محاسن دار السلام	ḡáyət-ilmerám fi mehásin dár isselám (Ar.) "The Ultimate Aim in the Embellishments of Dar al-Salaam"
	په رره	pəřé 'page'
	خالد	xalíd 'Khalid'
	له سر	ləsér 'according to, on the authority of'
	سليمان پاشاى جليلی	sīleman paša-i jəlilí 'Sulaiman Pasha Jelīlī'
		پاشاى موصل "governor of Mosul"
		گومانى تيا نى به "there is no doubt about it"
22	نه ك	nék 'not, and not'
23	د ه ر كه وتن	dər kəwtīn 'to appear, seem'

سِلونا	sílona 'Silona'
کون	kón 'old, ancient'
له سه ر	ləsér 'on, on top of'
ویرانه	werané 'ruins'
24 دیمانه وه	dísanəwə 'again, once again'
را	řá 'opinion, view'
له سه ر ته مرایه بون	ləsər ʔəmřayə bún 'to be of this opinion'
	"خوشم به کیکم له وانه these"
سلیمان پاشای کوله موند	sīleman pašā-i koləmən 'Sulaiman Pasha-i Kōlemend'
والی	walí 'vali, governor of an Ottoman province'
ته وسپا	ʔéwsa 'of that time, the then...'
حکمت سلیمان	hīkmət sīlemán 'Hikmet Sulaiman'
پیشو	pešú 'former, previous'
که وره بوون	gəwre bún 'to grow up'
لوتف	lútf 'gentleness, kindness, benevolence'
لوتفی له که لا بون	lútf- ləgəlda bún 'to be kind to'
چاودیری کردن	čawderi kirdín 'to take care of, tend; to protect'
25 هه ر ته ویش	hər ʔéwiš 'he is the same one'
میری میران	mīr-i mirán 'prince of princes, chief of princes'
کورسی	kursí 'chair; throne, office'
میریه تی	miretí 'princedom'
دانان	da nán (ne-) 'to put, place'
27 له مه وه ر	léməwbər 'previously'

دهشت	déšt	'land, plain; uninhabited land outside a city; desert'
کانیسکان	kaneskán	'Kanieskan' (a quarter in Sul.)
ئەو سا	ʔéwsa	'at that time'
بیشه لان	bešəlán	'(dense) forest'
چیر	čír	'dense, thickly-wooded'
کانی	kaní	'spring (water)'
به زوری	bə zorí	'for the most part'
حیوانات	heywanát (Ar.)	'animals'
دهست دان	bo...dəst dán	'to be useful, suitable for'
هیجگار	hejgár	'in particular, particularly'
28 دل به چون	dıl- bə...da čún (č-)	'to set one's heart on, like'
29 ده شتایی	dəštaí	'level ground' (as opp. to hilly)
30 فراوان	fırawán	'wide and spacious'
پرر	pír le	'full of'
دینه وه	dinəwé (bin-)	'to see, see again'
31 ناوه راست	nawərást	'middle, center'
به به	bəbé	'Bebe' (epithet of the Baban princes)
ده بو	dəbó	'the country of the Bebe (Babans)' 'ammunition storage point and a place for training recruits; barracks'
کون	kón	'old'
قشله	qışlô	'barracks'
عسکری	ʔəskerí	'military, army (adj.)'
		'a little to this side'

	سەر	sərá 'serai; palace; government building' (containing govt. offices)
	بەش	béšš 'part'
	هەرەم	herém 'family part of the house' (formerly the houses of the rich were divided into diwaxán, for guests, and herém, where the family itself lived.)
	بە تەنشتە	bə tenīšt 'at the side of, beside'
32	هەوێل	həwéł 'first'
		لە ٠٠٠ کە "when Sul. was first built"
	مستەر هەارت	mīstər hárt 'Mr. Heart'
	دانیشتمان	daništwan 'inhabitants, dwellers'
	لەمانە	ləmané 'of these'
	جولەکە	julekó 'Jew'
	کەلدانی	kəldaní 'Chaldean'
	ئەرمنی	ʔermení 'Armenian'
34	مستەر ریح	mīstər ríč 'Mr. Rich' (Claudius James Rich, <u>Narrative of A Residence in Koor-distan</u> , 2 vols., London, 1837)
	کلیسە	kīlisé 'church'
	خان	xán 'caravansary; inn'
	مەزەندە	məzəndé 'a guess'
	مەزەندە	məzəndè- kirdīn bə... 'to estimate s.th. at...'
35	لە بابەت	lə babét...əwə 'about, concerning'
	تاریخ السیمانیە	taríx ussuləymaníyə (Ar.) "The History of Sulaimania"
35-FN	خورشید	xoršíd 'Khorshid' (masc. n.)
	گومەرج	gomérg 'Gomerg' (masc. n.)

بی وتن	...pe wītīn (l-) 'to call s.o. s.th.'
(35) به	bó 'by'
جیماو	jemáw 'legacy, heritage'
به نرخ	bə nír̥x 'valuable'
میلله ت	millét 'nation'
به جی هیشتن	...bə je heštīn (hel-, yel-) 'to leave behind; to bequeath'
جگه له وه	jīgəlewə 'in addition to that, besides which'
ماندو کردن	mandu kīrdīn 'to tire, exhaust s.o.'
پیشکە وتن	peškəwtīn 'progress, advance(ment)'
له رزوی	lə řú-i 'with respect to'
تعمیر	təsmír (Ar.) 'construction, building' (for human habitation)
بیلار کردنه وه	bīlaw kīrdnəwé 'to spread; spreading (n.), diffusion'
آسایس	ʔasayīš 'security, safety, protection'
شه کاندنه وه	šəkəŋŋəwé [šəkəndnəwé] (šəke) 'to flutter' (flag, trees)
ئالا	ʔalá 'flag, banner'
هەق	həq [həq] 'right, justice'
به ناو	bə nāw...da 'among'
36 فەرمانداری	fərmandarí 'governorship, rule'
	"it was thus also during his rule"
سینور	sīnúr 'boundry, limit'
ژیرده سته	žerdəsté 'sovereignty, rule, dominion'
خانقەین	xanəqīn 'Khanaqin' (town on Iranian frontier)

قه سري شیرين	qəsr-i širín 'Qasre-Shirin' (Iranian town on Iraqi frontier)
زه ههوار	zəháw 'Zehaw' (Iranian town)
	هه ره له خوييه وه "all by itself, all of its own accord"
به بى	bəbé 'without'
شه ر	šéř 'war, fighting'
37 ئيتير	ʔitír 'then, thereafter, from then on'
ئاسوده يى	ʔasudəí 'happiness; prosperity'
	ئاسوده ييه وه "they became prosperous"
كشتوكال	kĩštukál 'agriculture'
په ره سندن	pərə sənín [səndín] (sen-) 'to flourish, prosper'
هه را	hərá 'trouble, commotion; great noises'
هه را وه هور يا	həràwhoryá 'yelling and shouting; troubles; confusion'
مان	mán (men-) 'to remain'; neg.: 'to be no more'

کامل حسن البصير

٢ ماوه يه ک له مه وه ر مه سه له يه کی گړنگ له ژيانی نه ده بی نه ته وه که مان

هاته گوری که نه ویش مه سه له ی دوا که وتتی نه ده بی کوردی و هو ی دواکه وتتی

٣ وچونیتی چاره کړدنې بوو . بړیک له نه دیبه به ریزه کانعان له م رووه وه بیرو رای

خوپان ده رخست وڅه ریکی روون کړدنه وه ی نه وهیانه بوون و له پاشا

چاره یه کی نه وتوی بو بدوزنه وه که به یه کجاری لای به رن .

٤ نه م مه سه له يه څه ریکی نه وه بوو له ناسمانی نه ده به که مان دا نوابی

نه گه ر و تاره دوايي يه که ی ماموستا محه ره م نه بوايه که له روژنامه ی (ژبن) ی

خوشه ویست دا بلاوی کړده وه ، دیسانه وه سه ر له نوی نه م مه سه له یه ی

هینایه وه کایه وده ستی کړد به لیکولینه وه وده رخستی بیرو رای خوی .

٥ له به ر نه وه ی که من له م مه سه له گړنگه دورر بووم نه ک له به ر هیچ

شتیک به لکو له به ر نه وه ی که هیچ وجودیکی واقعی نه م مه سه له یه م نه نه دی

هه رچه نده نه م مه سه له یه خوی له خویا مه سه له یه کی گړنگه .

٦ له به ر نه وه من رای تاییه تی خوم هه لگرت تا چاوم به وتاره که ی ماموستا

٧ محه ره م که وت . که دیم کاک محه ره م له وتاره که یدا زوراهتمام به م مه سه له یه

نه دا ، به جوریکی وه ها که هه موو ترس و له رزی خوی پیشان نه دا له باره ی

دوا که وتتی نه ده بی کوردیه وه ، ناره زایی خوی ده ر نه خا له وون بونسی

باسکړدنسی دوا که وتتی نه ده به وه له روژنامه و

گوفاره کوردی یه کاندا .

۸ له لایه که وه اهتمام دانی کاک محه ره م به م باسه ، وه بر وای به تینم به
 رایه تاییه تیه که ی خوم له م مه سه له یه دا ، له لایه کی تره وه حه ز به وه نه که م
 که گرری مناقه شه ی نه ده بی به که لک خوش که م ، نه مانه هه مووی پالی پیوه نام
 که نه و رایه تاییه تیه به ناشکرا بخه مه روو .

۹ نه و ماموستایانه ی که له پیشه وه له م مه سه له یه دوان له گل ماموستا
 محه ره م که له م روژانه دا نه و باسه ی خسته وه روو ، یه ک نه گرن به جوریکسی
 سه ره تایی که وا نه ده بی کوردی به راستی دوا که وتروه .

۱۰ جیاوازی له نیوان ماموستا محه ره م و ماموستاکانی تر له رووی هویه کانسی
 دوا که وتی نه ده به که مانه وه یه .

۱۱ به کورتی نه و ماموستایانه هوی دوا که وتی نه ده به که مان نه ده نه پال ،
 ریز نه گرتی نه دیب ، نه بوونی ریکخراویک که نه دیبانی کورد پیکه وه بلکینسی و
 به ته نگیانه وه بیت وه که م خوینده واران نه ده ب ، به لام ماموستا محه ره م
 نه لی نه م هویانه ی سه ره وه هوی دوا که وتی نه ده به که مان نیه به لکو نه مانه
 نه نجامن بو دوا که وتی ، ماموستا محه ره م بومان ده ره خا که هوی سه ره کی
 نه م دوا که وتی به کورتی نه که ریته وه بو دوا که وتی کومه لی کوردی لــــه رووی
 ۱۲ ئابووری و سیاسی یه وه . لیره دا به لای ماموستا محه ره مه وه پیش که وتی ژپانی
 کومه لایه تی نه بیته هوی پیش که وتی نه ده ب ، له به ر نه وه پیویسته کــــه
 خه باتیکی سه خت بکریت له پیناوی پیشکه وتی ژپانا بو نه وه ی نه ده به که شمان
 پیشکه ویت .

۱۳ نه مه یه شیوه ی بیرکردنه وه ی نه و ماموستایانه له پیشان دانی هوی
 دوا که وتی نه ده به که مان وه نه مه شه شیوه ی بیرکردنه وه ی کاک محه ره م له م

- ۱۴ روه وه . ايستا بوم هه يه كه راي خوم له م روه وه ده ربه م ، رايه كه شم دوو سه ري هه يه : يه كه ميان به ئاشكرا ئه ليت ريگه ي ئه و ماموستايانه و ريگه ي ماموستا محه ره م له پيشان داني هوي دواكه وتتي ئه ده به كورديه كه مان هه رگيز راست نيه و ريك ناكه وي له گه ل مفهومي تازه ي ئه ده ب دا . ريگه ي ئه و ماموستا به ريزانه پيوستى به ئه ركيكى ئه وتونيه بو په رچ دانه وه ي چونكه ئه و هويانه ي كه ئه وان باسيان كردبوو له راستيا ئه نجامي ئه و زرووفانه يه كه گه له كه مان تيا ئه ئي وه كو ماموستا محه ره م ئه لي . به لام ريگه ي ماموستا محه ره م پيوستى به شتيك بير كردنه وه هه يه بو ئه وه ي رووني بكه ينه وه كه دووره له سنوورور پيداني هوي دواكه وتتي ئه ده به كه مان . ماموستا محه ره م وا ئه زانسي كه پيشكه وتتي ئه ده ب به ستراوه به پيشكه وتتي ئيان وله ناو چووني ئيمپرياليزم و چه وساننه وه . (ئه م ووتيه و ته يه كي كلاسيكي يه كه دان نانسي به وه دا كه ئه ده ب هينزيكي درووست كه ري ئه وتويه كه به شداره له پيش خستى ئيان وله ناو بردني ئيمپرياليزم و چه وساننه وه دا) ماموستا محه ره م ئه ده ب به وه دائه ني كه ئاوينه يه كه ئيان ئه نويني ، به ريگه له كوشي زرووف دا پي ئه گات ، ئه گه ره و ئيانه پيش كه وتوو بيت ئه و ئاوينه كه شي (كه ئه ده به) چاك و به نرخه ، ئه گه ره و زرووفه به پيت بيت ئه و به ره كه شي (كه ئه ده به) پي گه يشتوو و به تامه . سه ير كردني ئه ده ب به م چاو و نرخي ئه ده ب كه م ئه كاته وه كه وا هينزيكي سه ركرد و كارىگه روگورينه رو ئاراسته كه ره ، بير و باوه ري پيشكه وتوو تازه له باره ي ئه ده ب و ئه دييه وه پشتگيري ئه م جوړه رايانه ناكات به لكوبه بي به زه يي ئه چي به گزيا و به ره ره كاني ئه كا . بوچي ؟ چونكه هه ر چه نده ئه م بير و باوه ره پيشكه وتوانه بروا به وه ئه كه ن كه زرووفي مادي ئه ديب و ئه ده به كه ي ئه گوري هه ر وه هاش برواشي به وه هه يه كه ئه ديب و ئه ده به كه ي ده سته پارچه نين كه زرووف به ئه ئاره زوري خوي هه ليان سوريني ، به لكو ئه ديب به سه ركرد يه ك دائه نسي كه ريبه ري و ئاراسته ي زرووف ئه كات .

٢٢ به لی ئە دەب بە سوکان دایە نری که سه رکردە ی ئە کات و نه خشه ی

بو دایە نی ، ئە دیب ئە ندازیاری دە روونی مروڤایه تی یه ، ئە دیب سوویای

٢٣ دووه مه . ئیمه پریالیزم ئە م زرروفه ناخوشه و ناوه مواره ی بو درووست کردین که وا

گه له که مان له دوزه خیکی ئە وتودا ئە ژێ که دیواره کانی هه ژاری و نه زانی

و نه خوشی و چه ره سه ری یه ، به لام ئە دیب پیغمه ریکی تازه ی وه هایه که

سه ربوئه و تاریکی و دوزه خه شور ناکات ، به لکو مه ردانه چاکی لی کردووه

به لادا گورانی آزادی و سروودی شورش ئە لی ، ئە م گورانی و سروود و آوازه ، بلاو

ئە بیتە وه و ئە که ویتە کاربو رووخانی ئە م دوزه خه ، بو گورینی ئە و زرروفه .

٢٤ به لی ئە مه یه ئە دەب ، چون ئە شیت بی به ستن به زرروفه وه به

٢٥ شیوه یه کی میکانیکی ؟ نه . من له سه ره و بروایه م که ئە دەب بوپه په ییدا

٢٦ بووه که زروف بگوریت و زرروونی تازه درووست بکات . ئە گه ره ئە ده بی کوردیمان

به م شیوه یه نه بیت که واته هه رنیه !!

٢٧ ئە گه ره و ماموستایانه و ماموستا محه ره م له سه ره و باوه ره بن که

ئە دە بی کوردی به م پیویسته هه لناسی و ئە م کاره ناکات که واته ئە بیت بروایان

به وه بیت که ئە ده بی کوردی هه رگیز نی یه ، وه پیویست به وه ناکات که بلین

٢٨ ئە ده به که مان دواکه وتوو . ئە م مه سه له یه دوو سه ری هه یه یان ئە بیت

ئە دە بی کوردی هه بیت یان نه بیت ، یان هه یه و نه خوشه ، پیویستی به

په نسلین و اوروما یسین هه یه ، تا چاک بیت وه و هه لسیته سه رپی و به کاری

خوی هه لسی ، ئە مه ش شتیکی بی بناغه و بی که لکه چونکه نه خوشه که مردووه

و تازه چاری ناکریت .

٢٩ لیره دا سه ره که ی تری رایه که م خوی ده ره ئە خا که ئە ویش به کورتسی

و به آشکرا ئە وه یه که ئە ده بی کوردی هیچ دواکه وتوونی یه ، به واته یه کی تر

باس کردنی دواکه وتتی ئە دە بی کوردی لی دوانیکی د و نکیشوتی و بی به ره ،
 ته نیا ئە وه نه بیت که مناقه شه یه کی روو که شی بی ئە نجام به ریا ئە کا .

۳۰ ره نگه خوینده واری خوشه ویت له م قسه یه م لچ هه لقور چینی و
 ناوچه وانی گرژ بکات و به قیزو بیزیکه وه بلی ، چون ئە دە به که مان دواکه وتوو
 ۳۱ نی یه ؟ وه رامی ئە م خوینده واره ئە دە مه وه و پرسیاریکی لی ئە کسم ،
 ۳۲ که آیا پیوان چی یه بو دواکه وتتی ئە دە بی کوردی ؟ آیا ئە دە بی کوردی له گهل
 ئە دە بی سوفیاتی و فه ره نی دا هاوتا ئە کریت تا بلین ئە دە به که مان به م پیسه
 دواکه وتوو ؟

۳۳ ئە که ره م پیوانه یه (مقیاس) راست بیت بو پیوانه کردنی ئە دە به که مان
 ئە وا من روو به روو ئە لیم که ئە م پیوانه یه ، پیوانه یه کی زور سهیره که ئە یه ویت
 زیرو آسن پیکه وه وه له یه ک رووه وه و به یه ک پی به رامبه ربکات
 ۳۴ هه روو ها ، ئە دە بی سوفیاتی ، ئە دە بی سوفیاتی یه که له قوناغی گهلانی
 ۳۵ سوفیاتی دا ده وری خوی ئە نوینی . هه روو ها ئە دە بی فه ره نیش ده وری خوی
 هه یه له زروونی تایبه تی که لی فه ره نی دا .

۳۶ ئیمه چون ئە توانین قوناغی میژویی ئە دە بی سوفیاتی و زروونی ئە دە بی
 فه ره نی بکه یین به دوو وینه که له به روشنایی یان پله ی پیشکه وتتی ئە دە بی
 کوردی بیپوین که وا له قوناغیکی میژویی ئە وتودا ئە ژێ که به هیچ جوریک نه
 نزیک نه دوور په یوه ندی به قوناغی میژویی ئە دە بی سوفیاتی یه وه نیه وه ئە دە بی
 کوردی له زرووفیکی مادی ئە و تودا ئە ژێ که هیچ له زرووفی مادی ئە دە بی فه ره نی ناچیت .

۳۷ خوینده واری به ریز هه ستی به وه کرد که پیوانه ی
 پیشکه وتتی ئە ده بیک ئە بیت له م ده وره دا هه لقولا بی کسم چوووه

به گژ زروونی مادی تاییه تی خوی داو له و ناوچه یه دا کله
به شدارى گورینى قوناغى میژویى خویه تی .

۳۸ له به روشنائی ئه و پیوانه یه ئه م پرسیاره ئه خه ینه رووه که آیا ئه ده بی
کوردی به ده وری خوی هه لئه سی وه کو هه موو ئه ده بیکی زیندوی تر ؟

۳۹ وه رامی ئه م پرسیاره پله ی پیش که وتی ئه ده بی کوردی ده ره ئه خا
آیا پیشکه وتوو یان دواکه وتوو سه ره رای راده ی سه رکه وتی له م به شداریه دا .
۴۰ هه رکه سی راستی په رست بی ناتوانی نکولی به شدارى ئه ده بی کوردی بکات له
گورین و برینى ئه و زرووفه مادیه و ئه و قوناغه میژویى یه دا .

۴۱ به لای منه وه ئه م به شداریه به لگه یه کی زیندوو بو پیش که وتی
ئه ده به که مان ، که واته ئه ی ئه دیبانی کوردستان بام یه لگین له م خه باته
سه خته مان دا ، خه بات بو گورینى زرووف و برینى ئه م قوناغه میژویى یه .

۴۲ بام بیر له چاک کردنی هویه کانی یه لگرتنمان بکه ینه وه به لکوله زووترین
کات دا به رى ئه ده به زیندوو پیشکه وتوو که مان برینى .

له گوڤارى (روژى نوى) لاپه ره ۶۵-۶۹ ژماره ۱۱
سالى ۱ كه ئه كاته سالى ۱۹۶۱ وه رگيراده

1	ئه ده پ	ʔedéb 'literature'
	دواکه وتوو	dwakəwtú 'backward'
2	ماوه	mawé 'time, period; a while'
	له مه دبه ر	léməwbèr 'ago, before now'
	مه سه له	məsəlḗ 'question, problem'
	گرنگ	gĩrĩŋ 'important'
	ژیان	žiyán 'life'
	نه ته وه	netəwé 'nation'
	هاته گوری	hatnə góre (ye-) 'to come up, come into existence, arise'
		که ئه ویش "and it is, namely..."
	دواکه وتن	dwakəwtĩn 'falling behind; backwardness'
	هو	hó 'reason'
	چونیتی	čonetí 'manner, way, method'
	چاره کردن	čarekĩrdĩn 'treatment; curing, solution'
3	بریک	bĩrek lə 'a chunk of; some of'
	ئه دیب	ʔedíb 'writer, man of letters'
	به ریز	bə réz 'respectable, esteemed'
	له م رووه وه	lém řuwèwə 'on this subject'
	بیرورا	bĩruřá 'opinion, idea'
	ده رختن	dər xĩstĩn (xə-) 'to disclose; to express' (an opinion)
	خه ریک بیرون	xerík-i...bún, xerik bún (foll. by sub-juncts.) 'to be busy at..., be busy (doing s.th.)'
	روون کردن وه	řunkĩrdnəwé 'to clarify, to elucidate; elucidation'

له پاشا	le páša 'afterwards'
چاره	čaré 'remedy, cure'
ئه وتوو	ʔewto (foll. by kə and subjunct.) 'such a...as to, of such a nature that...'
د وینه وه	dozinewé (doz-) 'to find'
به یه کجاری	bə yekjarí 'completely, totally'
لا بردن	la bīrdīn (bə-) 'to remove'
4 خه ریک بون	xerik bun (foll. by subjunct.) 'to be about to (do s.th.)'
	خه ریکی ئه وه بوو "was about to"
ئاسمان	ʔasmán 'heaven'; here: 'horizon'
ئاوا برون	ʔawa bún 'to set (sun)'; here: 'to disappear'
ئه که ر... نه بوایه	ʔəger...nébwayə 'had it not been for...'
وتار	wītár 'essay; article'
دواهی	dwaí 'last, latest'
ماموستا	mamostá 'teacher; professor (title of respect for learned men)'
محه ره م	muherém 'Moharam' (the first name of a contemporary young Kurdish writer)
خوشه و یت	xošewíst 'beloved; respected' (used with names of newspapers or magazines as a sign of respect)
بیلو کردنه وه	bīlaw kīrdnewé 'to publish'
دیسانه وه	dísanewə 'again, once again'
سه ر له نوی	sér le nwe 'anew, all over again'
هینانه کایه	henane kayé (hen-) 'to bring on stage; to focus attention on'
ده ست کردن به	dəst kīrdīn bə 'to start, commence to'

ليکولینه وه	lekol̥inewé 'discussion, critical examination'
ده رځستن	dərxist̥in 'expression' (of opinion)
5 دورر بوون له	lə...dur b̥un 'to be far (removed) from'
نه ك... به لكو	nék...bél̥ku 'not...but rather'
	شيك "نه ك له به ر هيچ شيك (and) not for anything, not for any reason"
وجود	wǐjúd 'existence'
واقعی	waqisí 'actual, real'
دین	dín (no pres. stem) 'to see'
هه رچه نه	hérčəŋə 'nevertheless'
خوی له خویا	xoy læ xóya 'in itself'
6 را	řá 'opinion, idea'
تایه تی	taybetí 'personal, private, my own (personal) opinion'
هه لگرتن	həl̥ girt̥in (gr-) 'to keep, defer (opinion, etc.)'
7 كاك	kák (title of respect)
اهتمام دان به	ʔihtimam bə dán 'to attach importance to; concern'
وه ها	wəhá 'like this'
	به جور يکي وه ها "in such a way"
ترس وله رز	t̥irsulérz 'great fear, alarm' (lit., "fear and quaking")
پشان دان	pišan dán 'to show'
له باره ی	lə baré-i...əwə 'about, concerning'
ناره زایي	narezaí 'displeasure, resentment'
وون بون	w̥inbún 'loss; disappearance'
له لایه که وه... له لایه کی تره وه 8	lə láyəkəwə...lə láláyək-i t̥írewə 'on

	the one hand...and on the other'
باس	bás 'subject'
بروا	bīrwá 'belief, conviction'
به تين	bə tín 'strong'
رأى	řéʔi (with suffixes: řéʔy-) (Ar.) 'opinion'
ئه وه ...كه	ʔəwə...kə 'that' (conj.; this redundant ʔəwə is used when kə introduces a clause which is the object of a preposition)
	...كه "I would like to..."
گرر	gǐř 'flame, blaze'
مناقشه	munaqeššé 'debate'
ئه ده بی	ʔədəbí 'literary'
خوش کردن	xoš kǐrdín 'to fan'
پال پیوه نان	pal pewe nán kə... (ne-) 'to push'; here: 'to stimulate, prompt s.o. to...'
به ئاشکرا	bə ʔaškírá 'openly, clearly'
خسته روو	xǐstne řú (xə-) 'to uncover, expose; to express (an opinion, etc.)'
9 له پشه وه	lə péšewə 'formerly, previously'
دوان	duwán (dwe-) 'to speak, talk (about:lə)'
	له روزاندا "in the past few days"
یه ک گرتن	yək girtín (gr-) 'to agree (with e.o.)'
سه ره تایی	səretaí 'primitive, beginning' (adj.)
	یه ک ئه کړن به جوړېکسې سه ره تایی "they are essentially in agreement"
10 جياوازی	jyawazí (lə niwán) 'difference (between)'

	روو	le řú-i...əwə 'in respect to, with reference to'
11	به کورتی	bə kurtí 'in short, in brief'
	دانه پال	dane pāl (də-) 'to ascribe, attribute s.th. to'
	ریزگرتن	řezgirtín 'respect, high regard' neg.: 'lack of respect, disrespect for'
	نه بیرون	nəbún 'lack'
	ریکـخراو	řekxiraw 'organization'
	لکاندن پیکه وه	līkandín pekəwə (lken-) 'to unite, to bring close together'
	به ته نگه وه بیرون	bə tən...əwə bún 'to be concerned with..., take care of'
	کمی	kemí 'paucity'
	سه ره وه	sérəwə 'above, above-mentioned'
	ئه مانه	ʔəmané 'these'
	ئه نجام	ʔənjám 'effect, result (of: bo)'
	ده ر خستن	bo dər xīstín (xə-) 'to show, reveal to'
	سه ره کی	sərəkí 'main, principal'
	گه رانه وه بو	geranəwé bo (gəre-) 'to go back to, be attributable to'
	کومه ل	komél 'community, society'
	ئابووری	ʔaburí 'economics'
	سیاسی	siyasí 'politics'
12	به لای... وه	bə la-i...əwə 'in the view of'
	پیش که وتن	peškəwtín 'advancement, progress'
	کومه لایه تی	koməlayətí 'social'
	بونـه	búnə 'to become'
	خه بات کردن	xəbat kīrdín 'to struggle'

	سه خت	séxt 'rugged, rough'
	په پوښته ... پکړي	"we must struggle hard..."
	له پېناوې	le penáw-i...da 'for the sake of, for'
13	شپږه	šewé 'pattern, type'
	په پکړنه ده	birkĩrdnəwé 'reasoning, thinking' (n.)
14	په پوښته ده	boy hebún ke (foll. by subjunct.) 'to be the right, prerogative of s.o. to...'
	په پوښته ده	"I have the privilege of..."
	سر	sér 'head'; here: 'aspects, sides'
	ريگه	řegé 'method, way'
	په رگيزه	hergíz (with neg.) 'in no way, not at all'
	ريگه که وټن له گه ل	řek kəwtín lægəl...da 'to agree with, tally with'
	مفهوم	məfhúm 'concept, notion'
15	په رگ	ʔérk 'hardship, toil'
	په وټو	ʔəwto 'so much'
	په پښه دانه ده	perč danəwé 'refutation, rebuttal'
	له راستيا	le řastíya 'in fact, in truth'
	زړور	zĩrúf 'condition, situation, circumstance'
	په پکړنه ده	řun kĩrdnəwé 'to clarify'
16	شتيک	šítek 'some, a bit of'
	په پېداښه	sĩnurpedán 'defining, delimiting' (n.)
17	په زانين	wa zanín (zan-) 'to believe, suppose, imagine'
	په سترواښه	bestráw be 'tied, linked to, contingent upon'

له ناو چوون	lənawčún 'nonexistence; destruction'
ئیمپریالیزم	ʔimpiryalízim 'imperialism'
چه وساننه وه = چه وساند نه وه	čəwsanŋəwé [čəwsandnəwé] 'oppression, persecution'
18 وته	wíté 'word'; here: 'statement'
کلاسیکی	klasikí 'classical'
دان نان به	dannán bə...da 'admission, acknowledgment of'
هیز	héz 'power, force'
دروست کەر	drustkér 'creator; creative'
ئه وتـو	...i-ʔəwtó 'such a...'
به شدار بـون	bəšdar bún lə 'to participate in'
پیش خستن	pešxístin 'advancement, development'
له ناو بردن	lənawbīrdin 'elimination, annihilation'
دانان	da nán bə... (ne-) 'to regard, consider s.th. to be...'
ئاوینه	ʔawené 'mirror'
نـواندن	nuwandin (nwen-) 'to represent'; here: 'to reflect'
به ریکه	bérekə, bér '(agricultural) produce, yield; fruit'
کـوش	kóš 'lap'
پی گه یشتن	pe gəyštín (gə-) 'to ripen, grow to maturity'
ئه وا	ʔəwá 'then, in that case'
به نـرخ	bə nīrx 'valuable'
به پـیت	bə pít 'rich, fertile'
به تـام	bə tám 'tasty'; here: 'exquisite, elegant'

19	سەیر کردن	səyrkirdîn 'viewing, regarding' (n.) "from this perspective"
	نرخ	nîrx 'value'
	کەم کردنەوه	kem kirdnəwé 'to deprecate, lessen'
	سەرکردە	sərkirdé 'leader, chief'; here: 'fundamental, basic'
	کارێگەر	karigér 'effective'
	گۆڕینه	gorinér 'change-producing'
	ئاراستە کەر	ʔarastékér 'steering, guiding'
	پێشکە و تێڕ	peškəwtú 'progressive'
	پشتگیر کردن	pīštgir kirdîn 'to support, back up'
	جۆر	jór 'kind, sort'
	بە بی بە زەیی	bəbe bəzəí 'mercilessly, ruthlessly'
	چون بە گێژا	čun bə gīž...da (č-) 'to attack s.th.'
	بە رەهه گانی کردن	berberəkanè kirdîn 'to defy; to oppose'
21	هه رچه نده	hérčəŋə 'however much, although'
	بروا کردن	bîrwa bə... kirdîn 'to believe in...'
	مادی	madí, maddí 'material (as opp. to spiritual)'
		"material circumstances"
	گۆڕین	gorín (gor-) 'to change' (intrans.)
	هه ره ها	herwəhá 'in the same manner, similarly'
	ده سته پارچه	dèstəparčé 'helpless'
		"are not so helpless that..."
	هه ل سوراندن	hel surandîn (suren-) 'to wield'; here: 'to manipulate'
	سەرکردە	sərkirdé 'leader, chief'

ریبهری کردن	řeberi kirdîn 'to guide'
ئاراسته کردن	ʔarastə kirdîn 'to direct'
22 سوکان	sukân 'steering wheel'
سه‌رکرده کردن	serkirdə kirdîn 'to lead, guide through'
نەخشە	nəxšə 'map'; here: 'plan, guidelines'
دا نان	da nân (ne-) 'to draw up, draft'
ئەندازیار	ʔəŋazyár [ʔəndazyár] 'engineer'
دەروون	dərún 'innermost; conscience'
مروڤایه‌تی	mīrovayetî 'humanity'
سوارپا	supá 'army'
دووەم	duwém 'second'
23 ناخوش	naxóš 'unpleasant'
ناهەموار	nahəmwár 'unhappy; unfortunate'
دوزەخ	dozéx 'hell, inferno'
دیوار	diwár 'wall'
هەژاری	hežarî 'poverty'
نەزانى	nəzanî 'ignorance'
نەخوشى	nəxošî 'sickness, disease'
چەرمەسەرى	čərməserî 'trouble; suffering'
پێغمەر	peyemmer 'prophet'
	"he is such a new prophet that..."
سەر شور کردن	sər bə... šor kirdîn 'to bow one's head to... (in submission)'
تاریکی	tarikî 'darkness'
مەردانە	mərdané 'manfully, boldly'

چاک کردن به لادا	čak læ... kirdīn bæ lada 'to buckle down to...'
گورانی آزادی	goranī- ʔazadī 'songs of freedom'
گورانی وتن	gorani wītīn (lē-) 'to sing'
سرود	sīrūd 'anthem, national song'
شورش	šorīš 'revolution'
آواز	ʔawáz 'tune, melody'
بالو برونه وه	bīlaw bunəwé 'to spread (intrans.)'
که وته کار	kəwtne kár bo (kəw-) 'to begin to function at...; to come into full swing'
روخاندن	řuxandīn 'demolition, destruction'
24 شیان	šiyán (še-) 'to be permissible, be allowed'
به ستن	bəstīn bæ...əwə (bəst-) 'to adjoin; to tie, connect s.th. to'
میکانیکى	mikanikí 'mechanical'
	"in a mechanical way, mechanically"
25 من له سه ر ئه و بر وایه م	mīn læ sər ʔəwbīrwayəm kə 'I am of the opinion that...'
پیدا بوون	peйда bún 'to come to exist, be created'
	peйда buwe ké ʔədəb bóyə 'the reason that literature exists is for it to...'
26 که واته	kəwatá 'then, in that case'
	"then it does not exist at all."
27 پیویست	pewīst 'requirement'
هه لسان به	həlsán bæ (s-) 'to perform, carry out (a task, etc.)'

هه لئاسسی "it does not satisfy this requirement"

هه کاره ناکات "it does not perform this task"

هه رگیز نییه "it does not exist at all"

هه پوویت به وه ناکات که بلین "there is no need to say"

یان هه بیت هه بی کوردی هه بیت یان نه بیت "either Kurdish literature exists or it does not, or else..."

پوویت بوون به

pewfst bæ...həbún 'to need, require...'

په نسلین

pensilín 'penicillin'

اورومایسین

ʔoromaysín 'aureomycin'

چاک بوونه وه

čak bunəwé 'to recover, get well'

هه لسانه سه ر پی

həl sanə sər pé (s-) 'to stand up on one's (own) feet'

به کاری خوی هه لسی "that it play its part"

بناغه

bīnayé 'foundation, basis'

بی که لک

be kélk 'useless'

مردن

mīrdín (mr-) 'to die'

نه خوشه کسه "the patient"

چار کردن

čar kīrdín 'to remedy, cure'

تازه چاری ناکریت "can no longer be cured"

سه ره که ی تری رایه کم "the other side of my opinion"

خوی ده رختن

xoy dər xīstín (xə-) 'to show off'; here: 'to make itself evident, become clear'

به کورتی

bə kurtí 'briefly'

به ئاشکرا

bə ʔaškīrá 'clearly'

	ledwán 'conversation, talk'	لی دوان
	donkišót 'Don Quixote'	دونکیشوت
	ledwanek-i donkišotí 'a Quixotic argument'	لی دوانیکسی دونکیشوتی
	be béré 'fruitless, barren'	بی به ره
	tənya ʔəwə nébet kə... 'except that...'	ته نیا ټه وه نه بیت که
	munaqəšš 'debate'	مناقشه
	řukéš 'coating, overlay'; here: 'superficial'	روو که ش
	be ʔənjám 'inconsequential, ineffective'	بی ټه نجام
	berpa kirdín 'to stir up, stimulate, provoke' (argument, etc.)	به رپا کردن
30	řéŋə (foll. by subjunct.) 'perhaps'	ره نکه
	xwendəwár 'reader'	خوینده وار
	lĩč həl qurčanín (qurčen-) 'to bite one's lips; to pout' (in disapproval)	لچ هه لقور چانن
	nawčəwan gĩrž kirdín 'to frown'	ناوچه وان گرژ کردن
	qəzubéz 'aversion, repugnance'	قیزو بیز
31	wəram danəwé (də-) 'to reply, answer'	وه رام دانه وه
	pĩrsyar lə... kirdín 'to ask a question of'	پرسیار لی کردن
	ʔáya (interrogative particle)	آیا
	pewán 'measure, measurement'	پیمان
32	sovyatí 'Soviet'	سویاتسی
	hawtá 'equal, par'	هاوتا
	ləgəl...da hawta kirdín 'to compare s.th. with...'	هاوتا کردن
	"can...be compared..."	هاوتا ټه کریت

	پی	pé 'foot; measurement'
		به م پی به "by such and such an amount"
33	پیمانه	pewané 'measurement (of length etc.)'
	مقیاس	mīqyás (Ar.) 'measurement'
	راست	řást 'correct'
	پیمانه کردن	pewanəkīrdīn 'measuring, to measure'
	رو به رو	řubəřú 'face to face; frankly, bluntly'
	سیر	séyr 'strange'
	زیر	zér 'gold'
	آهن	ʔasīn 'iron'
	له به ک رووه وه	lə yék řuwəwə 'on one side'
	به رابه ر کردن	beramber kīrdīn 'to compare, put side by side for the purpose of comparison'
34	هه روه ها	herwehá 'similarly, likewise'
	قوناغ	qonáy 'stage, interval of time or part of a journey'
	دوره	déwr 'role'
		دوره خوی نه نـوینی "it represents its stage (of development)" i.e., it plays its role
36		قوناغی میژویی "stage of history, stage of historical development"
	کردن به	kīrdīn bə 'to make s.th. into'
	وینه	wenó 'picture'; here: 'example, type'
	له به ر	lə bér 'before, in front of'; here: 'against'
	روشنایی	řošnaí 'glimmer, light'
	پله	píló 'rung, stage'; here: 'degree'
	پیماندن	pewandīn (pew-) 'to measure s.th.'

	که وا له قوناغیکی میژوویی ئە وتـودا ئە ژێ کـە ...	"which lives in such a stage of historical development that..."
	بە هیچ جورێک	bə bīč jorek 'in no way'
	نە نزیک نـە دور	"neither from near nor afar"
	پە یوندی بوون بە	péywēndi bə...əwə bûn 'to have connection with'
	زروونی مادی	"material circumstances"
	لە ... چون	lə...čûn 'to resemble s.th.'
37	بە ریز	bə řéz 'respectable, honorable'
	هە ست کردن بە	həst bə kīrdīn 'to feel; to become aware of'
	هە لقولان	həl qulán (qule-) 'to spring out from, well up out of'
	چوون بە گـز	čun bə gīz...da 'to assault, attack'
	ناوچە	nawčé 'district, region; area'
	گـورین	gorín 'to change; transformation'
38	خستە روو	xīstnə rú (xə-) 'to display, expose'
	ئە پرسیارە ئە خەینە روو	"we ask this question"
	زیندو	zínú 'alive, living'
39	دە رخستن	dər xīstīn (xə-) 'to show, display'
	سە ره رای	sérera-i 'in addition to'
	سە رکه وتن	sərkəwtīn 'success'
40	هەر کە سی	hər kése (foll. by subjunct.) 'anyone, any person who'
	راستی پە رست	řastīpərīst 'truth-loving person; honest'
	نکول کردن	nīkul kīrdīn 'to deny'

به شـداری	bəšdarí lə 'participation in'
بررین	bĩřín (bř-) 'to cover (a distance), pass through (a stage, etc.)'
41 به لای منه وه	bəlaí mĩnəwə 'in my view'
به لگه	bəlgó 'proof; evidence'
ئه ی	ʔáy (voc. part.) 'O!'
بام = با	bám = bá (foll. by subjunct.) 'let's'
یه کـگـرتن	yək gĩrtĩn (gr-) 'to unite'
خه بات	xəbát 'struggle'
سهخت	séxt 'difficult, hard'
42 بیر کردنه وه له	bir lə... kĩrdnəwé 'to think of'; here: 'to concentrate on'
چاك كردن	čakkĩrdĩn 'improvement'
هو	hó 'cause, reason; means'
	له زووترین کات دا "as quickly as possible"
به ر	bér '(agricultural) produce'
رنـمـین	řĩnín (řm-) 'to pluck' (fruit from a tree)